

เลี่ยม จิตธมฺโม

ประวัติ และปฏิปทา  
พระเทพวชิรญาณ  
(เลี่ยม จิตธมฺโม)

The Life and Teachings of  
Luang Por Liem Thitadhammo



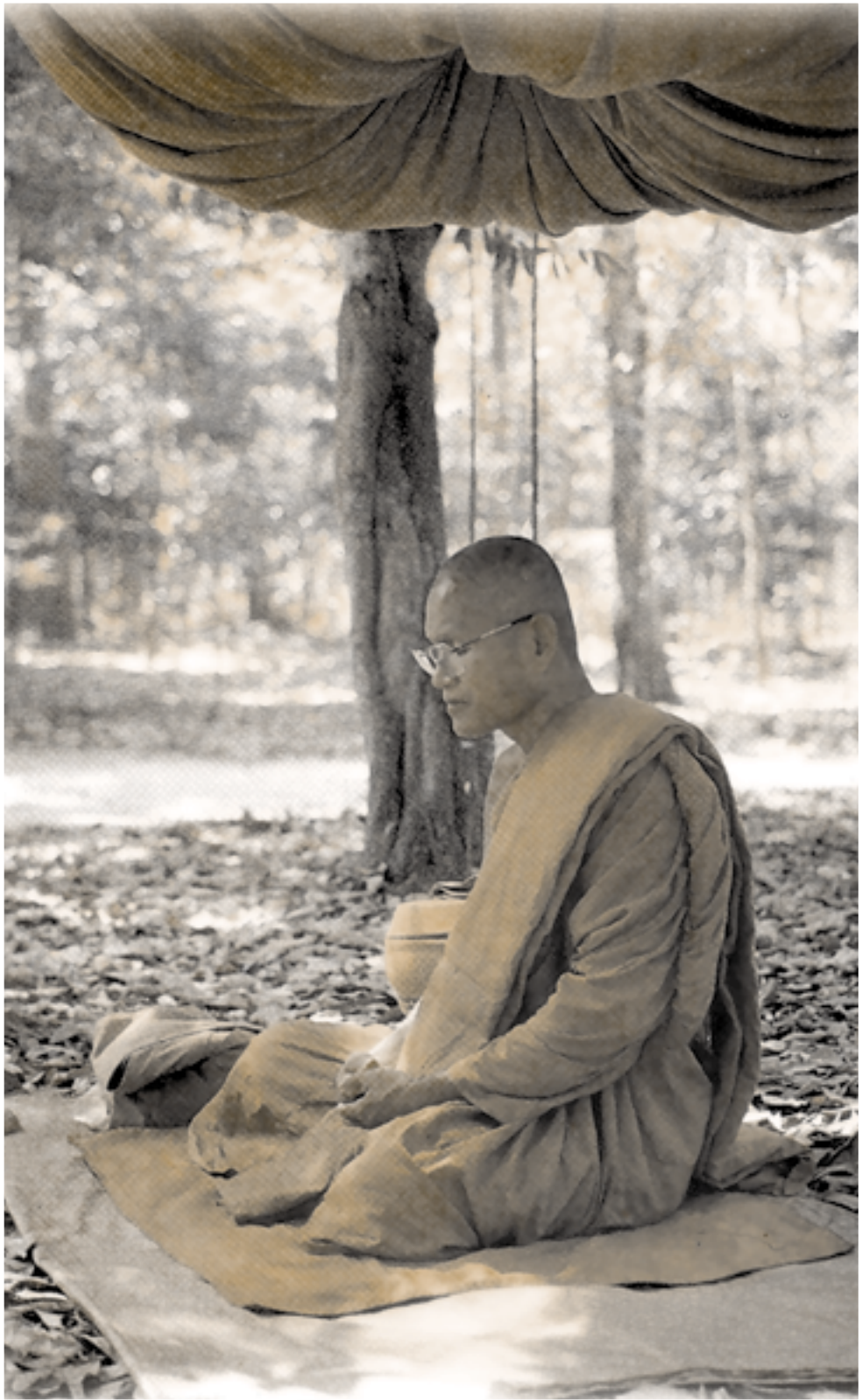
“

๘๐ ก็เป็นเรื่องของกาลเวลา  
กาลเวลาก็เป็นธรรมดาของมัน

”

เลื่อม จิตธรรม







# เล่ม จิตมโอม

ประวัติ และปฏิบัติ  
พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตมโอม)

The Life and Teachings of  
Luang Por Liem Thitadhammo

ISBN : 978-616-586-459-6

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พฤศจิกายน ๒๕๖๔ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์เป็นธรรมทาน สงวนลิขสิทธิ์ในการพิมพ์จำหน่าย

จัดทำโดย : วัดหนองป่าพง

ต.โนนผึ้ง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ๓๔๑๙๐

โทรศัพท์ : ๐-๔๕๒๖-๗๕๖๓

โทรสาร : ๐-๔๕๒๖-๘๐๘๔

[www.watnongpahpong.org](http://www.watnongpahpong.org)

พิมพ์ที่ : บริษัท โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (1987) จำกัด

เอื้อเพื่อข้อมูลและรูปภาพ

: คณะสงฆ์และศิษยานุศิษย์

วัดหนองป่าพงและสำนักสาขาทั้งในและต่างประเทศ

คุณกฤษฎา ทาคำมอง, คุณดวงใจ พรหมสุข, คุณธนากร อรุณเรืองสวัสดิ์,

คุณธีรวิทย์ ชลศึกษ์, คุณมนตรี ศิริธรรมปิติ, คุณศรารุณี กลิ่นกล้า,

คุณสันติวัฒน์ สุขัคคานนท์, คุณสุขสันต์ แก้วสง่า,

Andrew Binkley, Thomas Wilson

หากท่านไม่ได้รับประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้แล้ว

โปรดมอบให้กับผู้อื่น จะเป็นบุญกุศลยิ่ง

# คำนำ

เนื่องในโอกาสที่ พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมโม) อายุครบ ๘๐ ปี พรรษา ๖๐ คณะศิษยานุศิษย์จึงดำริจัดทำหนังสือประวัติ ตั้งแต่ท่านยังครองตนเป็นฆราวาส บรรพชา อุปสมบท การศึกษาหาความรู้ ดำรงตนในพระธรรมวินัย ปฏิบัติธรรม แสวงหาครูอาจารย์ จนกระทั่งมาอยู่ที่วัดหนองป่าพง รับภาระหน้าที่เป็นเจ้าอาวาส บำเพ็ญประโยชน์ และเผยแผ่ธรรมในต่างแดน รวมถึงปฏิบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระและฆราวาส

คณะผู้จัดทำเริ่มรวบรวมข้อมูลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ จากคำบอกเล่าของลูกศิษย์ใกล้ชิดทั้งพระและฆราวาส เกี่ยวกับการทำหน้าที่ การทำประโยชน์ต่าง ๆ ในวัดหนองป่าพงและวัดสาขาทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ซึ่งหลวงพ่อสสามารถฝ่าฟันอุปสรรคมาได้เป็นอย่างดี ด้วยความเข้าใจ อุดม พากเพียรศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา นับเป็นแบบอย่างที่ควรแก่การศึกษา เป็นทีฆฐานุคติแก่ชนรุ่นหลัง

คณะศิษยานุศิษย์ ตั้งใจทำหนังสือประวัติเล่มนี้เพื่อบูชาพระคุณของหลวงพ่อกับสิ่งที่ท่านบำเพ็ญมาตลอดระยะเวลาการอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา โดยทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสได้ประชุมปรึกษากันหลายครั้ง เพื่อให้เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้สื่อถึงเจตนารมณ์ของหลวงพ่อย่างถูกต้อง โดยมีได้เน้นเฉพาะเรื่องที่หลวงพ่เทศนาอบรมสั่งสอนอย่างเดี่ยว แต่รวมถึงการทำหน้าที่การงานกิจวัตรทุกอย่าง ซึ่งเป็นการฝึกกายให้สมดุลเข้มแข็ง ฝึกใจให้รับรู้ความเกี่ยวเนื่องสอดคล้องกัน ตามความหมายที่ว่า “สอนธรรมในสิ่งที่กระทำ การทำให้ดู อยู่ให้ได้เห็น สงบเย็นย่อมสัมผัสได้”

คณะผู้จัดทำหนังสือได้ใช้ความระมัดระวัง และอาศัยความเพียรเป็นที่ตั้ง ในการถ่ายทอดเรื่องราวของหลวงพ่ตามความจริง โดยไม่ได้เสริมแต่งเพื่อให้เกิดความสละสลวยมากเกินไป จนอาจทำให้ความหมายคลาดเคลื่อนไป ถึงกระนั้นอาจเกิดความผิดพลาดเกิดขึ้นได้ คณะผู้จัดทำขอน้อมรับเอาความผิดพลาดนั้น เป็นบทเรียนเพื่อแก้ไขดำเนินการครั้งต่อไป ส่วนที่เป็นบุญกุศลคุณประโยชน์ทั้งหลาย มอบถวายบูชาคุณแด่หลวงพ่ ด้วยท่านได้ทำอุปการคุณแก่สานุศิษย์ไว้มากมาย

ขอขอบพระคุณในบุญกุศลจิตเจตนาที่ทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาหน้าที่ ร่วมกันจัดทำหนังสือเล่มนี้ให้เสร็จสิ้น ลุล่วงไปด้วยดี จึงขออนุโมทนาไว้ ณ โอกาสนี้

# *Foreword*

To honour the auspicious occasion of the 80<sup>th</sup> birthday of Luang Por Liem Thitadhammo (Phra Thepvajiranyan), a faithful group of disciples has arranged to print his biography. Luang Por Liem is a senior Buddhist monk presently ordained for 60 years in the Thai Forest Tradition of the late Ven. Ajahn Chah (or “Luang Pu Chah”) of Wat Nong Pah Pong in Ubon Ratchathani, Thailand. This book covers the prominent chapters of Luang Por Liem’s life, beginning from his roots as a simple farmer in Northeast Thailand, to his quest for deeper knowledge and understanding of the Buddha’s teachings as a monk, his life in accordance with the monastic discipline, his meditation practice, the search for the guidance of a teacher, and finally his joining Wat Nong Pah Pong as a disciple of Luang Pu Chah. Presently Luang Por Liem serves as the abbot of Wat Nong Pah Pong himself, and teaches Dhamma all over the world. He has become a living example for countless people.

The content of this book is based on Luang Por Liem’s own accounts and the memories of his disciples — monks and laypeople — who have had the opportunity to meet him in all kinds of situations and circumstances in various places and countries.

Since 2018, a group of monks and laypeople have taken on the task of collecting the material, compiling and editing it, and from time to time going to see Luang Por directly for confirmation of some of the unclear details. If there are any inaccuracies remaining, we would like to apologise, and hope that they won’t prevent the reader from getting a good picture of Luang Por’s ways of training as a Buddhist monk, his meditation practice, and his approach in teaching. For the main passages, we have been able to provide an English version of the respective texts. Some of it is more of a summary than a direct translation, and not all chapters have been included in the English material.

May this compilation of episodes from the life of a great Buddhist monk and teacher be of great benefit to all. May we all take his quiet example to heart and practice diligently within the situations of our own lives.

We would like to dedicate any merit that arises from this publication to Luang Por’s long life and good health for many years to come.

The Editors, a group of disciples of Luang Por.



# สารบัญ

## Contents

กังวานแบบไม่มีเสียง ๘

ประวัติ ๒๑

บ้านโคกจาน	๒๓
ชีวิตก่อนบวช	๒๓
บรรพชาเป็นสามเณร	๒๘
อุปสมบท	๓๐
เดินทางหาความรู้	๓๓
แสวงหาครูอาจารย์	๓๖
ศึกษารธรรมที่วัดหนองป่าพง	๔๕
งานที่หลวงปู่ชามอบหมาย	๖๖
รักษาการเจ้าอาวาสแทนหลวงปู่ชา	๗๐
รำลึกหลวงปู่ชา	๘๖
เจ้าอาวาส-พระอุปัชฌาย์	๙๔
สัทธินิหาริก-อันเตวาสิก	๙๘
เอื้อเฟื้อหมั่นสงฆ์ และครูบาอาจารย์	๑๐๐
เดินทางไปต่างประเทศ	๑๐๕
วัดป่าหนองหวาย	๑๓๘
พระมหากุณณาธิคุณ	๑๔๒

Resonance Without a Sound 14

*Biography*

*ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส ๑๕๙*

Early Life Experiences	25	ถ่อมตน	๑๖๐
		ทำงานคือการภาวนา	๑๖๒
Going Forth as a Novice	29	เมตตาธรรม	๑๖๔
Life as a Junior Monk	32	เรื่องของโลก	๑๖๘
		เตือนสติ	๑๖๘
In Search of Monastic Training	39	ฝึกความอดทน	๑๗๑
Luang Por's Practice		ทุกคนมีส่วนร่วมดี	๑๗๓
in Wat Nong Pah Pong	49	ไฟเรียน ไฟรู้	๑๗๔
		โลกร้อน	๑๗๖
		นักบวช นักวิทย์	๑๗๘
		นักบวช นักวิศวะ	๑๘๐
		ปัญหาเป็นเรื่องธรรมดา	๑๘๔
		ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์	๑๘๕
Overseas Travel	117	กำลังใจ	๑๘๖
		เวทนาสักแต่เวทนา	๑๘๗
		อสรพิษ	๑๘๘
		สันโดษเรียบง่าย	๑๘๙
		หมดเวลา เหลือหน้าที่	๑๙๐





---

# กัณโฑ แบบไม่มีเสียง

โธวาทแสดงแก่อุบาสกอุบาสิกาที่มาสักการะ  
ณ วัดหนองป่าพง วันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๓๒

วันนี้ญาติโยมทั้งหลายได้มาทำสมาธิภาวนา เพื่อแสดงออกถึงการรักษาระเบียบวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเราทั้งหลายถือว่าเป็นความดี เพราะการกระทำอย่างนี้ปราศรัยทั้งหลายถือว่าเป็นการลอบสิ่งที่ไม่ดีออกจากใจ บางครั้งความรู้สึกของเราอาจประมาทเกิดความพลั้งพลาด จิตเกิดอกุศลขึ้นได้ เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงอยากให้สิ่งเหล่านี้ลบลีวนคลีคลายหายไป จึงประกอบพิธีนี้ขึ้น เพื่อให้เกิดการอโหสิกรรม คือหมายถึงสิ่งใดที่เคยกระทำหรือล่วงเกินมาด้วยจิตที่เป็นอกุศล ถ้าได้หายไปจากกรรมไม่ดีอันนั้น อันนี้ก็ถือว่าเป็นประโยชน์มากสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม เพราะจะได้ไม่มีนิวรณ์เข้าครอบงำ

ฉะนั้นในโอกาสที่เราจะมาทำพิธีนี้ต่อหน้า เราจึงไม่มีการหวาดระแวงเกรงอกเกรงใจ เพราะถือว่าเราเป็นผู้บริสุทธิ์ เราเป็นผู้ถูกต้อง เราไม่มีความรู้สึกอะไรแล้ว ทำให้เกิดความบริสุทธิ์ใจ ทำให้เกิดความผ่อนคลาย เกิดความสบาย อยู่ก็มีความรู้สึกสบาย จะจากไปก็มีความรู้สึกสบาย

อันนี้จึงเป็นประเพณี แม้แต่พระอริยสาวกท่านก็ยังกระทำกัน เพื่อเป็นตัวอย่าง เป็นแนวทางแก่กุลบุตรหลาน เพื่อทำลายสิ่งทำให้เกิดความหายนะ ให้คลี่คลายหายไป และจะได้รับแต่สิ่งดีเหล่านั้น อาตมาในฐานะที่อยู่ในสถานที่นี้ ก็ไม่ได้คิดว่าจะได้มาอยู่ที่นี่หรอก แต่หลวงปู่ชาท่านได้อุปการะ คือท่านให้คำแนะนำในการประพฤติปฏิบัติ และเพื่อความ เป็นประโยชน์ร่วมกัน

หลังจากอาตมากลับมาจากวัดตาดทอง บ้านแก้วเขียว แขวงเวียงจันทน์ ก็อยู่ที่วัดหนองป่าพงมาตลอด ไม่ได้ไปไหนอีก ท่านแนะนำว่าให้มาช่วยที่วัดหนองป่าพง อาตมาก็ไม่อยากจะทำอะไรอีก เพราะถือว่าเป็นผู้อ่อน (ผู้น้อย) เป็นผู้ใหม่ ไม่ใช่คนถนัดด้วย จึงคิดว่าไม่ควรที่จะทำ แต่ถ้ามันเป็นประโยชน์ก็ทำ อาศัยความเคารพท่านจึงอยู่กับท่าน จึงให้ความร่วมมือกับท่าน ท่านก็ให้อยู่ที่นี่ ท่านเสนอให้แต่งตั้งเป็นรองเจ้าอาวาส อาตมาก็บอกว่า ยังไม่ยอมรับหน้าที่นี้ มันไม่ดี ไม่เหมาะไม่ควรอย่างยิ่ง ลูกศิษย์หลวงปู่ชาที่มา ก่อนหน้านั้นก็มีมาก และที่มีความรู้ก็มากมาย แต่ท่านก็ว่าต้องทำหน้าที่ช่วยกัน ในการแนะนำพร่ำสอน การชี้แนะ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนาด้วย อาตมาก็พยายามทำทุกอย่าง แต่**เราไม่ทำด้วยความรู้สึกมีอกุศล ทำด้วยความบริสุทธิ์ ทำด้วยความที่มีจิตใจเอื้ออารีต่อพระธรรมวินัย อะไรที่มันเป็นไปได้เพื่อประโยชน์แก่มหาชน แก่ส่วน**

---

“วัดเราเป็นวัดปฏิบัติ  
เรานำแนวทางการปฏิบัติของพระพุทธเจ้ามาใช้  
ให้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนา ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมโลก  
ในทางถูกต้อง แล้วจะทำให้เกิดความรู้สึก ‘กังวาน’  
กังวานในที่นี้ไม่มีเสียง ไม่ใช่กังวานแบบมีเสียง”

---

รวม ก็พยายามทำ ถึงจะยากลำบาก แม้จะไม่ได้รับความสุขส่วนตัว แต่ถ้ามันเป็นประโยชน์ก็ต้องทำ บางสิ่งบางอย่างก็คิดว่าไม่ลำบาก เช่น การบูรณะสถานที่อย่างนี้ ก็คือว่าเป็นสิ่งไม่เหลือวิสัย เพราะเป็นสิ่งที่เรามีกำลัง พอทำได้ ก็ทำ แต่ที่มันสุดวิสัย สิ่งที่ยield อำนวยในความรู้ความเข้าใจแก่คนที่ไปมาหาสู่ บางอย่างก็เป็นสิ่งที่ไม่ชอบไม่พอใจของบุคคลที่ได้พบเห็น เพราะอาตมาไม่มีนิสัยประจบประแจงยกย่องสรรเสริญ เป็นลักษณะที่เรียกว่า “ไม่ยินดีไม่ยินร้าย” ไม่ใช่กิริยาที่จะต้องประจบประแจงให้เขาชอบตน อยู่ในลักษณะเฉย ๆ แต่จะทำในสิ่งที่อยู่ห่าง ๆ ไม่ทำอย่างใกล้ชิด ตัวอย่างเช่น บางคนเขาพูดว่า “วัดหนองป่าพง หลวงปู่ชาท่านยังไม่ตาย ยังไม่ละสังขาร แต่ก็ไม่มีใครต้อนรับ ไม่มีธัมมปฏิสันถารเลย” อาตมาคิดว่าเราได้ทำถูกต้องแล้ว การปฏิสันถารกับแขกที่ไปมานั้น เราไม่จำเป็นต้องไปขึ้นนิ้วบอกเขา เพียงแต่เขียนป้ายบอกเขาว่าทางไปห้องน้ำห้องส้วมอยู่ทางนี้ น้ำไม่ขาด น้ำสะอาดมีสำหรับอาบสำหรับใช้ในห้องน้ำห้องส้วมและน้ำสำหรับดื่มเราก็มีปฏิสันถารอย่างถูกต้อง ลักษณะอย่างนี้เป็นสิ่งดี เราไม่ต้องไปขึ้นแนบประจบประแจง เหมือนที่เขาทำกันทั่วไป จะเป็นเหตุให้เกิดความไม่สวยไม่งามในทางวินัย

ทางวินัยท่านกล่าวว่า “วิญญูติ” หมายถึง ลักษณะการขอ อย่างน้อยก็ต้องมีการพูดสรรเสริญพูดยกย่อง หรือใช้กายวิญญูติก็เป็นลักษณะที่ไม่ควรแก่ “สมณะ” เราจะไม่พยายามทำสิ่งเหล่านั้น เพราะเป็นหลักที่พระพุทธเจ้าท่านห้าม เราจะอยู่ในลักษณะของสมณะ เป็นผู้อยู่ในความสงบระงับ เราไม่ได้โต้ตอบใคร เราไม่ได้ทำให้ผู้อื่นลำบากให้ความสะดวกทุกอย่าง แต่เขาจะชอบหรือไม่ชอบเป็นเรื่องความรู้สึกของเขา เราห้ามเขาไม่ได้ ลักษณะอย่างนี้เป็นธรรมดาของโลกที่เป็นอยู่ ก็ไม่เป็นไร ถือว่าเขายังไม่



เข้าใจ แต่ถ้าเมื่อเขาเข้าใจในหลักธรรมวินัยจริง ๆ แล้ว เขาจะถือว่า “เป็นธรรมชาติติ” เป็นอย่างนั้น

มาที่วัดหนองป่าพงนี่เป็นธรรมชาติติ ไม่มีความรู้สึกเกี่ยวข้องกับโลกเลย ไม่มีใครมาทำให้พะวง หรือทำให้เกิดอกุศล เกิดอคติขึ้นมา เพราะคนเรานั้นถ้ามีการประจบประแจง หรือมีการคลุกคลีกัน ก็จะทำให้เกิดชอบใจพอใจกัน ทำให้เกิดอคติธรรมขึ้น “อคติธรรม” ถ้าชอบก็ว่าดี ถ้าไม่ชอบก็ว่าไม่ดี ก็เลยไม่ใช่ความถูกต้อง ถ้าดูตามความถูกต้อง เราไม่ประจบ **เราอยู่แบบธรรมชาติ เราก็อิงธรรมชาติเป็นหลัก พระพุทธเจ้าท่านก็อยู่อย่างนั้น ถ้าเขาต้องการจริง ๆ เขาก็จะเข้ามาหาถาม เราก็บอกตามที่เขาต้องการ เพื่อให้ได้มาซึ่งความถูกต้อง มันก็เป็นธรรมวินัย เราก็มั่นใจดีร้อย ญาติโยมก็ไม่เดือดร้อนด้วย ต่างฝ่ายต่างมีความเป็นอยู่อย่างผู้ปฏิบัติธรรมมันก็ดี ดีกว่าที่เราจะไปโวยวายเชื่อเชิญต่าง ๆ นานา ทำอย่างนั้นมันไม่ดี เรารู้กันแล้วว่า วัดเราไม่ใช่วัดอย่างนั้น วัดเราเป็นวัดปฏิบัติ เรานำแนวทางการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า มาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนา ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมโลกในทางถูกต้อง แล้วจะทำให้เกิดความรู้สึก “กังวล” กังวานในที่นี้ไม่มีเสียง ไม่ใช่กังวลแบบมีเสียง**

ญาติโยมคงเคยได้ยินคำว่า “กังวล” ก็คือมีเสียงดังมาก แต่ว่าคำว่ากังวลในที่นี้เป็นเสียงที่ไม่มีเสียง แต่เป็นเสียงกังวลที่มีอยู่ในความรู้สึกของผู้ “เข้าถึงธรรม” ผู้เข้าถึงธรรมชาติจริง ๆ จะมีความกังวล เกิดความรู้สึกหนักแน่น ไม่กระด้างกระเดื่อง จิตใจอยู่ในสภาพที่เข้มแข็งมาก สามารถทำประโยชน์ได้มาก

ทุกอย่างที่ได้ทำกับหลวงปู่ชา มา บางสิ่งบางอย่างอาจมาอาจบกพร่องบ้าง เพราะบางทีมันก็มองไม่เห็น แต่ถ้ามองเห็นก็จะทำถ้ามันเป็นธรรมวินัย แต่ถ้ามันไม่เป็นธรรมวินัยหรือถ้ามันเป็นไปในการทำลายธรรมวินัย เราไม่ทำ เราพยายามทำความบริสุทธิ์ให้คงอยู่ชั่วชีวิต แต่ไม่รู้ว่ามันจะเป็นไปได้ตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่ แต่ความตั้งใจมันเป็นอย่างนั้น ความรู้สึกก็เป็นลักษณะอย่างนั้นด้วย และเพื่อประโยชน์ของพระศาสนา เรารู้แล้วว่า **สถานที่ต่าง ๆ นั้นมักถูกทำลาย มักถูกเหยียบย่ำ ด้วยความรู้สึกที่เรียกว่า “ทำตามกิเลส” นั่นเอง ถ้าไม่ได้ทำตามกิเลสก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าทำตามกิเลส มันก็เป็นการเหยียบย่ำพระศาสนา เหยียบย่ำพระธรรมวินัย เหยียบย่ำความตั้งใจของผู้ที่มีความมุ่งหวังที่ดี หลวงปู่ชามุ่งหวังมาสร้างสถานที่วัดหนองป่าพงนี้ขึ้น ต้องการให้เติบโตอย่างบริสุทธิ์ที่สุด เราจะไม่ว่างปากเชื่อเชิญหรือร้องขอให้บริจาคทำนองนี้ จะไม่มีการทำอย่างนั้น เราจะทำอย่างเรียบง่าย ๆ สงัด ๆ แบบไม่รู้เลยว่ามီးอะไรเกิดขึ้น ทำนองนั้น เพราะผู้ที่มีความมุ่งหวัง**

และเคารพรักในพระธรรมวินัยอย่างซาบซึ้งนั้นยังมีอยู่ และบุญบารมีที่เราตั้งใจเสียดลามา แต่ปางก่อนนั้นคงจะสนับสนุนช่วยค้ำจุนให้เราได้ทำประโยชน์อย่างเต็มที่ เมื่อสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏขึ้น เราก็จะได้ทำประโยชน์ทั้งในส่วนโลก และในส่วนธรรม

แม้แต่พระเณรที่อยู่ร่วมสำนักก็เหมือนกัน อาตมาพยายามหาวิธีทำให้เขาเข้าใจ แต่ไม่ใช่ว่าพูดไปไม่หยุด อาตมาจะไม่พูดมาก จะพูดแต่ที่เป็นประโยชน์ เหมือนกับว่าสิ่งใดที่มันคุ้มค่าเราจะนำมาใช้ แต่สิ่งใดถ้ามันไม่คุ้มค่า แม้มันจะมากเราจะไม่ทำ เพราะความไม่รู้ของคนเรา ก็ไม่ถึงกับว่ามีอันตรายหรือเป็นภัยต่อพระศาสนา เป็นแต่ลักษณะการกระทำของบุคคลเท่านั้น

ถ้าเรารักษาอย่างนี้ มันจะเป็นเสียง “กังวาน” ไปอีกนาน ถ้าเราไม่รักษาอย่างนี้ มันจะไม่กังวานเลย มันจะเป็นที่เย้ยหยัน มันจะเป็นที่เหยียบย่ำ จะเป็นที่ถูกดูถูกของคนทั้งหลายด้วย แต่ถ้าเรารักษาในลักษณะอย่างนี้จะกังวานได้หลายชั่วอายุ เป็นร้อย ๆ ปี เป็นพัน ๆ ปี แต่ถ้าเราไม่รักษา แม้ชั่วชีวิตคนหนึ่งจะให้กังวาลก็ยังไม่ยาก อาตมาคิดและพยายามจะทำให้ได้อย่างนั้น

ฉะนั้นญาติโยมที่สนับสนุนและให้กำลังใจ อาตมาก็พยายามทำในทางที่ถูกต้องตามธรรมวินัยอย่างเต็มที่ และให้เป็นประโยชน์แก่พระศาสนา และแก่อนุชนรุ่นหลังด้วยอะไรที่บกพร่องย่อหย่อนไม่ถูกไม่ควร ก็แนะนำกัน แต่ถ้าอันใดเป็นไปนอกธรรมนอกวินัยนอกศาสนา นอกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เราก็พยายามบอกให้เลิก

อันนี้ก็ถือว่าเราทั้งหลายได้มาทำหน้าที่กำจัดปิดเป่าสิ่งสกปรก ที่ซึมซาบอยู่ในจิตนิสัย จิตใจของเรา จะได้เกิดความสงบทุก ๆ ราตรี

ฉะนั้นอาตมาให้ข้อคิดหรือเป็นเพียงการกล่าวเพื่อเตือนสติ อาตมาก็ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้

---

“ผู้เข้าถึงธรรมชาติจริง ๆ จะมีความกังวาน  
เกิดความรู้สึกหนักแน่น ไม่กระด้างกระเดื่อง  
จิตใจอยู่ในสภาพที่เข้มแข็งมาก  
สามารถทำประโยชน์ได้มาก”

---

# *Resonance Without a Sound*

A Teaching given to the lay community paying respects  
to Luang Por Liem in Wat Nong Pah Pong, Sept 14<sup>th</sup>, 1989.

Today all of you have come to pay respects in keeping with the traditional forms and customs. This is in line with what many wise and knowledgeable people consider a good thing to do: to clear one's heart of unwholesome things. At times we may have been heedless and made mistakes, perhaps not realising what we were doing. Our minds may have become unwholesome, but we do wish to undo and erase such feelings. Therefore, we carry out this ceremony of asking for forgiveness, intending to turn our past actions into neutral kamma, which has the effect of causing the associated unwholesome mind states to disappear. For a dhamma practitioner such a process is highly beneficial, as it helps one not to fall prey to hindrances in meditation.

So now having carried out this ceremony together, we shall not harbour doubts about our actions, nor feel embarrassed towards each other. We can see ourselves as pure and correct in our conduct, free from issues, experiencing a bright feeling of being at ease. When we come together and part again, we can do so with genuinely good feelings.

In fact, such ceremonies are part of a long tradition that even the Noble Enlightened Disciples of the Buddha practiced towards each other,

being a good example for later generations, warding off downfall and decline, and giving people the chance to reap good qualities instead.

As for myself, in the role of being the abbot here, I can only say that I never thought that I'd be in this position. It is only in recollection of how Luang Pu Chah gave so much support to all of us by his guidance in the practice, and in seeing all the communal benefit involved, that I am here.

After I returned from Vientiane in 1975, I've stayed at Wat Nong Pah Pong the whole time. Because Luang Pu Chah suggested that I help out in Wat Nong Pah Pong, I never went anywhere else. I didn't want to do anything more than that, considering myself just a fledgling new monk. I am also originally not from Ubon, so I thought it wouldn't be appropriate for me to accept such a position at Wat Nong Pah Pong. But if it was useful, I would do it. Because I truly respected Luang Pu Chah, I stayed and worked hand in hand with him. He wanted me to stay here. When he suggested to make me vice abbot, I replied that I didn't want to take on this duty yet. It didn't feel good or appropriate, because there were many monks that had joined Wat Nong Pah Pong before me and were capable in many ways. But Luang Pu responded by saying that we should all do our duties and help out together with instructing and teaching people, and in this way be of benefit to Buddhism as a whole. So I decided to take it on wholeheartedly, and never with unwholesome feelings.

**I do this work with a pure mind, with a mind of love and devotion for the Dhamma-Vinaya, as well as for other people. Whatever is of communal benefit, I try to support, even though it may be difficult. I don't derive any personal advantage from the work. Things that benefit the community need to be done.**



To maintain and renovate the monastery isn't beyond my skills. I can easily do this, but there are some areas of an abbot's duty that are beyond my capabilities. For example, people coming to the monastery looking for advice may sometimes not be so happy with the person they meet here, because I usually don't take on a style of praising people or ingratiating myself with them. I have a habit of neither liking nor disliking, and I don't incline to being overly charming to people or encouraging them to like me. I'd rather stay indifferent and aloof, not particularly close to anybody. I don't think it is necessary to receive visitors and show them around, explaining them everything. Just a sign saying where the toilet and the drinking water is should be good enough. There is plenty of fresh water for drinking or using in the toilets. We don't have to give advice and ingratiate ourselves with people the way it's usually done in other places. To do so can be a cause for some very unbeautiful incidents happening in terms of the Dhamma-Vinaya.

The Buddha taught that asking for things from lay people, praising them in order to get requisites, making ingratiating gestures or hints, even with the body – all these are unfitting for a monk, so I try not to do these things. **We aim at living like monks, dwelling in seclusion and peace. We neither oppose anyone, nor do we harm them. We try to give**

---

*“Our monastery is a practice monastery. We take the Buddha’s standards as guidelines for our practice, for the benefit of the religion and of society. If this is done in the correct way, it will reverberate in people’s heart. This reverberation has no sound. It resonates in a silent way.”*

---

**support in countless ways wherever we can. Still, whether people like what we do or not depends on them.** We won’t pressure anybody in the usual style of the world. We think: never mind, and accept it if people just don’t understand. If they really understood the principles of Dhamma-Vinaya, they would consider what we are doing as very natural.

Coming to Wat Pah Pong feels truly natural, as feelings related to the world don’t arise. There is no one causing one to worry. Unwholesome mind states, biases and prejudices don’t come up because we don’t socialise and express preferences in trying to please or impress people.

**The Buddha himself lived like this. If somebody really needs advice, he will approach us and ask, and we answer accordingly. That’s all we do, for the sake of correctness, for the sake of the Dhamma-Vinaya** and in order to neither put ourselves nor the lay people into trouble. Both sides behave like true Dhamma practitioners. Our monastery is a practice monastery. We take the Buddha’s standards as guidelines for our practice, for the benefit of the religion and of society. If this is done in the correct way, it will reverberate in people’s heart. This reverberation has no sound. It resonates in a silent way.

Have you ever heard the word “resonance”? Usually resonance implies there being a loud sound, but in this case, resonance echoes as

a sound that has no sound. It resonates in the hearts of those who have “entered the Dhamma”. They will experience a feeling of profundity arise in their hearts, a state of firmness, but not a harsh or rough one, rather a state of wisdom and discernment that can be made use of very well.

These are the guidelines for what we are doing here in Wat Pah Pong, and although I generally try to do things in line with Luang Pu Chah’s standards, sometimes there may be shortcomings on my side. There are things that I may not notice, but if I do, and it is in accordance with Dhamma-Vinaya, I will take action. If they are not in accordance with, or are even detrimental in terms of Dhamma-Vinaya, I won’t, because all of my life I try to be grounded in purity. I don’t know whether everything will evolve according to this aspiration, but this is how I am determined to live.

These are our ideals, and they are beneficial within the Buddhist religion, but we all know that **places and monasteries can also become subject to destruction and decline. Actually, it is through what we call “following the kilesas” (the corruptions of the heart), that this happens. If we don’t follow the kilesas, there is no problem. But if we do, it possibly becomes a blemish for Buddhism** and the teachings on Dhamma-Vinaya, like an insult to the efforts of all those well-intentioned beings who built up those places. Luang Pu Chah had such a well-intended vision in creating this place — Wat Nong Pah Pong — and it is built up in an absolutely pure way. In Wat Nong Pah Pong we don’t ask for, hint at, or instigate donations, for example. We do things quietly, not at all knowing what to expect. If one has pure intentions, respect and love for the Dhamma-Vinaya as deep as this, coupled with some good kamma and pārami accumulated in the past, help and support always tends to arise, and one will easily be able to create something that is of use. Eventually, both the world and the Dhamma will benefit.

**If we maintain these standards, it will have a reverberating effect for a long time. If we don't, the sound will die off, and it will be to our embarrassment and shame.** We will be subject to criticism by all kinds of people. But if we can sustain the Dhamma-Vinaya in our practice, it will echo on for many life spans, hundreds or thousands of years. Simply trying to make it reverberate for even just one life, though, is already extremely hard, but nevertheless, I will try to live up to it.

With all of you being supportive and encouraging in these matters, I will wholeheartedly endeavour to do things along the guidelines of the Dhamma-Vinaya, so that they may be beneficial within the Buddhist religion, and also for future generations. If anything is insufficient, too slack, or inappropriate, let us point it out to each other. If anything goes against the Dhamma-Vinaya, and is not in line with the Buddha's teachings, let us tell each other to abandon it.

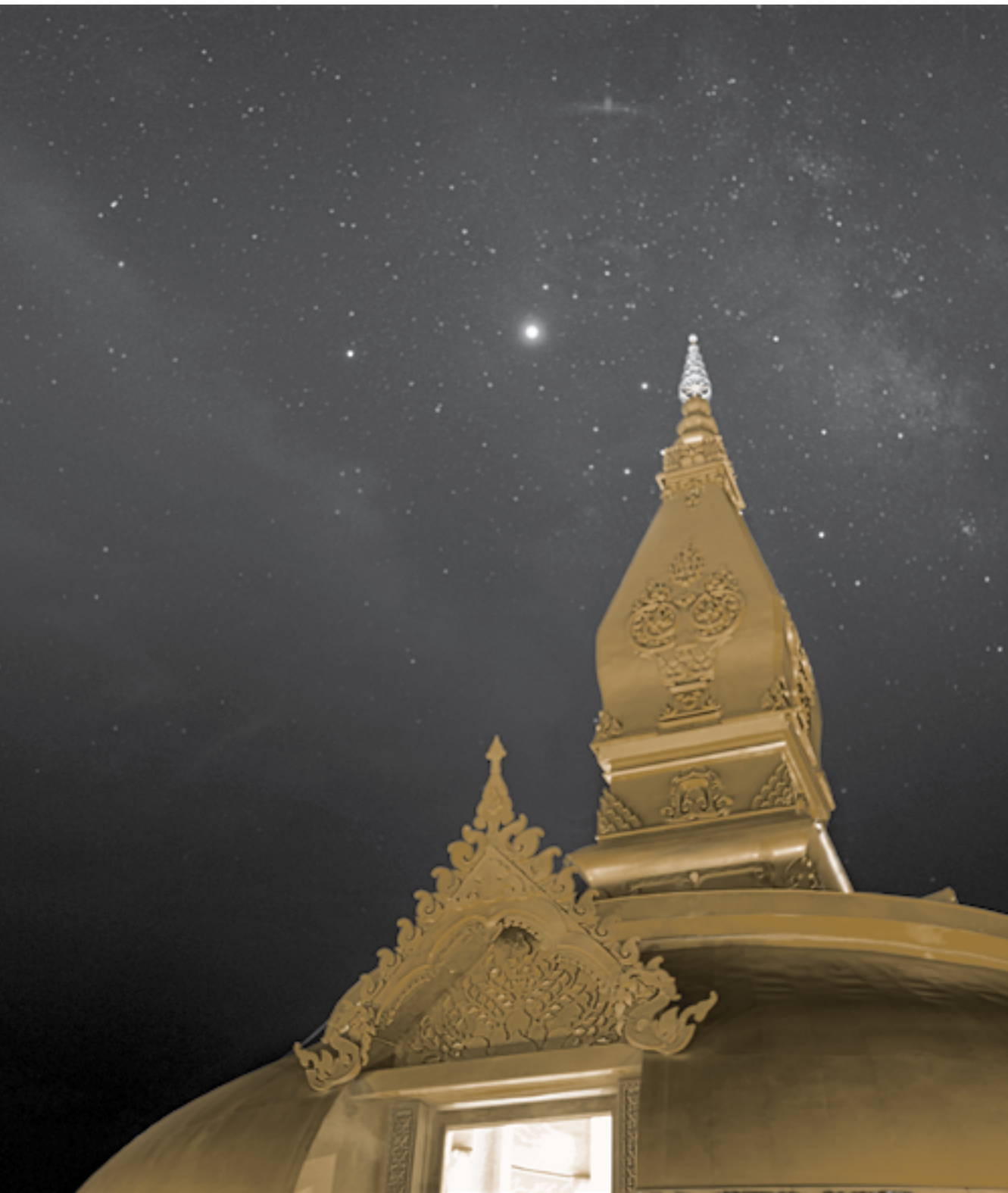
In this sense, by carrying out this ceremony of asking for forgiveness, all of us have done our task in casting off and brushing away the impurities that infiltrate our habitual ways of acting, so that our hearts may rest in peace and tranquillity every single night. For now, I have brought a few thoughts and reminders to your attention, and I've now come to the end of this talk.

---

*“Those who have ‘entered the Dhamma’ will experience a feeling of profundity arise in their hearts, a state of firmness, but not a harsh or rough one, rather a state of wisdom and discernment that can be made use of very well.”*

---





---

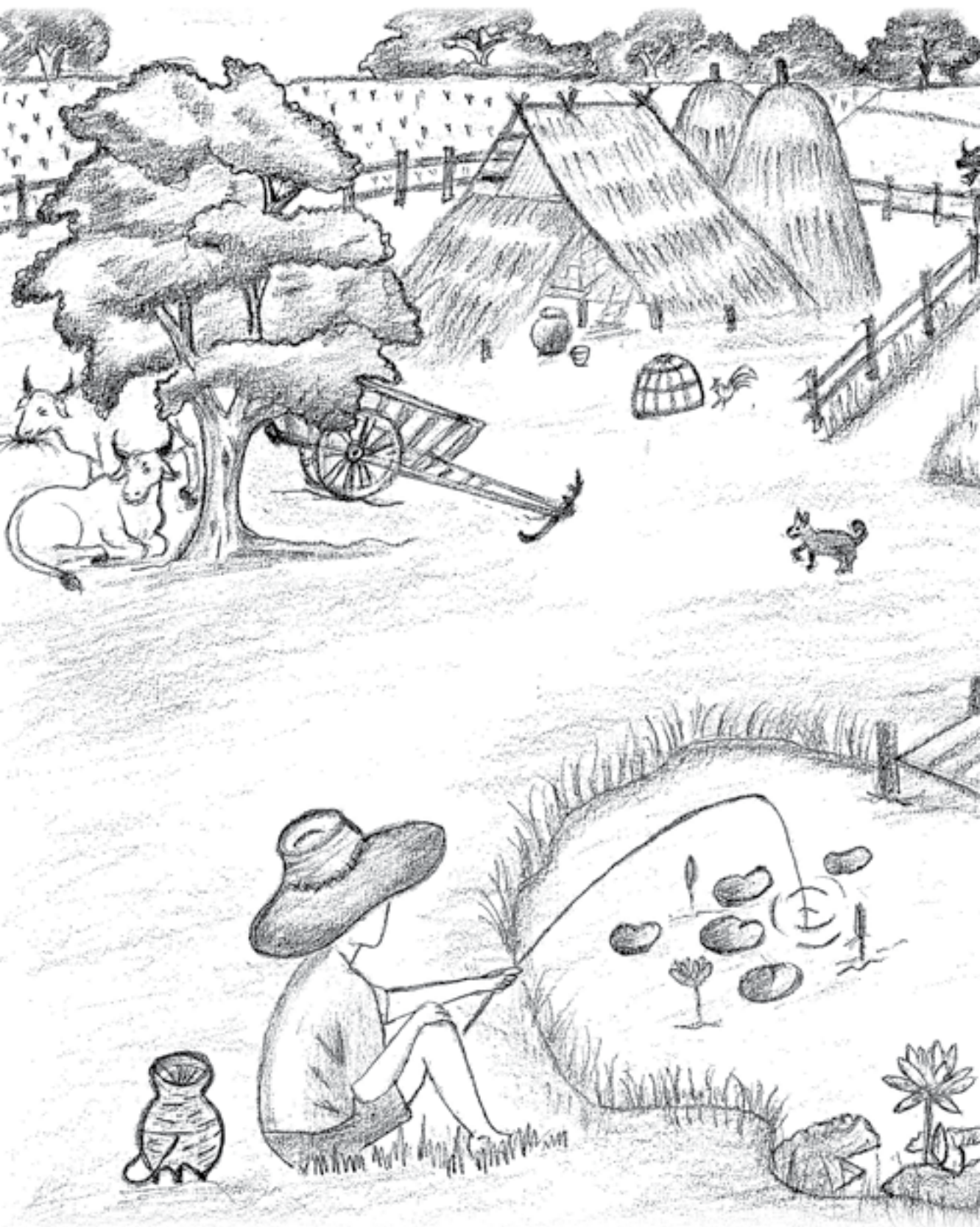
# ประวัติ

## Biography

พระเทพวชิรญาณ

(เลี่ยม จิตธมโม)

นามเดิม	เลี่ยม จันทำ
เกิด	๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๔ (วันพุธ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะเส็ง)
บ้านเกิด	๑๒ หมู่ ๘ บ้านโคกจาน ตำบลทุ่งไชย อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
บิดา	นายเพ็ง จันทำ
มารดา	นางเป็ง จันทำ
พี่น้อง	๑. นางตุ้ จันทำ ๒. นางทองจันทร์ จันทำ ๓. นายเอี่ยม จันทำ ๔. พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมโม) ๕. นายเชี่ยม จันทำ ๖. แม่ซีทิพย์ จันทำ



# บ้านโคกจาน

พระเทพวชิรญาณ (เลี่ยม จิตธมฺโม) หรือ หลวงพ่อเลี่ยม เกิดและเติบโตที่บ้านโคกจาน ตำบลทุ่งไชย อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๘๐ ปีก่อน บ้านโคกจานเป็นชนบทที่ห่างไกลความเจริญ ไม่มีไฟฟ้า น้ำประปา ไม่มีถนนอย่างในปัจจุบัน แต่ไม่ได้อดอยากยากแค้น เพราะอยู่ใกล้แหล่งน้ำ จึงมีพืชผักและสัตว์น้ำให้บริโภคมากมาย รวมทั้งสามารถทำนาได้ผลผลิตพอกินทั้งปี ชาวบ้านทั่วไปนิยมกินสัตว์เล็ก เช่น ปลา กบ ไม่นิยมกินสัตว์ใหญ่ วัวควายที่เลี้ยงไว้เพื่อใช้ไถนา ลากเกวียน เมื่อสัตว์เหล่านี้ตายก็ฝัง ไม่นิยมนำมาฆ่ากิน เว้นแต่มีงานเลี้ยง เช่น งานศพ งานแต่งงาน ซึ่งเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก การเดินทางไปมาหาสู่กันของชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงใช้เกวียนเป็นพาหนะหลัก

วัดในสมัยนั้นเป็นศูนย์กลางการดำเนินชีวิตของผู้คนและชุมชน เมื่อมีเด็กเกิด ชาวบ้านจะนำเด็กไปให้พระทำพิธีโกนผมไฟ โตขึ้นมาก็ไปเรียนหนังสือที่วัด ผู้ชายที่อายุครบก็บวชเรียนที่วัด ใครเจ็บป่วยมักไปหาพระก่อน เพราะพระมีความรู้เรื่องยารักษาโรค เมื่อมีคนเสียชีวิต วัดก็เป็นที่พักสุดท้ายเช่นกัน แม้แต่การละเล่นต่าง ๆ ก็จะจัดที่วัด ผู้คนดำเนินชีวิตเรียบง่าย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน หากมีใครเสียชีวิต แต่ละบ้านจะถือฟืน ถูข้าวสารไปช่วยกัน ใครถนัดทำอะไรก็ไปช่วยเหลือกัน อย่างโยมพ่อของหลวงพ่อก็มีความรู้ด้านการช่างและก่อสร้าง เมื่อมีงานบุญอย่างงานบุญผะเหวด งานเทศน์มหาชาติ ท่านจะนำชาวบ้านไปถวายเป็นทาน ทำความสะอาดหมู่บ้าน จัดสถานที่ เพื่อให้คนจากหมู่บ้านอื่นมาฟังเทศน์ มาร่วมงานบุญที่หมู่บ้านโคกจานได้โดยสะดวก

## ชีวิตก่อนบวช

ครอบครัวของหลวงพ่อก็มีอาชีพเป็นเกษตรกร มีที่นาประมาณ ๓๐ ไร่ ท่านเล่าให้ฟังว่า “ก็ปลูกข้าว ทำเครื่องมือใช้แบบพึ่งพาตัวเองนี่แหละ มีการค้าขายด้วยฐานะก็พออยู่ได้ ไม่ได้ร่ำรวย คนสมัยก่อน แม้ว่าเป็นข้าราชการ เป็นครู ก็ปลูกข้าวปลูกผักกินเอง”



บ้านของหลวงพ่อบ้านไม้ใต้ถุนสูงสองหลังเชื่อมติดกัน กิจวัตรประจำวันของผู้คนในหมู่บ้านโคกจานคล้าย ๆ กัน คือพอค่ำลงก็เข้านอน โถงชั้น (ตี ๔) ก็ตื่นนอน มาดำข้าวเพื่อนำไปหุง ไปนึ่ง หลังจากกินข้าวเสร็จก็ออกไปทำนา สมาชิกในครอบครัวของหลวงพ่อมีนิสัยคล้าย ๆ กัน คือรักความสงบ ไม่พูดคุยอะไรกันมากนัก แต่ทุกคนรู้ว่าต้องช่วยเหลือครอบครัวอย่างไร พี่น้องต้องช่วยกันอย่างไร หลวงพ่อเรียนหนังสือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดบ้านโคกจาน ในเวลานั้นยังอาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียนหนังสือ แต่มีครูจากส่วนกลางมาสอน

เมื่ออายุ ๑๗ ปี ท่านกับเพื่อนเดินทางไปกรุงเทพฯ และไปถึงจังหวัดชลบุรี ท่านบอกเหตุผลที่ออกจากบ้านว่า

“มันก็ไม่มีอะไรมากหรอก มันเป็นเรื่องธรรมชาติธรรมดาฉันแหละ ความคิดของคนเรามันเปลี่ยนไปตามยุคไปตามวัย วัยเด็กก็คิดแบบวัยเด็ก คิดอยากไปหาประสบการณ์ ประสบการณ์เป็นเรื่องที่เราจะต้องไปขวนขวายหาเอง ถ้าอยู่กับบ้าน ไม่ได้ไปไหน ไม่รู้อะไร ไปแล้วก็ได้ความรู้ ได้อาชีพ ได้ประสบการณ์หลายอย่าง”

เมื่อหลวงพ่อเห็นว่าเพื่อนที่ไปด้วยกันทำงานได้เงินมาก็ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย กินเที่ยวไปวัน ๆ ท่านจึงปลีกตัวไปทำงานเป็นลูกจ้างดูแลสวนที่จังหวัดตรัง แม้ว่านายจ้างของท่านเป็นมุสลิม แต่ไม่ได้รังเกียจว่านับถือกันคนละศาสนา ตรงกันข้าม กลับรักและเมตตา หลวงพ่อราวกับเป็นลูก คงเพราะหลวงพ่อเป็นคนเรียบร้อย ไม่ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ขยันทำงาน ช่วยเหลืองานทุกอย่างโดยไม่เกี่ยงงอน หลวงพ่อให้ข้อคิดเรื่องนี้ว่า

“ถ้าเรารู้จักปรับตัวเข้าหาเขาก็ไม่มีอะไร ไม่ได้คิดว่าเราเป็นโน่นเป็นนี่ที่ไม่เหมือนเขา มีอะไรก็ช่วยเหลือเขา เขาบอกให้ไปช่วย เราก็ก็นำไป ทำให้เกิดความคุ้นเคยกัน”

ต่อมา พี่เขยของหลวงพ่อไปตามเพื่อขอร้องให้ท่านกลับมาช่วยครอบครัวทำนา ขณะนั้นหลวงพ่อยังไม่อยากกลับ แต่ท่านปฏิเสธไม่ได้ จึงลาออกจากงานกลับบ้านมาอยู่กับพี่เขย นายจ้างถึงกับร้องไห้ไม่อยากให้ท่านจากไป

ตามประเพณีของท้องถิ่นที่หลวงพ่อเติบโตมา เมื่อผู้ชายอายุครบ ๑๙ ปี ต้องบรรพชาเป็นสามเณรก่อน เพื่อเรียนรู้ระเบียบข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ภายในวัด รวมถึงคอยอุปัฏฐากครูบาอาจารย์ เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี จึงอุปสมบท

## *Early Life Experiences*

Luang Por Liem (named Nay Liem Chantam at birth) was born into a warm and friendly family with the morning mist rising above the vast rice fields and forests of Northeast Thailand to live the simple upcountry life of an ordinary farmer. He was born on the 5<sup>th</sup> of November 1941 (the year 2484 of the Buddhist Calendar), on a Thursday, the third day of the rising moon of the twelfth month in the year of the snake. His home village was Bahn Khok Chan, in Thung Chai Village, Uthumphon Phisai District, Si Sa Ket Province. He had two younger sisters, one younger brother, an older brother and an older sister. His older sister along with his mother, Khun Yaai Chi Baeng, both became nuns at Wat Nong Pah Pong. His father's name was Khun Por Peng Chantam.

In Luang Por's village everyone knew him and his relatives as unusually quiet and reserved people. When one met them, they would give a broad smile, but refrain from further small talk, keeping their words for very precious occasions. Life in Northeast Thailand at that time was much more rugged and difficult than it is today. Every member of Luang Por's family was well versed in their various duties on the farm: cultivating the fields, gardening, and looking after the cows and water buffaloes. In the local village school, as was standard in those days, Luang Por attended classes up to fourth grade. While growing older, he helped his father and mother with farming, looking after the tools and ox carts.

At the age of seventeen Luang Por set out to leave his home village in order to seek new experiences working in other regions of Thailand.

He travelled down southeast to the provinces of Chonburi and Trang. Throughout his youth Luang Por was known as a person who loved peace and was naturally circumspect and refined in his actions. He never drank or gambled. As is normal for a young man, he had a few relationships with women, but nothing too excessive.

When Luang Por left the familiar environment of his home village, he experienced a world that struck him as quite displeasing. He found that his new colleagues were fond of some rather lavish, extravagant lifestyles that were alien to him. For example, the fact that many people were willing to eat meat from large animals, such as cows and buffaloes, was in his eyes disgusting and morally reprehensive. Amongst the farmers of Northeast Thailand people would only eat small animals, just to get by. Larger animals were considered a lifetime aid for a family when working in the fields.

In Trang Province in the south of Thailand, Luang Por worked for a Muslim family. To his surprise, his master did not resent the fact that he was a Buddhist at all and affectionately took Luang Por under his wing. He looked after him as if he was his own child, and even let Luang Por take part in various Islamic ceremonies. That Luang Por was from a family of different ethnicity, belief and socio-economic status didn't matter to him. This experience helped Luang Por understand at an early age that although people may come from different cultural and religious backgrounds, there is nothing wrong with such conventions, as long as people adhere to moral virtues and qualities of the heart facilitating trust and respect in each other. When Luang Por requested from his master to return home in order to help his parents again, his master shed tears and didn't want to let him leave.



## บรรพชาเป็นสามเณร

หลังกลับมาอยู่ที่บ้านโคกจานได้ไม่กี่เดือน หลวงพ่อก็บรรพชาเป็นสามเณร ประกอบกับพระมหาวีระ อาของท่าน สนับสนุนให้บวชเรียนเพื่อศึกษาธรรมะ ช่วงเป็นนาคก่อนบรรพชา แม้เป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ แต่หลวงพ่อก็สามารถท่องมนต์ในหนังสือเจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน ได้จนหมดเล่ม ท่านบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดบ้านโคกจาน เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ ปีนั้นมีผู้บรรพชาทั้งหมด ๙ คน

ขณะเป็นสามเณร หลวงพ่อตั้งใจปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ดูแลปฏิบัติกุศลกุศลา ครุบาอาจารย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร ขณะนั้นวัดโคกจานมีพระทั้งหมด ๑๖ รูป สามเณรรับภาระจัดหาน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคภายในวัด โดยต้องไปตักน้ำจากบ่อที่อยู่ห่างจากวัดออกไปประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ไม่เพียงเท่านั้น ท่านยังมุ่งมั่นศึกษาตำราพระพุทธศาสนา และหนังสือโบราณพื้นเมืองที่เรียกว่าหนังสือ “ตัวธรรม” สำหรับเทศน์วันเข้าพรรษาและออกพรรษา และในปีเดียวกันนั้นท่านก็สอบได้นักธรรมตรี

ในช่วงเป็นสามเณรใหม่ วันหนึ่งมีโยมในหมู่บ้านเสียชีวิต หลวงพ่อเป็นหนึ่งในจำนวนที่ถูกเลือกให้ไปสวดศพ ทั้งที่ยังไม่เคยฝึกสวดมาก่อน ด้วยความกลัวจะเสียหน้า ตอนบ้ายหลวงพ่อก็ตั้งท่องหนังสือ ทั้งก่อไฟต้มน้ำร้อนถวายพระไปด้วย เมื่อน้ำเดือด หลวงพ่อก็ท่องบท “กุสลาฯ” จบพอดี

ขณะเป็นสามเณร ท่านเล่าว่าไปปฏิบัติภาวนาในป่าช้าบ่อย ๆ เพื่อฝึกหัดตนเองให้เอาชนะความรักและความกลัวซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์

“เขาวัวมีผี แรก ๆ ก็กลัวเหมือนกัน เพราะส่วนมากไปเวลามืดแล้ว บางทีมีหมาไปหากินเศษข้าวที่คนเอาไปหว่านทิ้งไว้ หมาเห็นเรา มันก็ตกใจวิ่งหนีไป เราก็ขนหัวลุกขนหัวพอง จะร้องก็ร้องไม่ออก รู้สึกร้อนไปทั้งตัว คิดในใจว่า เอ้า ตายก็ตาย พอคิดไปคิดมา ก็คิดว่าไม่ใช่ผี แต่ก็ยังกลัวอยู่ พอกลัวไปนาน ๆ ก็หายกลัว พอออกมาจากป่าช้าก็กลัวอีก”



## *Going Forth as a Novice*

When Luang Por arrived back home, as it turned out, he did not take up farming again. It is the custom of young men in Thailand to become Buddhist monks at the age of twenty — some stay only a short time, some for life. This is a way of furthering their education, practising the Buddha’s teachings more sincerely, and generally growing in maturity to eventually become a more valuable member of society. Luang Por decided to “go forth” as a novice when he was nineteen, intending to spend a year of preparation for the commitment to fully become a bhikkhu (a Buddhist monk) at age twenty.

Luang Por entered the village monastery of his home village, Wat Bahn Khok Chan, on the 12<sup>th</sup> of May 1960. In the short period of just over two weeks, while preparing for becoming a novice on May 28<sup>th</sup>, he completely memorized all the traditional monastic chants, except for the funeral chants. As it happened, on his first day as a novice a funeral was held at his temple. Luang Por, being extremely unhappy not to be able to chant along in the services for the departed, started to memorize the required funeral chants while he was busy preparing washing water for his teacher. Just by the time the pot of water came to a boil, he had finished learning them, and was able to participate in the funeral services with the other monks.

At that time, in Wat Bahn Khok Chan there were sixteen fully ordained monks and the nine other novices who had ordained together with Luang Por. One of the novices’ daily duties was to fetch water from the well for drinking and bathing. In those days the village was not yet developed, and they had to walk one and a half kilometres to the well and return with the hauled water the same distance.

In the rainy season Luang Por studied Nak-Thamm Tri, the first level of the nationwide scriptural Dhamma exams. He also learned to read and write the special ancient script used for giving the traditional sermons after the rains-retreat (Dtua Thamm). Luang Por always upheld that studying is a precious opportunity to raise one's knowledge to a higher level. At that time books and other resources for education were lacking in many ways, so like most other monks and novices, Luang Por had to find the means to acquire knowledge by himself.

Concerning Luang Por's practice as a novice, he describes his experiences when facing the fear of ghosts and death while staying at cremation sites:

*“People said that there were ghosts in those charnel grounds. Of course, initially I was very frightened. I usually went when it was already dark. Sometimes there were dogs searching for leftover food. If the dogs saw me, they were scared too. They would immediately run away. All my hair would stand on end, and I would feel like screaming out. But I couldn't. It felt like my body was on fire. In the end, I'd think, ‘If I have to die, I'll die.’ Thinking this over and over, I realized that maybe this wasn't a ghost, but I was still scared. The fear was there for a long, long time, until it finally subsided. But then, when I was outside of the cremation ground, I was scared again.”*

## อุปสมบท

หลวงพ่อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔ ที่วัดบ้านโคกจาน ตำบลทุ่งไผ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ มี พระครูถาวรชัยเขต เป็นพระอุปัชฌาย์ พระทิพย์เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระจันลา ปญญาโณ เป็นพระอนุสาวนาจารย์



พระพุทธรูปไม้จันทน์หอม  
ที่หลวงพ่อบริกรรม  
The sandalwood  
Buddha-image carved  
by Luang Por.

อย่างไรก็ตาม ก่อนบวชโยมพ่อย่อม  
แม่ท่านทาบตามผู้หญิงไว้แล้ว เพื่อลาสิกขา  
มาจะได้แต่งงาน แต่หลวงพ่อยากเรียน  
นักธรรมโท นักธรรมเอกต่อ จึงยังไม่คิดลา  
สิกขาเพื่อไปมีครอบครัว

หลังจากอุปสมบทได้ ๕ วัน ท่าน  
เห็นว่าการจำพรรษาที่วัดโคกจานซึ่งอยู่  
ใกล้ครอบครัว ญาติ มิตรสหาย ได้เห็น  
ความเป็นไป ความทุกข์ ความสุข ทำให้  
เกิดความฟุ้งซ่าน จึงขอพระอุปัชฌาย์ ไป  
จำพรรษาที่วัดบ้านจานแสนไชย ตำบล  
กล้วยกว้าง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัด  
ศรีสะเกษ และได้ศึกษานักธรรมโทกับ  
พระครูมงคลชัยลักษณะ (แก้ว มหาปัญญา) มี  
พระอาจารย์จันทา ปณฺณโก เป็นครูผู้ช่วย  
โดยการสอบนักธรรมโทในสมัยนั้น ต้อง  
ท่องหนังสือทุกเล่มให้ได้ หลวงพ่อบริกรรม  
นักธรรมโทครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ แต่  
ไม่ผ่าน มาสอบได้นักธรรมโทในปีถัดมา  
(พ.ศ. ๒๕๐๕)

ระหว่างจำพรรษาที่วัดนี้ หลวงปู่แก้วนำไม้จันทน์หอมมาให้หลวงพ่อบริกรรม  
พระพุทธรูปขนาดหน้าตักกว้าง ๙ นิ้ว มีความสวยงามมาก ปัจจุบันพระพุทธรูปดังกล่าว  
ยังคงประดิษฐานอยู่ที่วัดบ้านจานแสนไชย

นอกจากนั้นหลวงพ่อบริกรรมยังปั้นพระประธานหน้าตักกว้างประมาณ ๑ เมตร และ  
พระพุทธรูปขนาดเล็กกว่าอีกองค์ เมื่อสร้างเสร็จชาวบ้านมาขอไปประดิษฐานที่วัด  
บ้านพะวร (เดิมอยู่ที่ตำบลกล้วยกว้าง อำเภออุทุมพรพิสัย ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบล  
จานแสนไชย อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ)

## *Life as a Junior Monk*

On April 22<sup>nd</sup> of 1961 Luang Por took higher ordination as a bhikkhu at Wat Bahn Khok Chan. As was customary in those times, his mother had already sighted a future bride for her son, but Luang Por was eager to complete his Dhamma education as a monk first by taking the remaining two levels of the Nak-Thamm exams before starting family life. In fact, living in the village monastery of his home village, he experienced quite a bit of distraction, still closely witnessing the happiness and suffering in the lives of his relatives and friends, so after just five days he asked to leave his preceptor Phrakhru Tahvornchaiyaket and to go and stay in Wat Bahn Chan Saen Chai, in a village a little further away in the same district, under the abbot Phrakhru Mongkonchaiyalag, or Luang Pu Gao Mahāpañño.

Luang Por spent his first two rains-retreats at Wat Bahn Chan Saen Chai studying and preparing for the second level of the Nak-Thamm exams, which he passed in 1962.

During that time Luang Pu Gao gave Luang Por a piece of sandalwood to carve a small Buddha-image. The image turned out exceptionally beautiful and is still kept in a place of honour in Wat Bahn Saen Chai to the present day. Furthermore Luang Por sculpted a larger and a smaller Buddha image out of plaster, which were installed in Wat Bahn Paworn (also in Chan Saen Chai District).

# เดินทางหาความรู้

หลังจากสอบได้นักธรรมโทแล้ว หลวงพ่อขออนุญาตพระครูมงคลชัยลักษ์ เดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม แต่ไม่มีวัดไหนรับท่าน เพราะไม่มีเอกสารรับรอง อย่างไรก็ตามในที่สุดท่านก็ได้ไปเรียนนักธรรมเอกที่วัดแสงสว่าง ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี

ระหว่างเรียนนักธรรมเอก ท่านเริ่มฝึกนั่งสมาธิและเดินจงกรม เนื่องจากวัดแสงสว่างอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม หลวงพ่อเคยปรารภถึงความคิดในเวลานั้นว่า

“เคยตั้งใจไว้ว่าจะบวช ๒ พรรษาแล้วจะลาสิกขา ขณะนี้ล่วงเลยมาสองปีแล้ว คิดไปหลายอย่าง หลายแง่ หลายมุม ในที่สุดก็ตัดสินใจว่ายังไม่ลาสิกขา ควรอยู่ศึกษาไปก่อน เพราะคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่ละเอียด ลึกซึ้ง ประกอบด้วยเหตุผล เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเราและคนอื่นด้วย ควรทำความเข้าใจในหลักของพระพุทธศาสนาให้มากกว่านี้”

ในปีนั้น ท่านสอบนักธรรมเอกที่อำเภอสรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี แต่สอบไม่ผ่าน จึงตัดสินใจกลับบ้าน โยมพ่อแนะนำให้ไปศึกษานักธรรมเอกต่อที่ วัดบ้านโคกหล่าม ตำบลอีหล่า อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ระหว่างนั้นท่านทำหน้าที่เป็นครูสอนนักธรรมตรีและนักธรรมโทไปด้วย ปีถัดมา (พ.ศ. ๒๕๐๗) หลวงพ่อก็สอบนักธรรมเอกได้ ต่อมาเจ้าคณะตำบลซึ่งดูแลวัดบ้านโคกหล่ามที่หลวงพ่อาศัยอยู่ลาออก ขณะนั้นหลวงพ่ไม่ปรารถนาตำแหน่งใด ๆ นอกจากการมุ่งมั่นศึกษาและปฏิบัติธรรมเท่านั้น จึงกราบลาท่านเจ้าอาวาส แล้วเดินทางไปที่จังหวัดสระบุรีเพื่อศึกษาต่อ

เมื่อไปถึง ญาติโยมนิมนต์ท่านให้ไปจำพรรษาที่วัดบ้านสวน ตำบลหนองแก อำเภอมะขาม จังหวัดสระบุรี ซึ่งท่านพบอุปสรรคที่ยากยิ่ง หลวงพ่เล่าว่า

“อะไรก็ไม่ยากเท่าความใคร่กำหนดต่อเพศตรงกันข้าม ก็คิดว่า โอ ทำไมมันเป็นแบบนี้ เราก็ถือว่ามันเป็นสัญชาตญาณของสัตว์โลก เราก็หาวิธีปรับปรุงตัดแปลงแก้ไข เปลี่ยนความรู้สึก พยายามฝึกหัดระวังความรู้สึก”

“บางครั้งก็ไปดูซากศพที่กำลังจะเผาจะฝัง สมัยก่อนภาคกลางมักเก็บศพไว้นาน ๆ แต่ไม่มียาฉีดยาเหมือนทุกวันนี้ บางทีเก็บไว้สิบห้าวัน ก่อนจะเผาก็จะเปิดให้ดู ยืนดูนาน ๆ



ทุกอย่างมันสิคร่ำคร่าไปหมดเลย อีต๋อง กลิ่นเหม็นคลุ้งไปทั่ว แมลงวันไม่รู้มันมาจากไหน ก็เอานิมิตอันนั้นมากำหนดลงเวลามีอารมณ์ความรู้สึกความสว ความงาม มาพิจารณา กำหนดอย่างนั้น แต่มันไม่ใช่จะหายหรือ คล้าย ๆ กับว่าได้หายใจ เหมือนเราน้ำไป นาน ๆ ก็ไหลขึ้นมาหายใจ ช่วยให้รู้สึกมีกำลังขึ้นเหมือนกัน”

“ถ้าเห็นความตาย เอานิมิตความตายมาพิจารณา ก็ทำให้เกิดความรู้สึกคลาย อารมณ์แห่งความใคร่ อารมณ์ยินดีต่าง ๆ ลดลงได้ แต่มันไม่หมด มันก็อยู่อย่างนั้น แหละ มันก็มีเชื้ออยู่อย่างนั้น แต่มันมีกำลังขึ้นมาหน่อย ก็พยายามทำ ให้มีความรู้สึก กำหนดรู้นี้แหละเป็นหลัก กำหนดดูไปเรื่อย ๆ แม้ว่าจะมีความรู้สึกละอายหรือมีความรู้สึก ยินดีบ้าง เราก็ตั้งความรู้สึกละอายของเรา แล้วก็สร้างความรู้สึกอันนี้โดยความรู้ตัว”

แม้ว่าหลวงพ่อดีฝึกปฏิบัติโดยวิธีดังกล่าวอยู่เป็นประจำ เพื่อให้เกิดความรู้สึกตัว ไม่หลงไปตามอารมณ์แห่งความกำหนัดรักใคร่ แต่ก็มีเหตุการณ์ซึ่งทำให้ท่านตัดสินใจกลับ มาอยู่ที่วัดบ้านจวนแสนไชย โดยไม่ได้บอกลาญาติโยมแม้แต่คนเดียว

“วัดเป็นสถานที่เปลี่ยว อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๕ เส้น (ประมาณ ๒๐๐ เมตร) มีมาตุคาม (ผู้หญิง) มาคุยด้วยทุกวัน เพราะด้านหลังวัดเป็นที่ทำไร่ข้าวโพด สาเหตุ ที่เขามาพัวพันคือ เขากะระหายน้ำจึงมาขอน้ำดื่ม เพราะวัดมีที่เก็บน้ำฝนไว้ใช้ในฤดูแล้ง เมื่อเขาดื่มน้ำแล้ว ก็นั่งคุยด้วย เราอยู่คนเดียว ถ้าไม่พูดคุยด้วยก็กระไรอยู่ และไม่รู้จักหลัก เลี้ยงอย่างไร จึงได้แต่ตั้งสติและคุยกับเขา คุยกันไปหลายอย่าง ธรรมดาคนเรา ถ้าคุยเกิน หกคำขึ้นไป ความลับความรู้สึกต่าง ๆ ก็ค่อย ๆ แสดงออกมา ทำให้จิตเกิดฟุ้งซ่าน คิดไป ต่าง ๆ นานา”

“วันต่อมาเขานำจอบไปฝากไว้ที่กุฏิ ก็ไม่รู้จะทำอย่างไรดี บางวันตะวันตกดินแล้ว เขาก็ยังไม่กลับบ้าน และเขาเองก็ยังเป็นสาวอยู่ ถ้าเขาแกล้งโวยวายขึ้นมา จะทำอย่างไร คิดอย่างนี้ตลอดเวลา ทำได้เพียงระวังตัวมากขึ้น แต่จิตของเราบางครั้งก็เอนเอียงไปกับ เขาเหมือนกัน จึงต้องพยายามคิดหาวิธีแก้ไขอยู่เสมอ”

“บางครั้งโยมนิมนต์ให้ไปบังสุกุลศพ มองเห็นซากศพก็พอจะระงับได้เป็นบางครั้ง บางคราว แต่มันยังฝังใจ ถ้ามันผุดขึ้นมาเมื่อใด ก็เหมือนเอาน้ำมันสาดเข้ากองไฟให้ลุก โขติช่วงอย่างนั้น เมื่อไม่รู้จะระงับด้วยวิธีใดแล้ว จึงตัดสินใจว่าต้องหนีไปเสียก่อน ก่อนที่ จะเกิดอะไรขึ้น”

เมื่อกลับมาอยู่ที่วัดบ้านจวนแสนไชย ท่านได้ช่วยสอนนักเรียนร่วมกับครูบา อาจารย์ที่เคยอยู่ด้วยกันมา และได้ช่วยสร้างศาลาโรงเรียนสำหรับเด็กในหมู่บ้าน ทำให้



ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องมาตุคามระงับลงได้บ้าง ทั้งท่านเองก็พยายามจะไม่คิดอะไรมากในเรื่องนี้ เพราะยังศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่

พอถึงช่วงพรรษาที่วัดบ้านจานแสนไชย หลวงพ่อตั้งจิตอธิษฐานว่า

“เราจะต้องบำเพ็ญอะไรบางอย่างให้เกิดขึ้น เพื่อให้มีกำลังในดวงจิต”

ท่านจึงตั้งข้อวัตรปฏิบัติถือธงรุกคืบ เช่น ฉันทอาหารแต่ในบาตรและอยู่รูปเดียว ไม่คลุกคลีกับหมู่คณะ เมื่อหมดเวลาสอนพระภิกษุสามเณรแล้ว ก็ปลีกตัวเข้าไปอยู่ในที่สงบ ฝึกสมาธิ เจริญอานาปานสติ

ต่อมาญาติโยมชาวบ้านบุยาว (เดิมอยู่ในตำบลกล้วยกว้าง อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ ปัจจุบันอยู่ในอำเภอกัญชงทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ) นิมนต์ให้ท่านไปอยู่ที่วัดบ้านบุยาว เพื่อดูแลสอนการประพฤติปฏิบัติแก่พระบวชใหม่ ๖ รูป จนออกพรรษา หลวงพ่อเห็นว่าพระใหม่นั้นตั้งใจดี แต่เวลาที่จะอยู่ในสมณเพศนั้นจำกัด ท่านจึงให้การอบรมโดยการพยายามที่จะทำให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์มากที่สุด ทั้งในส่วนตนและผู้อื่นไปพร้อมกัน

หลวงพ่อดังใจไปเรียนต่อหลักสูตรอภิศูธรรม ที่วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ เพราะพระมหาวิระ อาของหลวงพ่อ เคยเรียนที่นี่ หลวงพ่ออยู่ที่วัดมหาธาตุฯ ประมาณ ๓ เดือน แต่เนื่องจากไม่มีเอกสารรับรองว่ามาจากที่ใด จึงไม่สามารถเรียนต่อได้ ท่านจึงกลับไปอยู่วัดบ้านจานแสนไชย และได้จำพรรษาที่นั่นอีกครั้ง โดยตั้งใจที่จะภาวนาปรารถนาความเพียร

## แสวงหาครูอาจารย์

หลังจากออกพรรษาแล้ว หลวงพ่อต้องการหาประสบการณ์อยู่ตามธรรมชาติโดยการพึ่งพาตัวเอง จึงออกเดินธุดงค์ไปยังจังหวัดอยุธยา โดยอาศัยนอนใต้สะพาน บ้านร้าง หรือป่าช้า

ท่านเล่าให้ฟังว่า คนภาคกลางนิยมใส่บาตรแค่ข้าวเปล่าแล้วหิ้วปิ่นโตกับข้าวไปวัด เมื่อหลวงพ่ไม่ได้จำวัดที่วัดใด จึงฉันทข้าวเปล่า ส่วนน้ำหาดื่มได้ในลำคลอง สมัยก่อนน้ำคลองยังสะอาดดื่มได้ ท่านมองว่าเป็นรสชาติของชีวิต บางครั้งก็มีโจรมาใส่บาตร มาคุยด้วย เพื่อมาสืบว่าพระเป็นสายให้ตำรวจหรือไม่ ท่านก็ไม่ได้แสดงอาการกลัวหรือรังเกียจอะไร โจรจึงไม่ระแวงท่าน

สาเหตุที่ท่านรุดงค์ไปในที่มีผู้คน ท่านอธิบายว่าการได้พบผู้คนทำให้ได้ปัญญา เพราะแต่ละคนก็นำความเชื่อความเห็นต่าง ๆ มาชักจูงให้ท่านเชื่อตามเขา ท่านก็ปรับตัวไปตามสถานการณ์ ถ้ารุดงค์ไปในที่ที่ไม่มีใคร ก็ไม่เกิดปัญญา

หลวงพ่อดำเนินรุดงค์ไปประมาณ ๗-๘ เดือน จนไปถึงวัดสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา และไปขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์พระครูญาณโสภิต (บุญมี ญาณมุนี) ซึ่งเป็นลูกศิษย์วัดป่าสายหลวงปู่มั่น ฐริทตโต และสหธรรมิกของหลวงปู่ทองรัตน์ กนตสีโล แต่ท่านบอกว่า

*“ผมแก่แล้ว ท่านไปหาที่อื่นอยู่เถิด ผมสอนไม่ได้หรอก”*

หลวงพ่อพักที่วัดนั้น ๓ วันก็นั่งรถโดยสารกลับมาที่อำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างนั่งรถโดยสาร ได้พบและพูดคุยกับผู้โดยสารคนหนึ่งที่เขาว่ามีวัดที่อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีพระหนุ่มลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ชื่ออาจารย์ชา ท่านเมตตารับสงเคราะห์พระหนุ่ม ๆ ที่สนใจเรื่องการประพฤติปฏิบัติ หลวงพ่อจึงตัดสินใจจะไปศึกษาข้อวัตรปฏิบัติของท่านบ้าง ว่าพอที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้หรือไม่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ วัดหนองป่าพงเพิ่งสร้างมาได้ ๑๕ ปี (วัดหนองป่าพงก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗) ยังไม่มีถนนเข้าถึงเหมือนทุกวันนี้

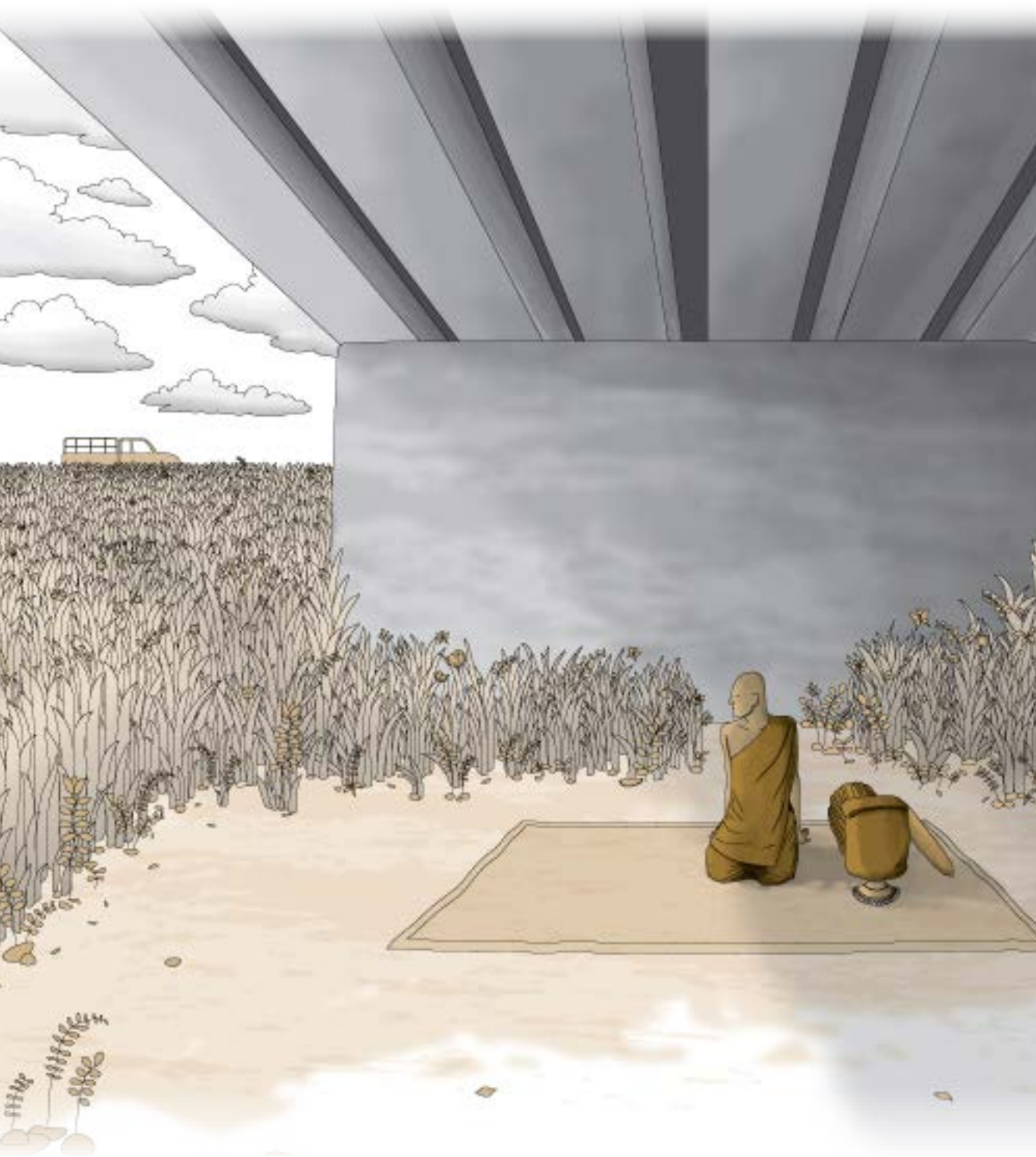
หลวงพ่อดำเนินมาถึงวัดหนองป่าพงเป็นเวลาเย็นมากแล้ว เมื่อไปถึงก็ได้กราบหลวงปู่ชา หลังจากสนทนากันพอสมควร หลวงปู่ชาให้หลวงพ่อไปพักที่ศาลา เพื่อดูว่าพระเณรทำอะไรเวลาไหน หลวงพ่อรู้สึกชอบใจในวัตรปฏิบัติ กิริยามารยาทของพระภิกษุ-สามเณรของวัดหนองป่าพงมาก ท่านเล่าว่า

*“ได้มากกราบเยี่ยมหลวงปู่ชาครั้งแรก มาดูสถานที่ ดูข้อประพฤติปฏิบัติ ดูวัดสถานที่อยู่ของท่านก็เกิดความรู้สึกถูกตามหลักการที่มีในพระวินัยทุกสิกขาบท ก็เลยเกิดความรู้สึกมีศรัทธาพอกพอใจว่า นี่แหละคือหลักการที่ถูกต้อง”*

ครานั้น หลวงพ่อพักที่วัดหนองป่าพง ๒ คืน ก็กลับไปวัดบ้านเกิด เพื่อกราบเรียนขออนุญาตไปจำพรรษาที่วัดหนองป่าพง อาจารย์ของท่านจึงเขียนหนังสือมอบตัวให้มาอยู่ที่วัดหนองป่าพงนับแต่นั้น

หลังจากหลวงพ่อดำเนินมาอยู่ที่วัดหนองป่าพงได้เพียง ๕-๖ วัน หลวงปู่ก็รับท่านเข้าหมู่คณะและเปลี่ยนบริวารให้ใหม่ทั้งหมด เพราะบริวารเก่าที่เคยใช้ไม่ถูกต้องตามพระวินัย เช่น บางอย่างซื้อมาด้วยรูปียะ (เงินทอง) ของตัวเอง แม้จะมีบางชิ้นที่โยมซื้อมาถวาย แต่ท่านก็ได้ซื้อผงซักฟอกมาซัก จึงกลายเป็นของไม่บริสุทธิ์







## *In Search of Monastic Training*

After staying in Wat Bahn Chan Saen Chai, Luang Por asked permission to further his studies in Bangkok. Eventually, after not having the respective certificates to be accepted in Bangkok, Luang Por settled down in Wat Saeng Sawang in Prachinburi Province, and started to prepare for Nak-Thamm Ek, the final level of the traditional Dhamma-exams. Parallel to studying for the exam, he took on the practice of sitting and walking meditation, as Wat Saeng Sawang was a well secluded place, suitable for formal Dhamma-practice. Luang Por recalls his aspirations in this phase of his monastic life:

*“Originally, I had planned to stay in the robes for two rains-retreats, and now two years had already passed. After various thoughts and ideas, and looking at things from all kinds of angles, I finally decided to not disrobe, but rather to further my studies of the Buddha’s teachings, because these teachings are indeed truly profound and intricate. They seemed very reasonable and obviously beneficial for my own life, but also for people’s lives in general. So, I felt I should aim at more than merely a preliminary understanding of the fundamental truths of Buddhism.”*

Unfortunately, Luang Por did not pass the final Dhamma exam. So he decided to return to Si Sa Ket Province and stay in Wat Bahn Khok Lam (also in his home district Uthumphon Phisai), where he was able to practice, study and teach the curriculum of the first two Nak-Thamm levels to the younger monks in the monastery. After the next rainy season he eventually passed Nak-Thamm Ek. At that time, it so happened that the monk who held the administrative position overseeing the area of Khok Lam resigned, and Luang Por was asked to take on this duty. Being solely intent on developing his practice, Luang Por had no wish for an official

position in the sangha administration, so he declined and asked to leave for Central Thailand to continue his education. He ended up in Saraburi Province, where he waited for an opportunity to join a study monastery. This didn't come to be, so Luang Por accepted the invitation to spend his coming fifth rains-retreat in 1965 alone in an empty monastery called Wat Bahn Suan in Phra Phutthabat District in Saraburi Province.

Luang Por recollects the fundamental difficulties he had to face in his practice during this period:

*“None of the challenges is as difficult as experiencing desire towards the opposite sex. I was wondering: how come this turns into such a significant issue? I understand that it is a basic instinct which each and every animal in this world is prone to. But we need to find a way to deal with it, adjust and overcome it. At least we should train to be cautious when encountering our feelings.*

*From time to time, I tried to go and have a look at dead bodies which were going to be buried or burned. In former times in Central Thailand, corpses would be kept rather long, and there were no preservatives injected. Sometimes the corpses were kept for over a fortnight. Really, this was something worth seeing. The coffin would be opened, and you could go and have a long look. All the colours were dull and pale, the corpses were swollen up and bloated, stinking and oozing. Where all the flies came from, I don't know.*

*I used these images for contemplation when feelings of sexual attraction arose in me, but it wasn't that these desires stopped completely. It was more like coming up from under water after a long dive and being able to breathe again for a while. I got the feeling of getting some strength at times. When we contemplate and imagine death, this can reduce mind states infatuated with lust and sensual pleasures. They don't go away completely,*

*and the seed of them still lies within us, but we gain a little more confidence. So I tried and practiced to keep myself grounded in a sense of awareness.”*

Even though Luang Por kept using these methods and tried hard to keep himself away from anything that would stimulate his desires, eventually there was an incident that triggered his sudden departure from Wat Bahn Suan — he left, going back to Si Sa Ket without telling anyone.

*“Wat Bahn Suan was quite a secluded place, about 200 metres away from the village, and there was a particular laywoman coming every day. Just behind the monastery there were some cornfields. She first came from the fields to where I was staying, saying she was thirsty for a drink of water. Monasteries usually collect rainwater to use in the dry season. After drinking the rainwater, she would sit down and start talking. There was only me, and if I hadn’t responded, it would have felt a bit awkward, perhaps even rude. I didn’t know how to get out of the situation, so I decided to establish mindfulness and started chatting with her. As polite conversation goes, we talked about this and that, around in circles for a while. But when chatting together more than five or six sentences, naturally people start showing some deeper feelings and emotions, bringing about agitation, confusion and all kinds of thoughts afterwards.*

*The next day the lady came again with a farming tool which she intended to store at my hut, and I didn’t know what to do. On some days the sun was already setting, but she still hadn’t returned home. She was a young lady, and if she were to get irritated or play tricks on me, what would I do? I was worried, but couldn’t do anything else than be increasingly careful and alert. But then I realized that at times, my mind was actually starting to feel a bit inclined towards her. So I had to try to find some skilful ways to counter the situation. Sometimes laypeople invited me to a funeral ceremony, where you take the cloth from a corpse. Seeing a dead*

*body would usually provide some relief. But no matter what, these feelings were still deeply dormant in my heart. Whenever they were roused, it was like petrol had been thrown on a glowing pile of wood. Flames would shoot up right away. When I started realizing that I couldn't find any more methods to put out these fires, I decided to immediately escape and leave the place before anything happened.”*

So Luang Por packed his things and returned to Wat Bahn Chan Saen Chai in Si Sa Ket Province, helping with teaching Nak-Thamm, together with the monks he had previously lived with. During his time in Si Sa Ket he also helped in the construction of a school assembly hall for the children in the village. These activities provided some ways for Luang Por to let go of his feelings towards the opposite sex, but this was still very hard for him. At the same time he tried to not make too much of the whole issue, as he still had strong faith in the teachings of the Buddha.

When it came to the beginning of the rains-retreat of 1966 in Wat Bahn Chan Saen Chai, Luang Por felt he had to make the resolution to take up some special practices in order to build up greater strength of mind. He made the determination not to miss going on alms round and to eat only the food put directly into his bowl and none of the many dishes brought to the monastery. He also decided to practice solitude as much as possible and to not socialise with the group after the time of teaching and guiding the other monks and the novices had passed. He separated himself from the others, went on retreat, and practised formal meditation, using mindfulness of breathing as his meditation object. He sustained this practice continually until he felt reasonably peaceful with it. When strong emotions did arise, his practice was firm enough to alleviate them.

After the rainy season, some villagers invited Luang Por to stay at Wat Bahn Buyao (also in Uthumphon Phisai District). There he was asked to train six newly ordained monks in sitting and walking meditation,

chanting, and the daily routine of the monastery. He stayed for the rains-retreat of 1967, and afterwards followed his uncle's recommendation to study Abhidhamma at Wat Mahadhatu in Bangkok. After three months he returned to Wat Bahn Chan Saen Chai where he spent the next rainy season. He continued to devote himself to diligent practice in these places. After the rains-retreat he set out wandering alone to seek remote places for practice and to find a new teacher in a meditation monastery. He passed through many monasteries, including Wat Sung Noen in Korat Province, where he stayed for three days studying the ways of practice of Luang Por Boon Mee, a forest monk and disciple of Luang Pu Mun Bhūridatto. Afterwards he travelled to Ubon Province where he overheard conversations of some lay people discussing Wat Nong Pah Pong and the teachings of Luang Pu Chah. Luang Por Liem felt an immediate interest to go and learn from the training there.

Luang Por arrived quite late in the evening, but one of the Wat Nong Pah Pong monks who was doing some work was able to direct him to Luang Pu Chah's kuti. After Luang Por had paid respects to Luang Pu Chah and they had had a short conversation, Luang Pu Chah instructed him to go and sleep in the main meditation hall.

*“I immediately liked Luang Pu Chah’s standards of practice very much. The whole style of monastery and the practice struck me as very natural. I was very pleased with the good manners and high standards of conduct and deportment of the monks and novices. The whole environment of the monastery was quiet — exactly what I had been looking for. Furthermore, even after a short stay and period of practice, I experienced peace and seclusion both in my body and mind, so I liked it even more.”*

After staying two nights at Wat Pah Pong, Luang Por went back to get permission from his former teacher to live and train at Wat Pah Pong. With a letter of recommendation Luang Por arrived at Wat Pah Pong in



July 1969. He was admitted into the Wat Pah Pong Sangha after only five or six days, and Luang Pu allowed him to change his robes and monk's requisites. This was a standard procedure at Wat Pah Pong: any requisite which might have been acquired in an incorrect way (for example with the use of money) needed to be relinquished.



พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท)

รูปนี้ถ่ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ซึ่งเป็นปีที่หลวงปู่เข้ามาฝากตัวเป็นศิษย์

Luang Pu Chah

This photo was taken in 1969 — the year Luang Por became his disciple.

# ศึกษาศรรมที่วัดหนองป่าพง

เมื่อมาอยู่ที่วัดหนองป่าพง หลวงปู่ชาแนะนำให้พระเณรลูกศิษย์ทุกรูปตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามกฎกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ ฝึกฝนตนเองด้วยการทำสมาธิ เดินจงกรม และปฏิบัติกิจวัตรอื่นด้วยความเคารพ ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น หลวงพ่อเล่าให้ฟังว่า

“เมื่อถึงเวลาเข้าพรรษา สมาทานพรรษาแล้ว หลวงปู่ชาให้โอวาท ตั้งใจประพฤติปฏิบัติกัน ถ้าจำไม่ผิด ปีนั้นมีพระเณรจำพรรษารวม ๔๗ รูป แต่ผมก็ไม่รู้จักใคร เพราะถือว่าต่างคนต่างมาฝึกฝนปฏิบัติของตัวเอง จึงสนใจแต่ข้อประพฤติปฏิบัติ กิจวัตรของตัวเอง”

วัดหนองป่าพงสมัยนั้นชีวิตพระเณรก็เรียบง่ายมาก หลวงพ่อเล่าให้ฟังว่า

“ในเสนาสนะผมก็ไม่มีอะไรมาก มีแค่บริขารที่จำเป็น อย่างมากก็มีเทียน ไม้ขีดไฟ ที่จะต้องใช้ในเวลากลางคืนเพื่อให้แสงสว่างในการเจริญสมณธรรม คือการนั่งสมาธิ บ้าง หรือเดินจงกรมบ้าง หรือจะเดินไปห้องน้ำห้องส้วม ก็ใช้แสงเทียนเป็นเครื่องนำทาง มีร่มกระดาษ สมัยนั้นก็มีแค่นั้น ได้รับแจกร่มกระดาษที่ทำจากจังหวัดเชียงใหม่อันหนึ่ง ร่มกระดาษนี้ถ้าเราไปกางกันฝน กาวมันหลุดหมดเลยถ้าไม่ระมัดระวัง เวลากางถูกฝนก็ต้องปล่อยให้มันอยู่อย่างนั้น มีแสงแดดก็ไปผึ่งแดดให้แห้ง แล้วจึงค่อยเก็บ มันจึงพอใช้ได้ตลอดพรรษา ใช้ง่าย ไม่ยุ่งยาก เพราะเราพยายามรักษาของที่หลวงปู่แจกให้อย่างทะนุถนอม เราจะไม่ไปร้องขอท่านอีก เพราะเราถือว่าท่านให้เรา เราก็ทะนุถนอมรักษาอย่างระมัดระวัง ให้ใช้ได้ยาวนานที่สุด แต่มันกันเปียกไม่ได้ เพราะว่ามันเล็ก เวลาฝนตกมันก็ไม่เปียกเฉพาะช่วงบนเท่านั้น ช่วงล่างก็เปียกหมดเหมือนกัน อันนี้ก็ได้รับแจกอย่างอื่นก็ไม่มี ก็อยู่แบบธรรมดา ๆ”

เวลานั้นยังไม่มีความเจริญใด ๆ ท่านเล่าให้ฟังว่า นาฬิกาก็ไม่มี การตื่นนอนบางครั้งก็อาศัยฟังเสียงรถที่วิ่งจากบ้านกลาง (อยู่หลังวัดหนองป่าพง) ไปตลาด ซึ่งมักมาตอนตี ๒ กว่า ๆ หรือไม่ก็ฟังเสียงรถไฟ หรือเสียงจากธรรมชาติ เช่น โกงา เสียงนกเค้า (นกฮูก) ซึ่งหลายครั้งก็เข้าใจผิด คิดว่าเป็นตี ๓ แล้ว แต่เพิ่งตี ๑ บ้าง ตี ๒ บ้าง ต่อมาท่านจึงตั้งใจฝึกการควบคุมจิตของตัวเองทั้งกลางวันและกลางคืน โดยเวลานอนก็ตั้งสติก่อนหลับว่า รู้สึกตัวตื่นเวลาใด ก็จะลุกขึ้นเมื่อนั้น

ต่อมาหลวงปู่ฝึกเปลี่ยนแปลงเวลานอน เช่นเคยนอน ๔ ทุ่ม ก็เปลี่ยนมานอน ๒ ทุ่ม แล้วตื่น ๕ ทุ่มหรือตี ๑ บางวันก็นอนตี ๑ ตื่นตี ๓ ท่านอธิบายว่า

“การฝึกแบบนี้เพื่อไม่ให้เกิดความคุ้นเคยกับการพักผ่อน ไม่ให้รู้สึกเป็นสุขกับการนอน การฝึกแบบนี้เพื่อให้เกิดความรู้สึกตื่นตัวในการประพฤติปฏิบัติ”

เมื่อรู้สึกตัวตอนตื่นขึ้นแล้ว ก็จะไม่นอนต่อ เตรียมทำภารกิจส่วนตัว กรอกบาตร ห่มผ้า กราบพระ สะพายบาตรและยามไปที่ศาลา เมื่อถึงศาลาก่อนเพื่อน หลวงพ่อถือโอกาสเพ่งโครงกระดูกที่แขวนไว้ที่นั่น ยังไม่มีใคร อยู่คนเดียวในที่เงียบสงัด หลวงพ่อเล่าให้ฟังว่า

“สมัยนั้นศาลาก็ยังมุงสังกะสี บางครั้งก็มีพวกลั้วที่หากินเวลากลางคืนมาเดินอยู่บนหลังคาศาลา เรียกว่า ชะมด บ้านเราก็เรียกว่า เห็นอ้ม หากินเวลากลางคืน มันก็เดินตามหลังคา เห็นเรามันก็ทำลักษณะให้เรากลัว วันหนึ่งมันร้องเหมือนคนร้องไห้ นึกว่าคน แต่เราก็สงสัยว่ามันอะไรกันแน่ มีความรู้สึกวิตก ก็เลยมองไปทางเสียง จึงเห็นเป็นตัวชะมด”

“ถึงเวลาทำวัตรก็ทำไม่มาก เพราะทำวัตรไม่ได้แปลเหมือนทุกวันนี้ ก็ใช้เวลาแค่ ๒๐ กว่านาทีก็จบแล้ว ก็มีการนั่งสมาธิอยู่เงียบ ๆ กัน ถึงเวลาตี ๕ เลิกจากการทำสมาธิก็ทำความสะอาด”

“ได้เวลาอรุณก็ออกไปบิณฑบาต ออกไปแบบผู้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ แล้วก็ทำด้วยความตั้งใจที่จะประพฤติปฏิบัติตามตรงควัตรอย่างสม่ำเสมอ อย่างเป็นทางการนี้ ผมก็ได้ไปทางบ้านก่อ แต่ก่อนบ้านก่อก็ไม่ค่อยสะดวกเท่าไรหรอก ถนนหนทางมีแต่ขี้โคลน มีขี้วัวขี้ควาย ที่มันมีโคลนตมยุคสมัยนั้นก็ถือว่าเป็นธรรมดา ก็ไม่มีอะไร เวลาไปก็ได้ทดสอบอารมณ์ของตัวเองไปด้วย ตั้งสติแล้วก็เดินไปถึงบ้านก่อ ก็ไม่ได้คิดเรื่องอดีตเรื่องอนาคต มีแต่อยู่กับความรู้สึกของความรู้สึกตัวเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้หนักใจ ถ้าอยู่กับความเป็นผู้รู้ตัว เวลาเกี่ยวข้องกับกรับบิณฑบาตก็ไม่ได้คิดว่าอะไรมา คิดว่ามันเป็นการจะต้องทำตามหลักที่ท่านบัญญัติอนุญาตให้เรากระทำ สอดคล้องกับเสขียวัตถ์ ข้อประพฤติปฏิบัติที่มีมาในปาฏิโมกข์ และก็สังวรของเราอยู่อย่างนั้น นี่ก็เป็นโอกาสอันดีที่เราได้ฝึกได้หัด”

สำหรับกิจวัตรประจำวันอื่น ๆ ของหลวงพ่อและพระวัดหนองป่าพงในขณะนั้น คือ ฉันทอาหารเสร็จประมาณสิบโมงเช้า จากนั้นแยกย้ายกลับไปทำความสะอาดเสนาสนะ หลวงพ่อมีหน้าที่ทำความสะอาดห้องน้ำ ท่านเล่าให้ฟังว่า

“แต่ก่อนห้องส้วมวัดหนองป่าพงในส่วนของฆราวาสก็ไม่มาก มีแค่สองห้องที่อยู่ทางด้านหน้าของวัด ผมก็ไปทำความสะอาดตรงนั้น เพราะคนที่มาใช้ห้องน้ำก็เป็นคน

ที่ไม่เคยใช้ส่วมอย่างนั้น บางทีใช้ส่วมก็ไม่ล้าง บางทีถ่ายก็เอาไม่เสียบไว้ ก็เป็นอารมณ์กรรมฐานของเรา บางทีส่วมก็อดก็ตันเหมือนกัน อดตันล้างไม่ลง จำเป็นก็ต้องเอามือล้างคอก่าน ให้ถือว่าทำได้ ไม่เป็นไร บางทีก็มีอาการไม่ชอบเหมือนกัน คิดว่าทำไมเขาไม่ช่วยตัวเอง กลับให้เราไปล้างส่วมให้ บางทีน้ำไม่มี เราก็กต้องตักไปใส่ อันนี้ก็เป็น การสร้างความเอื้อเพื่อในเรื่องของข้อประพฤติปฏิบัติในส่วนของเวทกฏีวัตร ก็ไม่ได้สะอาดอะไรมากหรอกสมัยนั้น หัวส่วมก็เป็นหัวส่วมนั่งยอง หินขัด ไม่ได้มีความรู้สึกดีอะไร มีรักษาเพียงแต่ไม่ให้มีกลิ่นก็พอแล้ว ก็ทำกันอย่างนั้น เพราะน้ำที่จะนำไปห้องน้ำห้องส่วมก็ต้องหามกันไป รถเข็นก็ไม่มี”

เรื่องการฉันทตาดอาหารหลวงพ่อมินิสัยฉันทน้อย จึงฉันทเสร็จเร็วกว่าพระรูปอื่น ท่านให้เหตุผลว่า

“การฉันทมาก ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกมีนิเวศน์ ทำให้รู้สึกเฉื่อยชา ฉันทเพียงประทังชีวิตไปวัน ๆ เท่านั้น แค่นั้นก็ทำให้ร่างกายอยู่ในสภาพคล่องตัวพอสมควร ถ้าวันไหนมีลมอเมขามป้อมก็ไม่ฉันท เพราะลมอเมขามป้อมเป็นสิ่งก่อกวนให้ความเป็นอยู่ไม่สะดวก เพราะกลางคืนต้องลุกมาเข้าห้องน้ำ”

กิจวัตรที่พระเณรต้องทำอีกอย่างหนึ่งคือ การกวาดลานวัด ต้องกวาดให้เสร็จภายใน ๒ ชั่วโมง เมื่อถึงเวลา ๔ โมงเย็น จะตีระฆังส่งสัญญาณให้พระเณรมารวมกันนั่งสมาธิ แต่หลวงพ่อกับอาจารย์มหาสำราญ มักไปนั่งสมาธิก่อนเวลาเสมอ พอเลิกจากการทำวัตรนั่งสมาธิ ท่านก็กลับกุฏิ ไม่ไปไหน และแทบไม่ได้ไปที่กุฏิหลวงปู่ชา

“ปกติเลิกจากการทำวัตร พระเณรมักไปที่กุฏิหลวงปู่ ไปกราบ ไปถวายนวดท่าน แต่ผมก็ไม่ค่อยได้ไป เพราะถือว่าการไปกรายนั่นก็ไปเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับท่านมากขึ้นเท่านั้นเอง คิดว่าการรับข้อวัตรการประพฤติปฏิบัตินั้นแหละคือการถึงท่าน ก็อาศัยการประพฤติปฏิบัติด้วยความตั้งใจว่า เรามาที่นี่ เรามาทำไม ก็ถามไปอย่างนั้น เราต้องการอะไร เรามาต้องการเพื่อนหรือต้องการความคุ้นเคยกับครูบาอาจารย์ เรามาต้องการประพฤติปฏิบัติ จะว่าเป็นคนใจดำก็ได้ แต่ก็ถือว่ามันเป็นกิจเป็นหน้าที่ที่เราต้องทำ เพราะตั้งใจจะทำอย่างนี้อยู่แล้ว บางครั้งหลวงปู่ถึงกับถามหาว่า พระที่มาจากที่โน่นไปที่ไหน ไม่เห็นมาที่นี่สักที”

เนื่องจากหลวงพ่อกเคยฝึกปฏิบัติมาบ้างแล้ว การได้มาอยู่ที่วัดหนองป่าพง และปฏิบัติตามคำแนะนำของหลวงปู่ชา จึงยิ่งช่วยให้ท่านปฏิบัติก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้

การตามดูจิตของตนเองอยู่ตลอดเวลาแล้ว เมื่อถึงวันพระ ท่านก็ปฏิบัติถือเนสัชชิก (คือ การปฏิบัติเจริญจิตตภาวนาที่ถืออิริยาบถทั้ง ๓ ได้แก่ นั่ง ยืน เดิน เท่านั้น) ไม่นอนตลอดคืน ท่านอธิบายความรู้สึกในเวลานั้นว่า

“เรามาทำความรู้สึกใหม่ คือทำกลางวันให้เป็นกลางคืน ทำกลางคืนให้เป็นกลางวัน บางทีไม่นอนตลอดคืนก็ไม่เป็นไร แม้จะมีความรู้สึกอ่อนเพลียอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับเป็นทุกข์ ถือเป็นเรื่องธรรมดา บางครั้งก็หาโอกาสพักผ่อนในเวลาอื่น เช่น ถ้าไม่นอนตอนกลางคืน กลางวันก็พักผ่อนบ้าง การพักผ่อนนี้ไม่ได้หมายถึงนอนหลับอย่างเดียว การอยู่ในที่สงบคนเดียวก็เป็นการพักผ่อนเหมือนกัน ทำให้รู้สึกว่ามีการล้างขึ้นมาได้”

หลวงพ่อบอกว่าในช่วงนั้นการปฏิบัติของท่านดีขึ้นมาก มีกำลังมุ่งมั่นในการกระทำความเพียร จนถึงเกิดความรู้สึกแปลกประหลาดขึ้น

“มันแปลกประหลาดมากกว่าที่เคยผ่านมา และก็เป็นสิ่งที่ไม่เคยพบมาก่อน การประพฤติปฏิบัติตั้งแต่ต้นพรรษามาถึงเดือนที่สองก็รู้สึกว่ามีศรัทธามาก ไม่มีการลดละ ไม่คิดท้อแท้ใจในการปฏิบัติ”

“อารมณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับภิกษุเสส ตัณหา มีบ้าง แต่ก็อาศัยพิจารณาโดยยกเอา อสุภกัมมัญฐาน มาเป็นอารมณ์ คือการพิจารณากายของตนเองและผู้อื่น ว่าเป็นของปฏิภูล น่าเกลียด มองเป็นกองมูตร กองคูล หรือโครงกระดูกที่เดินไปมา เห็นอวัยวะทุกชิ้นส่วน ซึ่งล้วนแต่เป็นของน่าเกลียด น่าขยะแขยง เป็นการปรารภให้เกิดความเข้าใจในส่วนของรูปขันธ์ที่มีอยู่ แล้วก็เอาอารมณ์ที่เป็นนิมิตของโครงกระดูกนั้นแหละมากำหนดพิจารณา ถ้าเห็นอะไรมักจะติดความรู้สึกอย่างนั้น อย่งไปนั่งสมาธิก็จะเห็นเป็นโครงกระดูกอยู่อย่างนั้น หรือบางทีไปเกี่ยวกับศพคนที่ตาย กลับมามันก็จะเห็นนิมิตติดตา แล้วก็มองเห็นคนตาย แล้วก็ได้เป็นอุบายมาพิจารณาตัวเองว่าเรานั้นก็มีส่วนในสิ่งเหล่านี้ จะต้องเป็นอย่างนี้ ก็ทำให้เกิดความรู้สึกในทางไม่ให้ประมาท ถ้าเราได้นิมิตอย่างนี้มันก็จะมีความรู้สึกในทางให้เกิดความบากบั่นความพากเพียร แล้วก็ความไม่ลืมนลืมนตัว”

“เมื่อพิจารณาเช่นนี้ ความรู้สึกกามราคะในเพศตรงข้ามก็จะเบาบางลง มีสติเห็นจิตอยู่กับอารมณ์หรือออกจากอารมณ์ ยินดีในอารมณ์หรือไม่ยินดีในอารมณ์ มีสติรู้อยู่ขณะที่จิตเป็นอย่างนี้”

“ก็รู้สึกว่าพอที่จะเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้ ต่อมาความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ก็ลดลง เกี่ยวกับจิตตสังขาร ความคิดอย่างนั้นอย่างนี้ ก็รู้สึกว่าไม่มีกำลัง มันลดลงและถอยลงเรื่อย ๆ จนอยู่ในสภาพที่เรียกว่า ไม่เป็นอันตราย”



# *Luang Por's Practice in Wat Nong Pah Pong*

When the rains-retreat began, Luang Pu Chah instructed all the monks to keep the standards of training very strictly. This meant to put full effort into sitting and walking meditation. Luang Pu Chah expected every activity in the monastery to be done quietly with a sense of care, and with respect for the fact that everyone must work together harmoniously. There was no place for selfishness or competitiveness. Luang Por, already being of gentle, reserved and quiet nature, felt that the peaceful, simple and orderly routine he experienced in Wat Nong Pah Pong supported the aspiration he upheld for his practice even more:

*“I was merely interested in training myself at all times. When the time came for the monks to determine to spend the rains-retreat in Wat Nong Pah Pong, Luang Pu Chah asked everyone to be really motivated in the practice. That year, if I remember correctly, there were 47 monks in Wat Pah Pong, but I didn't actually know any of them, because I reckoned that each monk would eventually have to train and maintain his practice by himself. So I was only interested in the standards of practice and routines that genuinely concerned myself.”*

At the time when Luang Por arrived in Wat Nong Pah Pong, life in rural Northeast Thailand was still quite simple. Many modern developments had not reached the monastery yet. Luang Por relates:

*“I didn't have many belongings or requisites, only the bare necessities. Anything extra would be communal property. At most I had candles and matches for use at night, enough for some light for practising sitting or walking meditation, or for going to the toilet. You would use a candle to light the way. There weren't even proper umbrellas in those days, only paper*

*umbrellas made in Chiang Mai which were given out one day. If you used these paper umbrellas in the rain they gradually fell apart, because the glue dissolved. You had to look after them and dry them in the sun after use. They were just about good enough to get through one rains-retreat, without too much difficulty. I tried to look after mine well, because Luang Pu had given it to me. I was very careful with it, because I didn't want to have to ask Luang Pu for a new one. It was good enough for one rainy season, although it actually didn't really ward off the rain, only around the head. Down below one would get wet all the same."*

Other modern devices that weren't around yet in those days were alarm clocks. So for waking up, Luang Por needed to pay attention to the sound of the pickup-truck collecting the villagers of Bahn Glang Village behind Wat Nong Pah Pong, who were going to the market in town around 2 or 3 am, or to the sound of the night train passing by. Also, in a forest monastery there were sounds of nature to wake one up, such as wild chickens or small owls hooting. But many times, Luang Por got it wrong. He thought it was already three and time to get up, but actually it was one or two. So he decided to train his mind to be alert at any time, whether day or night. Before going to sleep he determined to get up straight away as soon as he woke up, no matter what the time was. Later he experimented with various times of rest; for example he changed the usual 10 pm sleeping-time to about 8 pm, and then got up at eleven at night or one in the morning. On other occasions he would go to sleep at 1 am and get up at three. Luang Por explains:

*"This kind of exercise is done in order to get familiar with how the body rests, and not to indulge in the pleasant feeling of sleep, and it trains a sense of wakefulness and alertness in one's practice."*

Getting up early, Luang Por oftentimes arrived before anyone else in the main meditation hall:

*“If no one was there yet, I’d use the time to look at the skeleton hanging there. Coming before the other monks, at two or two thirty, it was very quiet in the meditation hall, a good chance to be on one’s own. In those days the hall had a tin roof, and all kinds of animals that go out looking for food at night would walk on it, for example a chamott (a musk or ant-eater). It would make frightening noises. The cries of the chamott sound like a human being crying. I thought someone was there, crying and was quite anxious, so I went out and had a look and saw that it was a chamott. Experiences like this help us to build up the facility to face and struggle with difficulties.*

*In those days the chanting took only 27 minutes, as it wasn’t chanted with translation the way we do it today. Afterwards we’d quietly sit together in meditation. When the meditation was finished, we’d clean the hall.*

*While walking on almsround, I’d avoid socialising with the group. I was scheduled to go to Bahn Gor, which in those days wasn’t such a pleasant route as it is today. The road wasn’t good. It was full of mud, cow and buffalo dung. This was normal at that time, so I didn’t think much about it and just did my duty. Walking through the mud was a good test to see the reactions of my mind. I’d establish mindfulness and start walking from the monastery to Bahn Gor. I didn’t think about the past or the future and just stayed with the experience of awareness. I tried to follow the principle of restraint, in accordance with the standards that the Buddha laid down in the monks’ rules. Such practices are very good opportunities for training.”*

On a regular day the monks and novices at Wat Pah Pong would finish the meal around 10 am and then disperse and go back to their dwellings to practise on their own.

*“In the afternoon I did walking meditation until it was time to haul water, clean the meditation hall, the toilets, and sweep the paths. I used to clean the laypeople’s toilets. In those days there were only two of them, but most of the people who used them had never used a toilet before. Sometimes,*

*they wouldn't flush with water, or they'd leave a used twig in the toilet. Cleaning those toilets was good practice! Oftentimes they were blocked, and I had to use my hands to reach in to clear them. Mostly I didn't mind, but from time to time I felt averse, thinking, 'Why do these people rely on me rinsing and clearing the toilet for them?' When the water ran out, one had to haul it from the well. Two people were needed to carry the water. There was no cart."*

Regarding the meal practices, Luang Por developed the habit of eating little, and was often finished before the other monks. Luang Por relates:

*"Eating a lot makes us prone to the hindrances in meditation. We feel drowsy and sluggish. So we eat simply for the sake of maintaining our lives from day to day, no more than that. In this way, we will physically feel light and agile, and our bodies will move swiftly and quickly. On the days when there were laxative fruits available in the afternoon, I wasn't interested. These things cause a lot of inconveniences, because at night one will have to run to the toilet."*

The daily chores for the monks and novices at Wat Nong Pah Pong included extensive sweeping which took up to two hours. At 4 pm a bell called everyone to gather for meditation. Luang Por and a monk named Ajahn Maha Samran were always there ahead of time. After the sitting ended, Luang Por didn't go anywhere else, but returned directly to his hut. He barely went to see Luang Pu Chah:

*"Usually, after the evening chanting was finished, some of the monks and novices would go to Luang Pu's hut to pay respects to him. I never really went, because I saw that most of the time, the reason for monks to go was to get some contact and be close to him. I didn't think that was right, so I thought about what being close to Luang Pu actually means: it means to take on his standards of conduct and practice. So I really didn't go and*

*see him very much — sometimes he even asked: ‘Where did that monk go, that came from somewhere else? I never see him here.’ Still, I wouldn’t go just to seek contact with him. I rather tried to rely on my own motivation to practise, and asked myself: ‘Why did I come here? What do I really want? Do I want friendship or closeness to a teacher?’ In fact, I came because I wanted to practise. The place here is supportive of seclusion in every way, so I should go ahead practising that way. If anybody says I’m unfriendly — I don’t mind, I just understand that to practice in this way is an obligation, a duty that we need to fulfil, because all of us have decided already that that’s what we are going to do.*

*On the Buddhist observance days, I would undertake the special practice of refraining from lying down for the whole night. I could manage to do this fairly easily, just considering it as a trivial thing to do. Day and night become what they are only through us defining them according to certain experiences we associate with them. When one simply resets these associations, day can become night and night can become day. Could I really do this? Well, we were supposed to, so I tried. Sometimes I was able to go through the night without lying down quite easily. But sometimes, I must admit, there was a bit of exhaustion, though not to the extent of real dukkha, as I took it as a normal experience. On some days, I looked for other occasions to have a rest. Not having slept all night I sometimes had a rest during the day. Actually, to have a rest, doesn’t necessarily mean that one has to fall asleep. If one enters the peace of seclusion by meditating, one also rests and regains energy.”*

The rains-retreat is a time when the monks of a monastery usually intensify their efforts in practice. Luang Por’s high aspirations and motivation led to a powerful experience at the beginning of the rainy season, of which he describes:



*“I experienced something stranger than anything I had ever experienced before. From the beginning of the rains-retreat on up to the second month I felt great confidence in the practice. There was no decline, no thoughts of discouragement at all in my practice.*

*There were a few experiences of the mind getting involved with desires or defilements. But I could revert to contemplating the unbeautiful aspects of the body, taking either my own body or another person’s body as an object of investigation, seeing it as something filthy and unworthy of craving and attachment. For example, I could see it as a skeleton, perhaps one that is walking about, or I could see the internal organs of a person cut up in pieces and taken apart. These things are rather disgusting and unbeautiful.*

*I stared at the skeleton hanging in the meditation hall in a way that gives insight into the nature of the material components of the body. I used the mental image of a skeleton as an object of contemplation. It would come up when sitting in meditation: a skeleton would appear, or — after looking at corpses — visions of dead people, which triggered the reflection, that likewise, oneself will be the same.*

*To reflect on the body like this alleviates sexual desire and attraction. It also makes one mindful, seeing how the mind relates to its objects. It frees one from being enmeshed in mind states that come from attaching to pleasure or displeasure with a certain mind object. The very moment the mind is a certain way, one realizes it immediately.*

*This seemed sufficient for providing clear guidelines in my practice. From then on, the feeling of having to think about things in various ways became less. It felt as if the proliferation of the mind, or the thinking mind that goes in all directions, had no strength. It abated and retreated more and more until it was in a state which, one can say, wasn’t dangerous any more.”*



ในช่วงนี้ หลวงปู่ท่านก็ประกาศให้พระเถรสงฆ์ทำวัตรสวดมนต์ร่วมกัน เป็นโอกาสที่จะได้ประพฤติปฏิบัติเป็นการส่วนตัวมากขึ้น

“มาอยู่กันอย่างผู้ประพฤติปฏิบัติ ในส่วนกิจวัตรก็มีแต่ตักน้ำ เพราะสมัยนั้นก็มี การตักน้ำ ห้ามน้ำ เราก็ไม่ได้พูดกับใคร ถึงเวลาก็มาจับบีบ จับไม้ห้าม ก็ตักน้ำกัน ห้ามกัน ไปใส่ห้องน้ำห้องส้วม น้ำใช้น้ำฉัน ตามจุดต่าง ๆ พอหาน้ำเสร็จก็อาบน้ำ สระน้ำ”

“สระน้ำเสร็จ ก็เดินจงกรม นั่งสมาธิไป บางครั้งเดินจงกรมอยู่ฝนตก แต่ก็ถือว่า ตกก็ตกไป เดินเราก็เดินไป เปียกก็แห้งได้ ไม่ได้คำนึงถึงว่าฝนจะตกแดดจะออก ไม่รู้ว่าจะ ครีทรามันมาจากไหน มันไม่กลัวว่ามันจะเป็นโน่นเป็นนี่ มีความพอกพองใจจริง ๆ ต่อ การกระทำ มีการฝึกฝนต่อเนื่องจริง ๆ ไม่มีความรู้สึกกลัวย้อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น”

“เมื่อทำไปได้ในช่วงนั้น อากัปกริยาของความรู้สึกมันก็เปลี่ยนเหมือนกัน เปลี่ยน ในฐานะ ถ้าพูดตามหลักวิชาของการสอนปริยัติเขา ก็คงจะถือว่าเป็น วิปัสสนูปกิเลส รู้สึก

ว่ามีความสุข มีความสว่างไสวทั้งกลางวันกลางคืน ก็ไม่ใช่สว่างเหมือนแสงพระอาทิตย์  
แสงไฟหรรษา แต่เป็นในความรู้สึกว่ามันมีอากัปภิกิริยาสว่างไสว แต่ก็ได้หลงสำคัญตัว  
สำคัญตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่ แต่ก็ถือว่ามันเป็นอากัปภิกิริยาที่เกิดจากการประพฤติกปฏิบัติ มัน  
เป็นของมันเอง ก็ตั้งสติของตัวเองไม่ให้หลงว่าเราเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ถ้าเราไปสำคัญ  
ยึดหมายจะต้องมีความรู้สึกที่ เราดีกว่าเขา เราเล็กกว่าเขา หรือเห็นคนอื่นว่าเลวกว่าเรา  
ทำนองนี้ สงสัยว่าจะต้องเป็นประสาทดังลักษณะอย่างนั้น จึงตั้งความรู้สึกมีสติสัมปชัญญะ  
กำหนดตัวของตัวเอง ไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องในลักษณะความอยาก ไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องใน  
ลักษณะความสำคัญ สิ่งนี้มันเกิดขึ้น สิ่งนี้มันก็ต้องดับ ก็คิดในลักษณะอย่างนั้น มีสติอยู่ใน  
ลักษณะอย่างนี้ ก็เห็นแต่ความรู้สึกอันนั้นทั้งกลางวันกลางคืน มันจะเป็นของมันอยู่อย่าง  
นั้น มันเป็นวิปัสสนูปกิเลส เมื่อเข้าสู่รูปแบบของวิปัสสนา มันก็ต้องเข้าวิปัสสนา มันเป็น  
อย่างนั้น แต่เราก็ไม่ได้หลงตัวหลงตน ไม่มีความลืมตัวลืมตน สำคัญตัวสำคัญตน เห็นแต่  
สภาวะมันเกิด เห็นแต่สภาวะมันตั้งอยู่ เห็นแต่สภาวะเปลี่ยนแปลง”

“เวลาเรานั่ง ในช่วงนี้ส่วนมากไม่นั่งนานมากเท่าไรหรอก ส่วนมากจะนั่งแค่  
ชั่วโมงกว่า ๆ ก็รู้สึกว่าร่างกายมันก็เอื้ออำนวยพอสมควร นั่งก็ไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องความ  
รู้สึกอึดอัดขัดข้อง ความเจ็บปวดต่าง ๆ แล้วปัญหาในเรื่องของสุขภาพก็ไม่ค่อยมี กิจวัตร  
ของเราก็ทำไปเรื่อย ๆ ทุจริตของเราไป ทุจริตความรู้สึกของเราอยู่แล้ว ก็มีความรู้ตัวของเรายู่  
ก็ดูอย่างนั้น แล้วก็พยายามดูตัวของตัวเอง ทั้งหลับและตื่น”

กลางพรรษานั้น เมื่อวันที่ ๙ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๙ เวลาประมาณ ๔ ทุ่ม  
หลวงพ่อบอกว่า “รู้สึกสว่างไสวและมีความสุข ไม่ใช่ความสุขเพราะความพอใจ ไม่ใช่ความ  
สุขเพราะได้ตามปรารถนา เป็นความรู้สึกที่ไม่สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ เดินก็เป็นสุข นั่ง  
ก็เป็นสุข ยืนก็เป็นสุข นอนก็เป็นสุข มีความรู้สึกปลื้มปิติตลอดเวลา และตั้งจิตกำหนดรู้อยู่  
ว่า ความสุขมันเกิดขึ้นของมันเอง และในที่สุดก็จะดับไปเอง ทั้งสุขและทุกข์ล้วนแต่เป็น  
ของไม่เที่ยงด้วยกันทั้งสองอย่าง”

“วันที่ ๑๐ ครั้งนี้จิตสงบมาก ไม่เพ้อผิง ไม่ง่วงเหงาหาวนอน มีความผ่อนคลาย  
เบิกบาน จิตเยือกเย็น รู้สึกปลื้มปิติ เอิบอิ่ม มีความรู้สึกอย่างนี้ ไม่เลือกกาลเลือกเวลา  
เป็นโอกาสใดจริง ๆ ตลอดอริยาบททั้งสิ้น เมื่อถามตนเองว่า ‘มันเป็นอะไร’ ก็ได้คำตอบว่า  
‘มันเป็นอาการของจิต’ เป็นเองของมันอย่างนั้น”

“พอตอนเย็นวันที่ ๑๐ ก็มีอาการเปลี่ยนแปลงไปอีก คือรู้สึกสลดหดหู่ ว่างซึม ซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อน นั่งกึ่งวง ยืนกึ่งวง เดินกึ่งวง ทั้งที่นอนอิมและเพิ่งตื่นนอนมาใหม่ ว่างทุกอิริยาบถ บางครั้งถึงกับหลับตาเดินจงกรม แล้วเดินไปชนหนามตัวเข้า หน้าตาบอบช้ำไปหมด แต่ก็ยังว่างเหมือนเดิม อาศัยความอดทน เพราะการปฏิบัติย่อมต้องมีอุปสรรคเป็นธรรมดา ทุกคนจะต้องผ่านอุปสรรคไม่มากก็น้อย เมื่อคิดอย่างนี้ เราก็ต้องตั้งใจดูความว่างแต่ก่อนไม่มี เมื่อมันว่าง มันก็ต้องเป็นอนิจจังเหมือนกัน”

“วันที่ ๑๑ ความรู้สึกก็เปลี่ยนแปลงไปอีก รู้สึกมีความสุขมากขึ้น มีความสงบมากขึ้น จะนั่ง ยืน เดิน นอน ก็มีความสุขผ่อนคลาย อยู่คนเดียวก็สบาย ไม่มีอะไรเข้ามาก่อความวิตได้ แม้ทำกิจวัตรร่วมกับเพื่อนภิกษุสามเณร ก็ไม่ได้สนใจว่าเขาพูดอะไรกัน อยู่กับคนอื่นได้เหมือนกับอยู่คนเดียว”

“เย็นวันที่ ๑๒ เกิดความสงสัยว่า ‘เราปฏิบัติไปทำไม และปฏิบัติเพื่ออะไร’ ซึ่งก็ได้คำตอบว่า ‘เราไม่ได้ปฏิบัติเพื่ออะไร เราปฏิบัติเพื่อการปฏิบัติ มันจะเป็นอะไรก็ช่างเรามีหน้าที่ปฏิบัติก็ปฏิบัติ’ พยายามฝึกให้มีสติสัมปชัญญะ สอนตัวเองอยู่ทุกขณะ”

“เมื่อเกิดความสงสัยขึ้นมา แม้จะทำอะไรอยู่ก็พยายามฝึกให้มีสติสัมปชัญญะ ทั้งการก้าวไปข้างหน้า และการถอยหลัง เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในสภาพสมดุล การเดินจงกรมของวันนั้นก็เห็นว่าพอสมควร เพราะรู้สึกว่าเหน็ดเหนื่อยและปวดเท้ามาก เหมือนกับว่ามันทะลุออกมา เพราะการเดินอยู่ตลอดเวลาทั้งวันทั้งคืนโดยไม่ได้พัก มันก็เป็นธรรมดาของกายที่ต้องมีทุกขเวทนา ก็เลยเดินขึ้นกุฏิ ห่มผ้าเฉวียงบ่าและพาดสังฆาฏิ หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ตรงกับกุฏิหลวงปู่ ระลึกถึงครูบาอาจารย์แล้วก็นั่งสมาธิ การนั่งสมาธิก็รู้สึกว่าสงบมาก และก็มีความรู้สึกชนิดหนึ่งเกิดขึ้นว่า ‘เราไม่ได้ปฏิบัติเพื่ออะไร เราปฏิบัติเพื่อการปฏิบัติ’ ”

“เมื่อมีอาการทักขึ้นมาอย่างนี้ ก็ปฏิบัตินั่งสมาธิไปเรื่อย ๆ ปกติ แล้วก็นั่งไปประมาณ ๔-๕ ทุ่ม แต่วันนั้นนั่งไปจนถึงประมาณตี ๒ โดยไม่ได้พลิกหรือเคลื่อนไหวอวัยวะใด ๆ เลย ความรู้สึกเวลานั้นก็มีอาการเปลี่ยนแปลงของจิตขึ้นมา มีความรู้สึกสงบวูบขึ้นมาทั้งตัว เหมือนกับตัวเรามีอะไรมาครอบไว้ มีความรู้สึกเย็นทั้งตัว มีความรู้สึกสงบ มีความรู้สึกเบาไปหมด ในสมองก็รู้สึกว่าเหมือนกับเราเอาพัดลมมาตั้งไว้บนศีรษะ เย็นอยู่อย่างนั้นตลอดวันตลอดคืน เย็น สงบ เยียบ ไม่มีความรู้สึกรู้สึกนึกคิดอะไร รู้สึกว่าเจียบจริง ๆ

มีแต่อารมณ์แห่งความรู้สึกสงบระงับ แล้วก็เงียบ เย็น เบา ในร่างกาย จะนั่งหรือนอนก็ เย็น เย็นอยู่ทุกอิริยาบถ ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ไม่มีเลย ความคิดอย่างนั้นอย่างนี้ไม่มี เย็น เหมือนป่าไม้ที่ไม่มีนกร้องเลยสักตัวเดียว เงียบสงบอยู่อย่างนั้น”

“ความรู้สึก สังขารการปรุงแต่งแห่งจิตไม่มี ความทุกข์ที่เกี่ยวกับกิเลสบางอย่าง ซึ่งเคยมาก่อความกับเพศตรงข้าม หรือความทะเยอทะยานอะไรต่าง ๆ ไม่รู้มันหายไปไหน เห็นคนก็สักแต่ว่าคนเท่านั้นเอง ไม่มีสวยไม่มีงาม มันจะมีลักษณะเฉย ๆ ของมันอยู่อย่าง นั้น มีความสงบระงับอยู่อย่างนั้น ไม่รู้มันเป็นอะไร แต่ก็ไม่ได้สงสัยว่ามันเป็นอะไร คือมันเป็น เป็นของมันอยู่อย่างนั้น เป็นอยู่ด้วยความสงบระงับ ไม่มีความเดือดร้อนในเรื่องความเป็น อยู่ต่าง ๆ ความทุกข์ก็ไม่รู้ว่าทุกข์มันเป็นอย่างไร และความซี้ก็เลยจึกไม่รู้ว่าความซี้ก็เลยจัม เป็นอย่างไร ตัวความซี้ก็เลยจัมก็ไม่มี ถ้ามหาความทุกข์ก็ไม่มีความรู้สึกภายในจิตใจก็ เป็นอย่างนั้น ระลึกหาความที่ทุกข์มันคืออะไร ก็ไม่รู้ รู้แต่เพียงคำจำกัดความตามภาษา สมมุติเท่านั้น เพราะทุกข์เป็นเพียงสมมุติกันเท่านั้น”

“เมื่อจิตมันไม่มีทุกข์ สิ่งสมมุติทั้งหลายมันก็ไม่มีความในจิต และอาการความรู้สึกอย่าง นี้มันจะเป็นอย่างนี้ตลอดมา ไม่เปลี่ยนแปลงจนกระทั่งปัจจุบัน”

หลวงพ่อสรูปปฏิบัติของท่านในช่วงนั้นว่า

“เราเดินตามกระแสของพระพุทธเจ้าที่ท่านสอนให้กำหนดรู้ ดูความรู้ของตัวเอง นี้แหละ มีความรู้สึกมีความรู้ตัว สร้างความรู้สึกอันนี้ทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งหลับทั้ง ตื่น เราก็ดูของเราไปเรื่อย ๆ อาการอย่างนี้มันทำให้เกิดความรู้สึกเห็นนะ เหมือนกับที่ให้ ข้อคิดไว้ว่า **ดูให้มันออก บอกให้มันได้ ไซ้ให้มันเป็น**”

“อันนี้เป็นลักษณะของศีล สมาธิ และปัญญา ศีลก็อยู่ที่นี้ สมาธิก็อยู่ที่นี้ ปัญญา ก็อยู่ที่นี้ ให้มันเป็นอัตโนมัติ เป็นไวพจน์ซึ่งกันและกัน ไม่ต้องไปแบ่งว่าอันนี้เป็นศีล อัน นี้เป็นสมาธิ อันนี้เป็นปัญญา ถ้ามีความรู้สึกเสียอย่าง มันก็มีความพร้อมทุกอย่าง ถ้ามัน มีความพร้อมอย่างนี้ มันก็พลอยให้เกิดความเห็นถูก เกิดความเข้าใจถูก มีความเห็นถูก มีความเข้าใจถูก มันก็มีสงบลงดี มีความสงบแล้วมันก็เกิดความสงบด้วย แล้วก็เกิดความ ร่วมเย็นด้วย”

“ส่วนสังขารส่วนร่างกายมันเป็นของภายนอก มันเป็นของที่เป็นภาวะของธาตุ ขันธ์ มันเป็นตามกฎธรรมชาติของมัน”





Around the middle of the rainy season of the year 1969, Luang Pu Chah announced to everyone that the communal morning and evening meetings for chanting and meditation were cancelled, and as for the communal work, there was only the daily water-hauling. In those days water was drawn from the well, and the water containers were carried by two people (with the help of a bamboo pole over their shoulders) to the various locations where the water jars needed to be filled up. This was done in silence, and after the work was done, Luang Por went to have a shower and then proceeded with walking and sitting meditation. At times it started to rain, but Luang Por thought: never mind, and would keep on walking.

*“If it rains, it rains. If I get wet, I get wet. So be it. What is wet can dry again. It didn’t matter to me whether the sun would shine, or rain would fall. I have no idea where my inspiration came from, but I didn’t care what would happen to me. I felt so happy in my heart to be doing what I was doing and really wanted to keep it up continually. It didn’t cross my mind that there could be obstacles like feelings of doubt or discouragement.*

*During this phase of practice, another change occurred. This change – speaking in proper scholarly terms – might be described as the experience of vipassanūpakilesa (experiences which defile insight). I had a feeling of bliss and bright radiance within myself lasting days and nights. The brightness was not like the light from the sun or from any other source of light, but it was something felt inside that has those same radiant qualities. I didn’t get carried away with it thinking that I was something special. I merely saw what was happening as an experience within the practice, happening in and of itself. I determined to be mindful, and to not get lost identifying myself with being this or that. If one harbours such feelings of self-importance, one is almost sure to go crazy from such an experience. This is what happens to some practitioners at this stage. They often start feeling special and superior*

*to others, seeing everybody else as inferior to themselves. So I was determined to have mindfulness and awareness, and not get involved with feelings of wanting and giving things personal importance. I was constantly telling myself: experiences like this, having arisen, must cease. I kept this in mind and focused on what I was experiencing day and night.*

*This issue of getting carried away with oneself can easily happen. The Buddha even gave it a name: defilements of insight, vipassanūpakilesa. All this occurs within the context of vipassanā (insight meditation). It seems like when one enters the realm of vipassanā, one has to also enter the realm of ‘vipassanū’. That’s the way things happen. But I didn’t get lost or deluded. I didn’t get carried away with myself. All I saw was a situation of arising, existence, and change.*

*Most of the time, when I sat down meditating, I didn’t sit all that long. During this phase I sat for only a bit more than an hour. This seemed to be conducive for my body, and I never had any physical problems, no pains or other frustrating symptoms. Not having health issues, one can practice with ease. I continued doing the communal chores, but kept to myself while doing the work, looking at my own mind, my own feelings, just the same as before. I was consciously aware of myself, observing and trying to watch myself not only when I was awake, but also when sleeping.”*

On September 9<sup>th</sup>, at around 10 pm, Luang Por experienced an immense transformation in his mind. He had a feeling of extraordinary brightness and happiness, of which he reports:

*“It is impossible to describe this kind of happiness to someone else. It is impossible to make someone else know and understand it. It isn’t the happiness of getting things according to one’s wishes and it isn’t the happiness that comes when things are agreeable; it’s the kind of happiness that goes beyond these two. Walking is happiness, sitting is happiness, standing is happiness and lying down is happiness. There is the experience of delight*

*and joy all the time. Furthermore, one is able to uphold the knowledge in one's mind that this happiness arises completely by itself and eventually will vanish by itself. Both sukha and dukkha in an experience like this are still entirely impermanent states.*

*On the 10<sup>th</sup> the mind became utterly peaceful, not at all exhausted, tired or sleepy, but filled with clarity, radiance and coolness, imbued with various kinds of delight and rapture. This experience lasted completely without reference to time. It was truly 'akāliko', timeless. The same feeling continued on through all the four postures. Eventually I asked myself: 'What is this?' and the answer was: 'A mode of the mind. It is like this in itself.'"*

Eventually on the evening of the 10<sup>th</sup>, something that Luang Por hadn't experienced before took place. Feelings of weariness, frustration and fatigue took over. Whenever he sat or walked, he felt sleepy. Even when he got up after having rested, the tiredness remained. In each posture he felt completely exhausted. It got to the point where he fell asleep while he was doing walking meditation and ran into some thorns. His whole face became scratched and sore. "At least the sleepiness will be gone now." he thought, but the fatigue continued to remain as strong as before. Still, he endured, telling himself that it is natural to face obstacles in the practice, which to some extent everybody needs to pass. With these reflections in mind, he understood that he needed to look at this tiredness that previously hadn't been present. After all, this fatigue just arose, so it was impermanent too. Using this insight, he attempted to maintain awareness of the sleepiness.

On the 11<sup>th</sup>, Luang Por experienced another change, namely, great peace and happiness returned to his mind. In all four postures there was clarity and gladness. Simply being by himself was very pleasant. Nothing could intrude and stir up his mind. When working together with the

monks and novices during chores, he wasn't interested in what they were talking or chatting about. Although he was together with others, he felt the same as if alone.

On the evening of the 12<sup>th</sup>, the question arose in Luang Por: "Why do we actually practise... What's all this practice for?" The answer that came up was:

*"We don't practise for anything; we practise for the sake of practice. Whatever it will lead to doesn't matter at all. Our duty is to practise, so we practise and try to maintain mindfulness and awareness with it. In each moment we keep teaching ourselves. Whatever we are doing, we try to have mindfulness and awareness. Whether we are walking up and down, we keep everything in a state of perfect balance.*

*Finally, I felt I had done enough walking meditation for that day, because I became quite tired and my feet already hurt very much. The bones of my feet felt like they were piercing through the skin, as I had been walking the whole day and night without rest. It is normal to experience painful feelings in the body if we overuse a single posture. But it is also normal that feelings change again, so I thought, it's really enough walking meditation for today. I went up to my hut, put on my robe with the right shoulder open and the outer robe folded over the left shoulder, sat down facing west (the same direction as Luang Pu Chah's kuti), thought of my teacher and started meditating."*

The meditation was very peaceful and the same reflection as before came up in Luang Por's mind: "We don't practise for anything; we practise for the sake of practice."

*"Keeping this teaching in my mind, I kept on meditating. Normally I would sit meditation until about 10 or 11 pm and then stop to have a rest, but on this day, I continued sitting until about 2 am without moving or making the slightest change in posture. With this experience of peace, the*



*mind changed. The feeling of peacefulness shot up and pervaded throughout the whole body, as if something were taking hold of it. It felt cool, a coolness that suffused the whole body... so very cool... an experience of the whole body becoming completely light and at ease. The head felt so cool the whole day and night, as if there was a fan blowing over it. Cool, peaceful, quiet and still. No experience of thoughts at all, everything silent — completely. It felt totally quiet. The only experience left was that of utter peace and stillness. The body felt tranquil, cool and light, whether sitting or lying down, there was this experience of coolness in every position.*

*All worries, concerns or similar thoughts from the thinking mind were totally gone. Thinking in this or that direction had ceased. All quiet, just like a forest when there isn't the slightest sound of any bird singing. Truly quiet. No wind blowing at all. Just ongoing tranquillity and peace.*

*It felt like there were no saṅkhāras, no proliferations of the mind. All the suffering coming from specific kilesas that had bothered me before, especially concerning the opposite sex, and all the various kinds of ambitions that I had had, I don't know where they all disappeared to. Seeing somebody, I just had the feeling of seeing them as absolutely normal. To see a person as simply a person: just that much. No beautiful people, no ugly people — people simply as they were. This is the kind of peace and feeling of detachment that arose. I didn't know what it was, but I also didn't care what it was. There was just knowing: it is like this, by itself, in just this way.*

*This arises due to peacefulness and a detached mind. There isn't anything to be concerned about as far as how things exist. Concerning dukkha, I did not know what dukkha was like. Concerning laziness, I did not know what laziness was like. Questioning myself about laziness, there wasn't any. Questioning myself about dukkha, there wasn't any. The feeling inside my heart was exactly like this.*

*I tried to recall and pin down that which is called dukkha. What is it? I really did not know. I only knew how they discern the meaning in terms of conventional language, because dukkha is just something created by common conventions. When the mind has no dukkha, there is no kind of convention that can exist in the mind. The experience of this feeling has lasted continuously since then; there has been no change all the way up to the present day.”*

Luang Por reflects on his practice during this period:

*“Walking along the path of the Buddha, he teaches us to focus on our awareness. Simply this awareness is what we look at, experiencing and cultivating it day and night. Whether awake or asleep, we pay attention to ourselves continuously. Being in this mode indeed enables us to truly see, just as it is expressed in this saying:*

***Observe and discover,  
Tell what is what,  
And use things skilfully.***

*This expresses what virtue, meditation and wisdom are all about. One should make these qualities become automatic, become synonyms of each other, without the need to distinguish between them. If there is nothing but the experience of a complete maturing of these three, this will naturally give rise to Right View and Right Understanding, which brings about peace and seclusion. When one experiences peace, seclusion comes naturally, and this sense of detachment gives rise to a complete cooling down. Regarding conditioned phenomena and the physical world, these are merely external things. They are manifestations of the elements and follow the laws of nature in their way.”*

# งานที่หลวงปู่ชามอบหมาย

Following Luang Pu Chah's Assignments

“สำหรับการประพฤติปฏิบัติ ผมไม่ได้คิดอะไรมาก  
หลวงปู่ชาสั่งให้ไปที่โน่นที่นี่ ผมก็ไปตามที่ท่านให้ไป  
เพราะเราก็ต้องสนองบุญคุณของท่านที่ท่านอุปการะ  
เราก็สนองท่านเท่าที่เราทำได้”

ระหว่างไปช่วยพัฒนาวัดถ้ำแสงเพชร (วัดสาขาที่ ๕ ของวัดหนองป่าพง) อำเภอนานาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี (ในเวลานั้น) พระมหาวิระ อาของหลวงพ่อมรรณภาพ ท่านจึงกราบขออนุญาตหลวงปู่ชาเพื่อเดินทางไปร่วมงาน หลังงานศพเสร็จ หลวงปู่ชาให้ท่านไปพัฒนาวัดที่ภูดินแดง ซึ่งปัจจุบันคือวัดโนนสำเริง อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ (วัดสาขาที่ ๓ ของวัดหนองป่าพง) ต่อมาหลวงพ่อก็ได้ไปพัฒนาวัดอีก ๒ แห่ง ได้แก่ วัดกัทลิวัน (วัดบ้านสวนกล้วย) อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ (วัดสาขาที่ ๖ ของวัดหนองป่าพง) และวัดป่าหนองแวง อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ (วัดสาขาที่ ๑๒ ของวัดหนองป่าพง)

พ.ศ. ๒๕๑๔ หลวงปู่ชาให้คณะสงฆ์ซึ่งเป็นพระต่างชาติจากหลายประเทศ ได้แก่ อเมริกา อังกฤษ แคนาดา เยอรมนี ศรีลังกา ไปจำพรรษาที่วัดถ้ำแสงเพชร นำโดย พระอาจารย์สุเมโธ (ภายหลังได้รับสมณศักดิ์ที่ พระพรหมวชิรญาณ) ท่านขอให้หลวงพ่อเลี่ยมไปจำพรรษาที่วัดในฐานะครูอาจารย์ผู้อาวุโส เพื่อเป็นแบบอย่างกิริยามารยาทการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมแก่พระต่างชาติ



พ.ศ. ๒๕๑๖ คณะสงฆ์เห็นสมควรให้หลวงพ่อกำพรษาที่วัดตาดทอง บ้าน  
แก้วเขียว แขวงเวียงจันทน์ ซึ่งโยมในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวถวายที่ดิน  
ให้ ท่านจึงเดินทางไปพร้อมพระภิกษุ ๑๕ รูป สามเณร ๑ รูป โยม ๒๑ คน เมื่อวันที่ ๑๓  
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

พ.ศ. ๒๕๑๘ ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง หลวงปู่ชาเกรงว่าคณะสงฆ์จะเป็น  
อันตราย จึงเรียกคณะของหลวงพ่อกลับวัดหนองป่าพง รวมทั้งให้มาช่วยงานศพคุณ  
แม่ชีพิมพ์ (โยมแม่ของหลวงปู่ชา) หลวงพ่อกจึงกลับมาจำพรรษาอยู่ที่วัดหนองป่าพงเรื่อย  
มาจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๖๑ หลวงพ่อกจึงกลับไปจำพรรษาที่วัดป่าหนองหวาย บ้านโคกจาน  
อำเภอกุดชุมพภูมิพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านเป็นครั้งคราว

(บน) ถ่ายที่วัดพระธาตุหลวง แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว  
(above) At Phrathat Luang in Vientiane, Laos

(ล่าง) งานศพแม่ชีพิมพ์ ณ วัดหนองป่าพง พ.ศ. ๒๕๑๘  
(below) At the funeral of Mae Chee Pim, Wat Pah Pong, 1975





# รักษาการเจ้าอาวาสแทนหลวงปู่ชา

## Taking on the Duties for Luang Pu Chah

พ.ศ. ๒๕๒๐ หลวงปู่ชาเริ่มมีอาการอาพาธเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ท่านอาพาธหนัก ต้องรักษาตัวในโรงพยาบาลนานกว่า ๕ เดือน จนไม่สามารถปกครองดูแลคณะสงฆ์ได้ คณะศิษยานุศิษย์ของหลวงปู่ชาเห็นว่าควรมีผู้รับผิดชอบ จึงเสนอให้แต่งตั้งหลวงพ่อกให้เป็นรองเจ้าอาวาส

“ถ้าจะแต่งตั้งผมเป็นรองเจ้าอาวาส ผมยังไม่พร้อม เพราะผมยังไม่สมควรที่จะรับหน้าที่นี้ และพระเถระก็มีอยู่เยอะ”

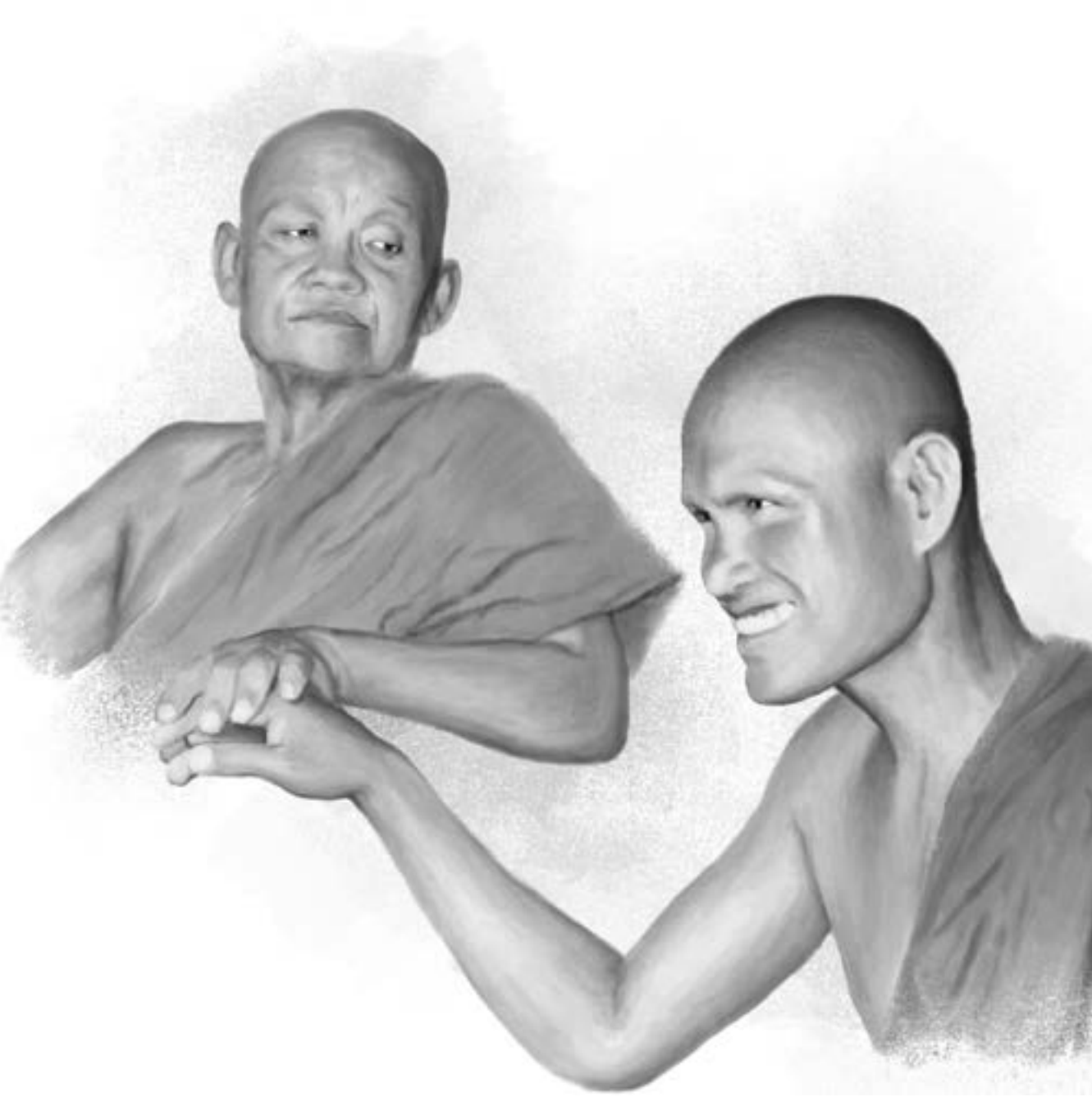
ในที่สุดที่ประชุมสงฆ์มีมติให้หลวงพ่อกเยี่ยม ทำหน้าที่รักษาการแทนเจ้าอาวาสปกครอง ดูแลการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรแทนหลวงปู่อีกครั้ง เวลานั้นหลวงปู่ซึ่งรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลจุฬาฯ ยังรับรู้ทุกอย่าง ท่านพูดได้บ้างแต่ไม่มาก

หลวงปู่นิมนต์หลวงพ่อกให้เข้าไปหา เมื่อหลวงพ่อกเข้าไปกราบท่าน หลวงปู่ก็จับมือหลวงพ่อก แล้วบอกว่า

---

“เยี่ยม ท่านช่วยรับภาระหน้าที่นี้แทนผมด้วยนะ เพราะผมมันหมดวาระเวลาแล้ว”

---



ด้วยความเคารพครูบาอาจารย์ หลวงพ่อจึงตอบรับเพื่อแสดงความกตัญญู  
กตเวทิตาตามที่หลวงปู่มอบหมาย

ต่อมาในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ หลวงปู่ได้ให้หลวงพ่อลงชื่อรับหน้าที่แทน  
ท่าน จากนั้นเจ้าคณะตำบลก็มีหนังสือแต่งตั้งให้หลวงพ่อเป็นผู้รับหน้าที่แทนหลวงปู่ชา  
อย่างเป็นทางการ

“คณะสงฆ์สาธุศิษย์ทั้งหลาย ที่ผมได้มาในคราวนี้นั้น เพื่อจะได้มอบหมายงานให้ท่านทั้งหลายอยู่ได้สะดวก ให้มหาอมร เป็นผู้ทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์ต่อไป ให้มหาอมร มาทำการอุปสมบทพระและสามเณรในที่นี้ต่อไป ให้อาจารย์จันทร์ อาจารย์เที่ยง พระเถระทุกท่านนั้นได้รับทราบไว้ ส่วนผมมันหมดภาระแล้ว จะลาออกจากการทำอะไรทุกประเภท จึงมอบภาระทั้งหลายเหล่านี้ ให้สาธุสงฆ์ทั้งหลายรับทราบทุกคนดี แม้แต่ประชาชนทั้งหลายที่มาร่วมกันนี้ก็ให้รู้จัก ให้ทราบกันในเวลานี้ ต่อไปให้ทำกันเป็นลัดเป็นส่วนที่เคยทำกันมา เพราะผมมันหมดเวลาแล้วที่จะทำการงานทั้งหลายเหล่านี้ สงฆ์ทุก ๆ ท่านจงได้ทราบ และพร้อมใจกันทุกท่าน อย่าให้มีอะไรขัดข้อง มีอะไรใหม่ ส่วนอาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู เป็นพระที่อยู่กับฉัน เคยปลูกสร้างทุกสิ่งทุกอย่างนั้น จงพากันอยู่สบาย ตลอดจตุปัจจัยกับไวยาวัจจร เช่น มหาอ่อน เป็นต้น ให้อาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู ศึกษากันให้เรียบร้อยจึงค่อย ๆ ทำ อย่าทำคนละฝักละฝ่าย ใครทำก็ให้รู้จัก อย่าไปทำคนละอย่างสองอย่าง ใครอยากจะทำเอานี้ก็เอาไป ใครอยากจะทำก็ทำไป อย่างนั้นมันไม่ดี ให้พากันเข้าใจทุก ๆ ท่าน ปฏิบัติให้เป็นธรรม

ส่วนนอกนั้น พระสงฆ์ทั้งหลายสิ่งที่สำคัญให้หนักแน่นในการปฏิบัติ ถ้าอยากจะทำรวมปฏิบัติอยู่กับอาจารย์เลี่ยม อาจารย์ชู ที่วัดใหญ่ก็ได้ เพราะวัดใหญ่นี้มันกว้างขวาง ทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างมันก็สมควร เพราะวัดมันกว้าง เท่านั้นละมัง ต่อจากนั้นก็มีการปฏิบัติเป็นใหญ่นั้นแหละ ผมจะพูดอะไรมากกว่านั้นก็ไม่ได้ ที่มาพูดให้ฟังกับสงฆ์ในวันนี้ก็ดีแล้ว พอแล้ว นิมนต์ชะ”

ปัจฉิมวาจา  
พระโพธิญาณเถร  
(หลวงปู่ชา สุภทฺโท)  
ศักราชที่ ๑๑ มิ.ย. ๒๕๒๕





หลวงพ่อเล่าความคิดของท่านให้ฟังในภายหลังว่า

“หลวงปู่ท่านมีความมุ่งมั่นสร้างสถานที่วัดหนองป่าพงแห่งนี้ขึ้น ก็ต้องการให้เกิดความบริสุทธิ์ ให้เติบโตด้วยความบริสุทธิ์ที่สุด เราในฐานะเป็นลูกศิษย์ควรสนใจในเรื่องการประพฤติปฏิบัติ ทรงกตिकाข้อวัตรไว้ให้ดีที่สุด เพราะผู้ที่มีความมุ่งมั่นและเคารพรักในพระธรรมวินัยอย่างซาบซึ้งนั้นยังมีอยู่ และบุญบารมีที่เราตั้งใจเสียดลานั้น คงจะสนับสนุนช่วยค้ำจุนให้เราได้ทำประโยชน์ได้เต็มที่ ทั้งในส่วนโลกและในส่วนธรรม”

หลังจากได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่อจากหลวงปู่ หลวงพ่อก็ได้ทุ่มเททำงานในความรับผิดชอบอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ทั้งการบริหารหมู่สงฆ์ การบูรณะปฏิสังขรณ์ก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ในช่วงเวลานั้น หากไปพบหลวงพ่อก็ ท่านไม่ค่อยพูดด้วย มักเลี่ยงไปทำกิจอย่างอื่นแทน บางครั้งก็ได้กราบเฉพาะอาสนะที่นั่งของหลวงพ่อก็ได้

“เราอยู่กับครูบาอาจารย์ เคารพในครูบาอาจารย์ ทุกคนที่มาควรจะกราบครูบาอาจารย์”





นอกจากความรับผิดชอบการบริหารวัดแล้ว หลวงพ่อยังรับหน้าที่อุปฐากพยาบาลหลวงปู่ ช่วงที่ท่านนอนติดเตียงที่กุฏิพยาบาลวัดหนองป่าพงเป็นเวลา ๑๐ ปี ท่านจัดระบบให้พระภิกษุสามเณรมีโอกาสอาสาสมัครอุปฐากหลวงปู่ โดยผลัดเปลี่ยนกันทุก ๆ ๑๕ วัน ท่านศึกษาหาความรู้ด้านการพยาบาลดูแลผู้ป่วยติดเตียง เพื่อที่จะแนะนำพระอุปฐากให้ปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้อง ท่านปรึกษาหารือกับคณะแพทย์ผู้รักษาและพระเถระผู้อาวุโสในหมู่คณะลูกศิษย์ของหลวงปู่อยู่เป็นประจำ

การที่หลวงปู่ซาอาพาธติดเตียง หลวงพ่อเกรงว่าหากหลวงปู่เป็นอะไรกะทันหันแล้ววัดยังไม่มีความพร้อมด้านต่าง ๆ ทั้งสถานที่ ปัจจัยสี่ บุคลากร จะทำอย่างไรในระหว่างนั้น หลวงปู่จึงส่งสัญญาณบอกให้หลวงพ่อทราบ

“อ้อ ไม่ตายง่ายดอก อีก ๑๐ ปีพุ้นเด้อ”

หลังจากนั้นหลวงปู่ก็ไม่พูดอีกเลย จนอีก ๑๐ ปีต่อมา ท่านก็ละสังขาร













ระหว่าง ๑๐ ปีนั้น หลวงพ่อเตรียมงานหลายอย่าง โดยไม่ได้บอกให้ใครทราบ ทั้งการสร้างพิพิธภัณฑ์เพื่อจัดเก็บบริวารและของเก่าต่าง ๆ ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังศึกษา และจัดงานผูกพัทธสีมาโบสถ์ที่หลวงปู่สร้างไว้แล้ว ท่านถนอมดินและก่ออิฐศิลาแลงล้อมรอบพื้นที่ทางทิศตะวันตกของกุฏิพยาบาลที่หลวงปู่พักรักษาขณะอาพาธ สร้างเป็นอุทยานกรรมฐาน เมื่อหลวงปู่ชามรณภาพ มีการประชุมเกี่ยวกับการหาสถานที่ประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ไว้หลายแห่ง แต่ในที่สุดก็เห็นพ้องต้องกันว่าให้สร้างเจดีย์เมรุ (ปัจจุบันคือ เจดีย์ศรีโพธิญาณ) ณ อุทยานกรรมฐานซึ่งหลวงพ่อเตรียมไว้นั่นเอง

(บน) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินในพิธีผูกพัทธสีมา ปิดทองฝังลูกนิมิต ณ โบสถ์ วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒๖ ก.พ. ๒๕๒๖ ในการนี้ ทรงเยี่ยมพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ณ กุฏิพยาบาล

(above) H.M. Queen Sirikit visiting, presiding over the opening ceremony of the ordination hall of Wat Pah Pong on Feb 26<sup>th</sup>, 1983





(บน) บริเวณอุทยานกรรมฐาน  
ก่อนการสร้างเจดีย์  
(above) 'Meditation Sanctuary'  
— the area of the future chedi  
  
(ล่าง) พิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถร  
(ชา สุภทโท)  
(below) The 'Ajahn Chah Museum'  
at Wat Pah Pong





การสร้างเจดีย์เมรุครั้งนั้น หลวงพ่อและพระภิกษุสามเณรจากวัดสาขาต่าง ๆ ซึ่งเคารพรักรศรัทธาในหลวงปู่ชาอย่างน้อยวันละ ๑๐๐ รูป ร่วมกันช่างช่วยกันก่อสร้าง ท่านร่วมลงมือทำและประสานงานแก้ปัญหาตลอดเวลา ทุกวันหลังฉันเสร็จหลวงพ่อก็จะอบรมให้สติและข้อคิดแก่พระภิกษุสามเณรที่มาร่วมงาน เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานและฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกัน จนงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ในระยะเวลา ๖ เดือนเต็ม

พระภิกษุสามเณรและญาติโยมร่วมกันก่อสร้างเจดีย์ (พ.ศ. ๒๕๓๕ - พ.ศ. ๒๕๓๖)  
Building Luang Pu Chah's chedi together (1992-1993)





หลวงพ่อยังปรับปรุงสาธารณูปโภคและอาคารหลายแห่ง เช่น ทำระบบน้ำประปา เพราะเดิมนั้นพระภิกษุสามเณรจะช่วยกันขนน้ำมาใส่ห้องน้ำห้องส้วม หลวงพ่อคาดว่าต่อไปข้างหน้าจะมีผู้คนมาวัด ทั้งที่มากราบเยี่ยมหลวงปู่ชา และสนใจมาศึกษาปฏิบัติธรรมกันมากขึ้น เพราะชื่อเสียงของหลวงปู่ชาเป็นที่รู้จักในวงกว้างทั้งในและต่างประเทศมากขึ้นเรื่อย ๆ

หลวงพ่ोजึงรื้อธรรมศาลาและโรงฉันหลังเก่าที่ทรุดโทรมมาก แล้วสร้างขึ้นใหม่ โดยแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ก่อนหลวงปู่จะมรณภาพในวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งได้ใช้ธรรมศาลาหลังใหม่เป็นสถานที่ตั้งสรีระหลวงปู่เพื่อประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล





(บน) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินในพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ณ เจดีย์ศรีโพธิญาณ วัดหนองป่าพง เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖

(above) H.M. King Bhumibol and Queen Sirikit preside over Luang Pu Chah's Royal Cremation (Jan 16<sup>th</sup>, 1993).

(ซ้าย) สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จมาในพิธีบำเพ็ญกุศลศพ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ณ ธรรมศาลา วัดหนองป่าพง เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕

(left) H.R.H. Princess Galyani Vadhana pays homage after Luang Pu Chah's passing away (Jan 17<sup>th</sup>, 1992).

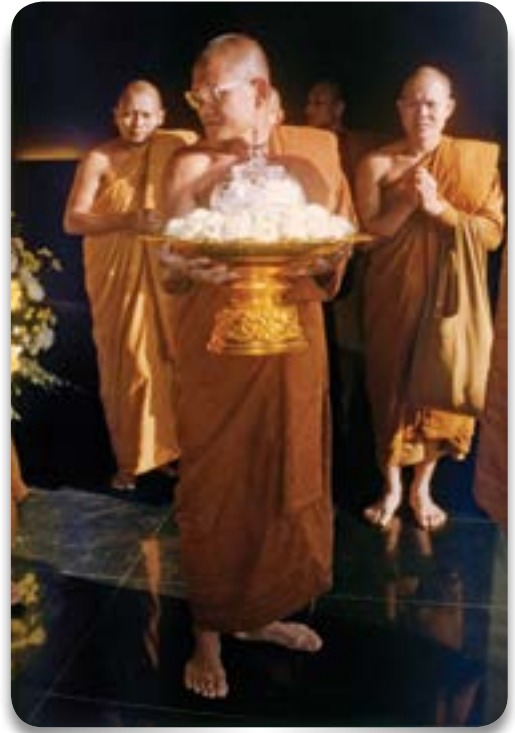




(หน้าซ้าย) พิธีพระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา  
 (left) Luang Pu Chah's cremation



(หน้าขวา) พิธีเก็บอัฐิธาตุหลวงปู่ชา  
 (right) Collecting Luang Pu Chah's relics







## รำลึกหลวงปู่ชา

### Remembering Luang Pu Chah

หลังจากหลวงปู่ชาละสังขาร หลวงพ่อพร้อมหมู่สงฆ์และศิษยานุศิษย์จัดงานรำลึกหลวงปู่เป็นประจำทุกปี โดยแบ่งเป็น ๒ ช่วง ได้แก่

๑. วันที่ ๑๒-๑๗ มกราคม จัดงานปฏิบัติธรรมรำลึกวันคล้ายวันละสังขารของหลวงปู่ เป็นอาจาริยบูชา

๒. วันที่ ๑๖-๑๗ มิถุนายน จัดประชุมพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อวัตร พระธรรมวินัยต่าง ๆ ของหมู่สงฆ์บรรดาสาธุศิษย์หลวงปู่ให้นักแน่นมั่นคงในพระธรรมวินัย และถวายเครื่องสักการะน้อมรำลึกหลวงปู่ชาอันเป็นวันคล้ายวันเกิดหลวงปู่ ก่อนแยกย้ายไปจำพรรษาตามสาขาต่าง ๆ











เนื่องจากกาลเวลาได้เปลี่ยนไป พระโพธิญาณเถร หลวงพ่อชา สุภทฺโท ผู้เป็น  
บุพพการีมีเมตตาธรรมต่อศิษย์และชนทั้งหลาย ได้ละสังขารไปตามสภาวะการณของ  
ธรรมชาติ ศิษยานุศิษย์ต่างรำลึกถึงอุปการคุณอันใหญ่หลวง จึงรวมใจประพติวัตร  
ปฏิบัติธรรมเป็นอาจารย์บูชาอยู่เนืองนิจ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและ  
ศาสนิกชนโดยทั่วไป

เนื่องจากการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง จึงมีพิธีกำหนดการขึ้น เพื่อความเป็น  
ระเบียบในงานที่ทำ และเกิดความสวยงาม นำมาซึ่งความร่มเย็น เป็นกุศลอย่าง  
ยิ่ง การบรรจุอัฐิธาตุพระโพธิญาณเถร ศิษยานุศิษย์ได้มารวมและกำหนดวันที่ ๑๖  
มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นวันคล้ายวันละสังขารของท่าน และวันพระราชาทานเพลิง  
ศพ เพื่อให้ศิษย์ระลึกถึงพระคุณอันใหญ่หลวงนี้ เป็นเจดีย์สถาน เป็นที่กราบไหว้บูชา  
ของผู้ใฝ่ต่อสมณธรรม นำเสียซึ่งทุกข์ทั้งปวง

ความเพียร ความนอบน้อม ความเคารพของศิษย์ ในโอกาสนี้ ด้วยบุญ  
กุศลหรือความดีใด ๆ ขอบุญกุศลความดีทั้งปวง จงสำเร็จ แต่บุพพการีอันมี  
พระโพธิญาณเถร บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ทุกรูปทุกนามด้วยความเคารพ สาธุ

จิตธมโม

จดหมายฉบับที่ ๑๖ ๑๖ ส.ว. ๑๖ ม.ค. ๑๖ พ.ศ. ๒๕๓๗  
มีดก มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖  
๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖  
๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๖



นอกจากนั้น สถานที่ที่เกี่ยวข้องกับหลวงปู่ชา และ  
สิ่งของที่หลวงปู่เคยใช้ หลวงพ่อคุณแลนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี  
กุฏิที่หลวงปู่ชาพำนัก กุฏิพยาบาลที่หลวงปู่เคยพักรักษาตัว  
แม้แต่สถานที่ปักกลดที่หลวงปู่ชามาพำนักครั้งแรก หลวงพ่อ  
ก่อเป็นแท่นอย่างดี ไม่ให้ใครเข้าไปเหยียบย่ำ

(บน) หุ่นขี้ผึ้งหลวงปู่ชา พร้อมด้วยบริวาร จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์  
(above) Wax figure of Luang Pu Chah in the museum

(ขวาบน) สถานที่ปักกลดของหลวงปู่ เมื่อเข้ามาพำนักภายในพื้นที่วัดหนองป่าพงเป็นครั้งแรก  
(right above) Area where Luang Pu Chah first settled at Wat Pah Pong

(ขวาล่าง) กุฏิหลวงปู่ชา  
(right below) Luang Pu Chah's kuti



## อนุสรณ์สถานหลวงปู่ชาบ้านก่อ\*

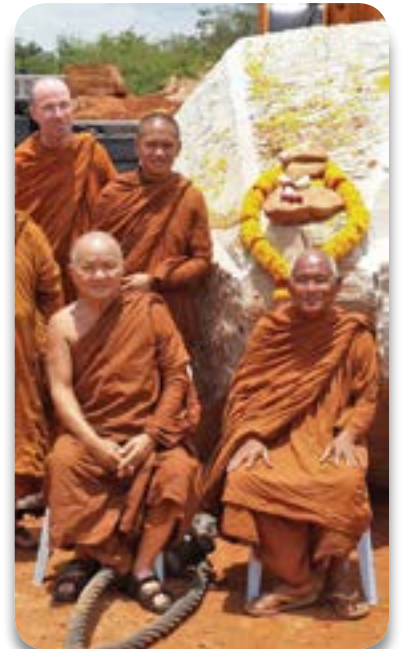
‘100<sup>th</sup> Year Memorial Site’ where Luang Pu Chah was born

ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖ หลวงพ่อดำริว่าในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ จะเป็นปีครบรอบวันคล้ายวันเกิดปีที่ ๑๐๐ ของหลวงปู่ชา ซึ่งโอกาสนี้ลูกศิษย์ของหลวงปู่ทั้งในและต่างประเทศจะเดินทางมาน้อมระลึกถึงพระคุณของท่านเป็นกรณีพิเศษ หลวงพ่อจึงตั้งใจจะสร้างอนุสรณ์สถาน ณ ตำแหน่งบ้านที่หลวงปู่ได้ถือกำเนิด เพราะหลายครั้งที่ผู้ถามท่านถึงตำแหน่งดังกล่าว ท่านจึงดำริให้สร้างเป็นเสาศิรินายอย่างเช่นเสาศิรินายในชมพูทวีป เพื่อเป็นถาวรวัตถุอันเหมาะสมสำหรับสถานที่เกิดของบุคคลที่หาได้ยากในโลก ผู้กระทำประโยชน์ต่อศาสนา สังคมไทย และชาวโลก

โครงการนี้หลายฝ่ายให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งชาวบ้านบ้านก่อ ข้าราชการท้องถิ่น ข้าราชการที่ช่วยทำเรื่องในการขออนุญาตก่อสร้าง ช่างหินที่สามารถหาหินได้อย่างเหมาะสม ทนทาน และสวยงาม วิศวกรผู้ตรวจสอบความปลอดภัยของเนื้อหินและโครงสร้างของเสา สถาปนิกออกแบบได้ตามดำริของครูบาอาจารย์ การติดตั้งและการแกะสลัก หลวงพ่อมอบหมายให้หลวงพ่อเอนก (พระครูนิโครธธรรมมาภรณ์ วัดป่าไทรงาม) เป็นผู้ดำเนินการเพราะท่านมีประสบการณ์ในด้านนี้ เนื่องจากสถานที่ตั้งอยู่กลางหมู่บ้านซึ่งถนนหนทางค่อนข้างคับแคบ พระเณรวัดหนองป่าพงและชาวบ้านก่อจึงช่วยกันขยายและปรับปรุงถนนด้านหน้าให้เหมาะสม โดยหลวงพ่อดูแลงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทำให้การก่อสร้างแล้วเสร็จทันเวลาในปี พ.ศ. ๒๕๖๑

\*ปัจจุบันคือ บ้านน้ำคำ ต.แสนสุข อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี





# เจ้าอาวาส-พระอุปัชฌาย์

## Abbot and Preceptor

หลังจากหลวงพ่อเลี่ยมดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ท่านเคยปรารภเรื่องการเป็นเจ้าอาวาสไว้ว่า

“เจ้าอาวาสเป็นภาระทางสังคม พุงด่าย ๆ ว่า สมภารก็ล้มภาระนั้นแหละ ผู้ทำหน้าที่ที่ต้องเสียสละ เสียสละเพื่อประโยชน์ทั้งในด้านวัตถุของส่วนรวม และด้านบุคลากรของส่วนรวม เจ้าอาวาสต้องทุ่มเท เพราะเป็นผู้รับภาระ ทรัพยากรที่มาอยู่กับเรา ต้องถือว่าเป็นส่วนที่จะต้องทำประโยชน์ร่วมกัน เราต้องคำนึงถึงพินัยกรรมที่พระพุทธเจ้าท่านให้ไว้เป็นครั้งสุดท้าย เป็นพินัยกรรมที่เป็นประโยชน์มาก ท่านบอกจงทำประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อม ด้วยความไม่ประมาท มันก็ชัดเจนอยู่แล้ว คนที่ทำประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นให้พร้อม ต้องเป็นคนที่มีน้ำจิตน้ำใจ ในลักษณะที่เรียกว่ามีคุณธรรมของความเป็นผู้นำ อาศัยความรู้ลึกซึ้งของความเกื้อกูลเป็นหลัก ผมไม่ได้เห็นว่าเป็นเรื่องยากลำบาก แต่ก็ไม่อยากทำ”

“การเป็นเจ้าอาวาส ถ้าเราคิดว่ามันเป็นเรื่องใหญ่ ก็ใหญ่ แต่ก็ไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องใหญ่ มันเป็นเรื่องธรรมดา เพราะเราไม่ได้ทำในลักษณะอาศัยการตั้งเป็นงบประมาณเหมือนที่เขาทำกัน แต่เราอาศัยศรัทธา อาศัยแหล่งของการให้ การสนับสนุน และก็มารักษา เท่านั้นเอง”

“เมืองไทยง่ายอยู่ ด้านวัตถุ ไม่เหมือนเมืองนอก แต่ที่สำคัญคือเรื่องบุคลากร เช่นพระเถรเรานี้ ผู้มาใหม่ ผู้มาเพื่อให้เกิดความสันทัดต่อพระสังฆธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ต้องให้ความสำคัญเขามาก ๆ”

(ขวาบน) สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) มอบตราตั้งเจ้าอาวาสให้หลวงพ่อเลี่ยม เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๗

(right above) Somdet Phra Buddhacariya (Giaoow Upaseno) confers the abbotship to Luang Por Liem on Jan 16<sup>th</sup>, 1994.



ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ คณะสงฆ์ฝ่ายปกครองคัดเลือกหลวงพ่อกให้เข้าสอบพระอุปัชฌาย์ เป็นกรณีพิเศษ และท่านสอบได้เป็นพระอุปัชฌาย์ในปีนั้น ซึ่งช่วยให้สามารถรักษาข้อวัตรปฏิบัติที่หลวงปู่ชูกำหนดไว้ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากไม่ต้องไปบวชที่วัดอื่นที่มีพระอุปัชฌาย์ โดยผู้จะเข้ามาขอบวชที่วัดหนองป่าพงต้องได้รับความยินยอมเห็นชอบจากพ่อแม่หรือญาติ หลังจากนั้นต้องนุ่งขาวถือศีล ๘ เรียนรู้ข้อวัตรปฏิบัติพระธรรมวินัย กล่าวคำบวชด้วยตนเองได้ รู้วิธีการหาบิณฑบาต ถ้าวัดไหนมีพระ-เณรไม่มาก ก็อนุโลมให้ปะขาวออกบิณฑบาตตามหลังพระ-เณรได้ เมื่อครูบาอาจารย์เห็นว่าปรับตัวได้ มีอุปนิสัยมุ่งมาทางสมณะ แม้มีอายุมากก็ต้องบรรพชาเป็นสามเณรก่อน เพื่อฝึกความอดทนอดกลั้นต่อความหิว ความไม่ได้ตั้งใจ สวดมนต์ทำวัตร และปาฏิโมกข์ แน่วแน่ในข้อวัตรธรรมวินัยแล้ว ครูบาอาจารย์จึงจะเรียกให้อุปสมบท แต่กว่าจะผ่านจนได้บรรพชาเป็นสามเณรจนถึงอุปสมบทเป็นพระภิกษุ บางรูปใช้เวลาปรับตัว ๓ เดือน ๖ เดือน หรือปีก็มี สำหรับการบรรพชา-อุปสมบท นิยมบวชเวลาตี ๓ - ตี ๔ เป็นการบวชเฉพาะพระสงฆ์







ข้อวัตรสำคัญข้อหนึ่งที่ถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน คือ การนุ่งสบง ห่มจีวร ซ้อนสังฆาฏิ ก่อนที่จะออกจากอาวาส เมื่อมีกิจนิมนต์หรือบิณฑบาตของพระสงฆ์ หลวงพ่อยึดมั่นในข้อวัตรนี้อย่างสม่ำเสมอ การนุ่งห่มของหลวงพ่อจะเรียบร้อย อยู่ท่ามกลางหมู่สงฆ์หรือที่รโหฐาน แม้ว่าหนาวเหน็บเพียงไร หลวงพ่อไม่เคยคลี่ผ้าสังฆาฏิหรือผ้าอีนมาห่มทับ หรือคลุมไหล่เป็นอันขาด การม้วนผ้าจีวรไม่ยาวเพื่อย



# สังฆวิहारิก-อันเตवासิก\*

## Monastic Disciples

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา คณะศิษย์หลวงพ่ोजจะถวายมุทิตาสักการะเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของท่าน เมื่อนำเรื่องไปปรึกษา หลวงพ่อให้จัดในวันขึ้น ๘ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ (อยู่ในช่วงเดือนกันยายน) ซึ่งเป็นวันที่ท่านมาอยู่วัดหนองป่าพง ปฏิบัติตามคำแนะนำของหลวงปู่ชา (ตามที่อธิบายไว้ในหัวข้อ ศึกษารธรรมที่หนองป่าพง) แล้วได้ผลในการปฏิบัตินั้น จึงถือเป็นวันเกิดในทางธรรมของท่าน

ในปีต่อมา หลวงพ่อได้เป็นพระอุปัชฌาย์ นับแต่นั้นมา วันถวายมุทิตาสักการะเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของท่านจึงเรียกว่า วันอบรมสังฆวิहारิก-อันเตवासิก

ในช่วงเวลาดังกล่าว หลวงพ่อได้นำปฏิบัติกิจวัตรตลอด ๗ วันดังนี้

๐๓.๑๕ น. ทำวัตรเช้า นั่งสมาธิ	๑๔ .๐๐ - ๑๕.๐๐ น. อบรม / ฟังเทศน์
๐๕.๐๐ น. จัดที่ฉัน	๑๕.๐๐ น. ปิดกวาดลานวัด
๐๕.๓๐ น. บิณฑบาต กลับมาร่วมนั่งสมาธิ	๑๖.๐๐ น. ฉันทน์น้ำ / สรงน้ำ
๐๘.๐๐ น. ฉันทน์เช้า	๑๗.๐๐ น. เดินจงกรม
๐๙.๓๐ - ๑๐.๐๐ น. ฟังโอวาท	๑๘.๑๕ น. ทำวัตรเย็น
๑๑.๐๐ น. เดินจงกรม	๑๙.๐๐ น. นั่งสมาธิ
๑๒.๐๐ น. พัก	๒๐.๐๐ น. อบรม / ฟังเทศน์
๑๓.๐๐ น. นั่งสมาธิ	๒๑.๐๐ น. พัก

ช่วงเวลานี้ไม่พูดคุยกัน (ปิดวาจา) เมื่อหลวงพ่อบาปฏิบัติด้วยตัวท่านเอง ลูกศิษย์จึงเกิดกำลังใจที่จะประพฤติปฏิบัติตาม

\* “สังฆวิहारิก, สังฆิงวิहारิก” — “ผู้อยู่ด้วย”, เป็นคำเรียกผู้ที่ได้รับอุปสมบท ถ้าอุปสมบททาศัยอุปัชฌาย์รูปใด ก็เป็นสังฆวิहारิกของอุปัชฌาย์รูปนั้น, ศิษย์ของอุปัชฌาย์, เรียกว่า สังฆวิहारิ ก็มี

“อันเตवासิก” — ผู้อยู่ในสำนัก, ภิกษุผู้ขออยู่ร่วมสำนัก, ศิษย์ (ภิกษุผู้รับให้อยู่ร่วมสำนักเรียกอาจารย์); อันเตवासิกมี ๔ ประเภทคือ ๑. ปัพพชันเตवासิก อันเตवासิกในบรรพชา ๒. อุปสัมปทนต์เตवासิก อันเตवासิกในอุปสมบท ๓. นิสสยนต์เตवासิก อันเตวาสิกผู้ถือนิสัย ๔. ธัมมันเตवासิก อันเตวาสิกผู้เรียนธรรม

ที่มา : พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์; สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต)



# เอื้อเพื่อหมู่สงฆ์ และครูบาอาจารย์

## Honouring the Elders

นอกจากอุปัฏฐากดูแลหลวงปู่ชา ครูบาอาจารย์รุ่นก่อนหรือรุ่นหลัง หลวงพ่อก็ไม่เคยมองข้ามยามเจ็บป่วยอาพาธ ท่านจะเข้าไปดูแลช่วยเหลืออย่างเต็มกำลัง เช่น หลวงพ่อพระมงคลกิตติธาดา (หลวงพ่อมหาอมร เขมจิตโต) วัดป่าวิเวก (ธรรมชาน์) หลวงพ่อพระครูภาวนากิจพิธาน (หลวงพ่อมหาสุพงษ์ ฐตธมโม) วัดโนนสำเริง (ภูตินแดง) อาพาธ หลวงพ่อค้อยดูแลเป็นอย่างดี กระทั่งมรณภาพ นอกจากนั้นท่านยังช่วยวางแผน นำพาพระเถระเตรียมสถานที่จัดงานพระราชทานเพลิงศพให้เรียบร้อยสมฐานะ

หากท่านไม่สามารถเดินทางไปดูแลหรือจัดการงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง ท่านก็จะส่งลูกศิษย์ไปดูแลแทน เช่น หลวงพ่อแสวง จนทสโร วัดป่าคำมะฮี จังหวัดยโสธร หลวงพ่อเรืองฤทธิ์ จนทสโร วัดป่าพรหมประทาน จังหวัดร้อยเอ็ด หลวงพ่อพระครูสิริวิรากร (หลวงพ่อมหาบุญมี ติกขวิโร) วัดป่าบ้านดง จังหวัดอุบลราชธานี หลวงพ่อก็คอยดูแลหรือส่งพระเถระไปดูแลเมื่อคราวอาพาธเจ็บป่วย จนถวายเพลิงเสร็จเรียบร้อย

(บน) หลวงพ่อเข้าเยี่ยมหลวงพ่อมหาอมร เมื่อครั้งท่านยังมีชีวิต

(above) Visiting Luang Por Maha Amorn

(ล่าง) งานพระราชทานเพลิงศพหลวงพ่อมหาอมร (๒๖ พ.ย. ๒๕๕๔)

(below) Luang Por Maha Amorn's cremation (Nov 26<sup>th</sup>, 2011)







(บน) งานหล่อพระพุทธรีย์สำหรับ  
อนุสรณ์สถานหลวงพ่มหาสุพงษ์ ฐิตธมโม  
วัดภูดินแดง (ณ วัดหนองป่าพง ๑๖ ม.ค.  
๒๕๔๙)

(above) Casting walking Buddha  
image for Wat Poo Din Daeng  
(Jan 16<sup>th</sup>, 2006 at Wat Pah Pong)

(ล่าง) การก่อสร้างอนุสรณ์สถาน  
หลวงพ่มหาสุพงษ์  
(below) Building memorial site for  
Luang Por Maha Supong











## เดินทางไปต่างประเทศ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๐ หลวงพ่อรับนิมนต์ไปเยี่ยมวัดสาขาใหม่ในประเทศ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ นับเป็นการเริ่มเดินทางไปต่างประเทศ ในดินแดนต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม ห่างไกลจากความคุ้นเคยทั้งปวง

หลังจากนั้นทั้งพระภิกษุและญาติโยม ในต่างประเทศทั้งใกล้ไกลก็ขอนิมนต์ หลวงพ่อให้ไปเยี่ยมเยียนเพื่อเป็นกำลังใจมาโดยตลอดจวบจนถึงปัจจุบัน

หลวงพ่อก็ให้ข้อคิดในการเดินทางไปต่างประเทศว่า

“พระพุทธเจ้าท่านเรียกว่า ไปอย่างช่างไม่ชงวงในพื้นที่ หรือไม่ถือตนในพื้นที่ ถ่อมตัวของเราให้อยู่ในสภาพที่อ่อนโยน นิ่มนวล มันก็เข้ากับเขาได้ เหมือนน้ำ น้ำที่มันอ่อน ๆ เราเทลงขวดได้ ไม่ยากอะไร แต่ถ้าเราแข็งกระด้าง มันลำบาก มันต้องฝีกหัดวางตัววางตน เคารพสถานที่ บุคคล พื้นที่ สังคม ถ้าปรับตัวเป็น ก็จะทำให้รู้สึกดีต่อกัน ทำให้เรามีโอกาส นำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าไปพูดคุยให้เขาเห็นว่าเป็นคำสอนที่มีคุณค่า”

หลวงพ่อนั้นอยู่เสมอว่า เราควรแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตของคนเรา เช่น การเข้าใจตัวเอง การเจริญภาวนาให้เกิดสติปัญญา เพื่อนำไปใช้ปรับปรุงอุปนิสัย พัฒนาตัวเองและสังคมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งทำได้ทุก ๆ ที่ทั่วโลก เพราะประเทศต่าง ๆ นี้เป็นแคผิวโลกเท่านั้น ต่างกันแค่ภูมิประเทศและภาษา แต่หากมนุษย์เราใช้สติปัญญา ยอมปรับปรุงแก้ไข ก็สามารถเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้

การเดินทางไปต่างประเทศ บางครั้งมีผู้มาถวายอาหารนับพันคนและทุกคนต้องการถวายกับมือ กว่าจะครบทุกคนก็เกือบเที่ยงแล้ว แต่ท่านไม่เคยบ่นหรือติเตียนอะไร เมื่อต้องเดินทางไปยังประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น ท่านไม่ใส่เสื้อกันหนาว คงใช้จีวรสงบ สันถาภิ เหมือนปกติ ท่านให้ข้อคิดเรื่องนี้ว่า

*“การไปต่างประเทศ ก็เพื่อไปพบปะให้คุ้นเคยกัน แม้ว่าเขาไม่รู้วิถีพระ อย่าไปคิดว่าดีหรือไม่ดี คิดว่าเป็นธรรมดา คนยังไม่รู้จักกัน บางทีเขามาจับป่าเรา ก็เรื่องของเขาเป็นธรรมดาเพราะเขาไม่รู้จักเรา เราก็ไม่รู้จักเขา อย่าไปถือตัวว่าเราเป็นนั่นเป็นนี่”*

*“ความยึดถือของเรานั้นแหละ ว่าเราไม่เหมือนเขา ว่าเขาไม่เหมือนเรา ก็คืออึดตาอย่าไปถืออะไรมาก”*

หลวงพ่อวางตัวได้อย่างเหมาะสม ใช้ความอดทนและความสัจธรรม ท่านไม่เรียกร้องอะไรพิเศษ ฉันทง่าย อยู่ง่าย สงบสำรวมตลอดการเดินทาง หลายครั้งที่ท่านตัดกิจกรรมที่ผู้นิมนต์เสนอให้ เหลือแต่ส่วนที่เป็นไปเพื่อความรู้อ ความเข้าใจ และการปฏิบัติภาวนาของคนในท้องถิ่นนั้นโดยตรง



หลวงพ่อกำลังถ่ายภาพรูปเล็ก ๆ ดิฉันยิ้ม ใช้บันทึกเก็บภาพสิ่งต่าง ๆ ที่มีโอกาสเห็น เมื่อหลวงพ่อเดินทางกลับมาถึงวัดหนองป่าพง ท่านมักให้พระเณรและลูกศิษย์มาดูภาพที่ท่านถ่าย และเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างอบอุ่น เสมือนพ่อแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตแก่ลูก

หลวงพ่อกับลูกโลกใบหนึ่งอยู่ใต้ถุนกุฏิของท่าน พร้อมทั้งจะนำมาชี้ให้ดูว่าประเทศต่าง ๆ อยู่ที่ไหน วิธีชีวิตในประเทศต่าง ๆ ที่ท่านเคยพบเจอมาเป็นอย่างไร เราจะนำสิ่งใดมาใช้กับบ้านเราได้บ้าง หลวงพ่อเป็นคนช่างสังเกต ท่านมองสิ่งที่คนอื่นในขณะเดินทางมองข้ามเสมอ ภาพที่ท่านถ่ายจึงไม่ใช่ภาพทิวทัศน์เหมือนนักท่องเที่ยวถ่ายกัน แต่มักเป็นพืชพันธุ์ดอกไม้เล็ก ๆ ที่เกิดริมถนน คลองระบายน้ำฝน นก กระต่าย สัตว์ต่าง ๆ ในถิ่นนั้น ๆ หรือแม้แต่สิ่งที่คนอื่นมองว่าเป็นของธรรมดาไม่น่าสนใจ เช่น สีแยกกระบบจราจรที่เป็นระเบียบ ซึ่งหลวงพ่อก็นำมายกย่องในการอบรมต่าง ๆ

หลวงพ่อกับฉันส่วนที่ดีของประเทศนั้น ๆ ให้เทียบข้อดีของเขา กับสภาพความเป็นอยู่ เช่น หลังกลับมาจากประเทศมาเลเซีย ท่านชื่นชมชาวมุสลิมที่ไม่ดื่มเหล้าดื่มเบียร์ ท่านยกย่องชาวนา ชาวไร่ในประเทศอื่น ๆ ว่าขยันปลูกข้าว ปลูกผัก ผลไม้หลายชนิดสลับกันอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่งรอดิน ฟ้า อากาศ ท่านชมคนอินเดียที่มีความอดทนสูง

*“ภูมิคุ้มกันเราไม่ดีเหมือนคนในอินเดีย เขามีความทรหดอดทน เขาไม่ได้ดัดแปลงสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตอะไรมา ทำให้เขามีความอดทน มีภูมิคุ้มกัน บ้านเราคนไม่ค่อยสู้กับธรรมชาติ เพราะมีการดัดแปลง ร้อนมากก็มีเครื่องปรับอากาศ”*

หลวงพ่อมุ่งเผยแพร่วิทยาการศึกษารัฐธรรมนูญ เทคโนโลยี ภาวะระเบียบต่าง ๆ ในต่างแดน หลายครั้งท่านนำความรู้วิธีคิดที่ได้มาจากการเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวัดหนองป่าพง เช่น ระบบแยกขยะหรือแผ่นไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ (solar cell) ท่านนำไปปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์มากขึ้น









ในขณะที่เดียวกัน หลวงพ่อก็นำสิ่งที่เป็นประโยชน์สูงสุดจากประเทศไทย นั่นคือ พระธรรมวินัย ไปแนะนำคนที่กำลังเสาะแสวงหาทางออกจากปัญหาชีวิตที่สลับซับซ้อน วุ่นวาย

หลวงพ่อสอนธรรมในหลายรูปแบบ เช่น อบรมวิธีปฏิบัติโดยตรง ให้ดูลมหายใจ เข้าออกโดยสติตั้งอยู่ในปัจจุบัน เป็นต้น หลวงพ่อชอบพูดถึงสภาพต่าง ๆ ของธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อมที่คนกำลังประสบในชีวิตของเขา เรื่องการรักษาสุขภาพร่างกาย โดยให้ เหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นมุมมองที่คนทั่วโลกเข้าใจได้เหมือนกัน โดยไม่จำเป็นต้อง อ้างอิงว่าเป็นศาสนา

ท่านมักพูดเรื่องที่มีมนุษย์และสัตว์มีจิตร่วมที่เสมอกันคือ อยู่บนโลกที่หมุนรอบดวง อาทิตย์เป็นระยะเวลา ๓๖๕ วันเหมือนกัน

“นาน ๆ จะมีโอกาสมาครั้งหนึ่ง แม้พื้นที่อยู่ห่างไกลกัน แต่ก็ยังเป็นโลกอันเดียวกัน นั่นแหละ โลกใบเดียวกันแต่ก็อยู่คนละพื้นที่ ถึงจะอยู่คนละพื้นที่ วิถีชีวิตก็คล้าย ๆ กัน ปัจจัยในการดำรงความเป็นอยู่ก็เหมือนกันหมด เพราะจะอยู่ที่ไหนก็ล้วนแล้วแต่ต้อง อาศัยปัจจัย เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้”

บางครั้งหลวงพ่อก็แนะนำวิถีความเป็นอยู่ตามพระธรรมวินัย ซึ่งอาศัยปัจจัย ๔ ที่ เรียบง่ายเป็นหลัก ให้รู้จักประมาณในการบริโภค เป็นต้น โดยท่านเล่าเรื่องชีวิตชาวบ้าน ตั้งเดิมในท้องถิ่นอีสานให้ฟัง อธิบายเรื่องความอดทนต่ออุปสรรคอันเป็นปกติของชีวิต หรือเผชิญปัญหาของมนุษย์ เพราะความเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลายเป็นไปตามกฎแห่ง ธรรมชาติ

“ปกติแล้วสุขภาพร่างกายก็เป็นสมบัติตามธรรมชาติ กาลเวลาผ่านไป ๆ มันก็บ่ง บอกถึงความเสื่อมโทรม แม้ว่าความเสื่อมเป็นเรื่องของความจริง แต่เราก็ต้องดูแลรักษา”

“อุปสรรคที่ร่างกายมีความเสื่อมโทรม ก็เหมือนกันกับโลกที่เราอยู่นี้แหละ ทุกวัน นี้ประชากรโลกมีถึง ๘,๐๐๐ ล้านคน แต่เนื้อที่ที่รองรับประชากร ไม่มีการขยายตัว และ ประชากรที่อาศัยโลกก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพโลกโดยการเป็นอยู่อย่างประมาท ทำให้ ธรรมชาติเสื่อมโทรม น้ำ อากาศ พื้นดิน เป็นอันตรายต่อการดำรงชีวิต”

“สิ่งเหล่านี้บ่งบอกว่า ชีวิตมนุษย์กำลังมีปัญหา ร่างกายก็เหมือนกัน เพราะฉะนั้น เราต้องดูแลฟื้นฟู โลกจึงจะน่าอยู่ ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติก็ชะลอตัว ชีวิตก็จะดำรง อยู่ได้”

สิ่งที่หลวงพ่อนั้นอยู่ประจำคือการใช้สติปัญญาเป็นหลักในการพัฒนาตน และแก้ปัญหาสังคม ท่านบอกว่าไม่ต้องเอาขนบธรรมเนียมประเพณีพุทธมาใช้จนเกินไป เพราะสิ่งเหล่านี้ในแต่ละประเทศแตกต่างกันบ้างเป็นปกติ แต่ควรจะนำหลักสากลของคำสอนของพระพุทธเจ้ามาแนะนำ ซึ่งหลวงพ่oreเรียกว่า “สมบัติมนุษย์” อันเป็นคุณธรรมที่มนุษย์ควรจะมี เป็นคุณธรรมซึ่งเกิดจากการบำเพ็ญภาวนา ได้แก่ การมีศีลธรรม เมตตาธรรม มีไมตรีจิตต่อกัน ซึ่งจะช่วยดับความทุกข์ได้นั่นเอง

การไปเทศน์ในต่างประเทศของท่าน พระและญาติโยมต่างชาติต้องรอฟังคำแปลประมาณ ๓๐-๔๐ นาที เพราะหลวงพ่พูดต่อเนื่องไม่หยุดให้แปลก่อน แต่พระเถระและญาติโยมกลับชอบฟังท่านเทศน์ คงเพราะความรู้สึกเย็นสบายเมื่อหลวงพ่กำลังพูด รู้สึกว่าได้รับพลังเมตตาจากท่าน และที่ท่านแสดงออกถึงกิริยามารยาทอันสงบ สบายกาย วาจาและใจ อันหาได้ยากในปัจจุบันไม่ว่าในประเทศไหน เป็นอารมณ์ที่เป็นอุเบกขาธรรม หรือความสงบทางใจนั่นเอง

หลวงพ่่มักสื่อสารความสงบให้คนได้สัมผัส โดยเฉพาะคนในโลกตะวันตกซึ่งไม่ค่อยเคยกับคำว่าสำรวมกายวาจาใจเท่าใดนัก ด้วยการเดิน การนั่ง การยืนของท่านในที่ต่าง ๆ หลวงพ่สามารถทำให้คนเข้าใจได้ว่า ท่านไม่เกี่ยวข้องกับโลกธรรมอะไร โดยไม่ต้องใช้ภาษา

เมื่อพระเถระชาวต่างชาติอยู่กับหลวงพ่ มีหลายรูปแม้ไม่เข้าใจคำพูดอบรมของท่าน แต่ก็ยังชอบอยู่กับท่าน และไม่เบื่อที่จะสังเกตท่าน เช่นเมื่อท่านเดินชมรอบบริเวณวัดหรือตามป่าไม้ พระต่างชาติที่บวชใหม่ ไม่เคยเจอครูบาอาจารย์ไทยมาก่อน มักชอบไปหาหลวงพ่ในช่วงเย็นที่กุฏิ เพื่อจะได้มีโอกาสอยู่ใกล้ ๆ ท่าน คอยอุปัฏฐากท่าน แม้ไม่เข้าใจภาษา แต่ก็ได้รับความอบอุ่นเสมือนท่านเป็นพ่อแม่

เป็นที่น่าสังเกตว่า ช่วงที่หลวงพ่เดินทางไปเมืองนอก เป็นช่วงที่หลวงปู่ชาวมรณภาพนานมาแล้ว และผู้ที่มาพบหลวงพ่เปลี่ยนในช่วงนี้ทั้งพระและโยม ส่วนใหญ่ไม่เคยมีโอกาสเจอหลวงปู่ชามาก่อน แต่ยินดีที่ได้ฟังเรื่องเล่าของวัดหนองป่าพงทั้งในอดีตและปัจจุบัน ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในครูบาอาจารย์รุ่นลูกศิษย์ของหลวงปู่ ยิ่งชาวต่างชาติที่ไม่เคยอยู่ประเทศไทยหรือทวีปเอเชียมาก่อน ต่างรู้สึกประทับใจเป็นพิเศษ เมื่อมีโอกาสพบหลวงพ่ผู้สอนธรรมโดยกิริยาอันสง่างาม สำรวมสงบ ไม่ใช่แต่เฉพาะการเทศน์อบรมอย่างเป็นทางการ



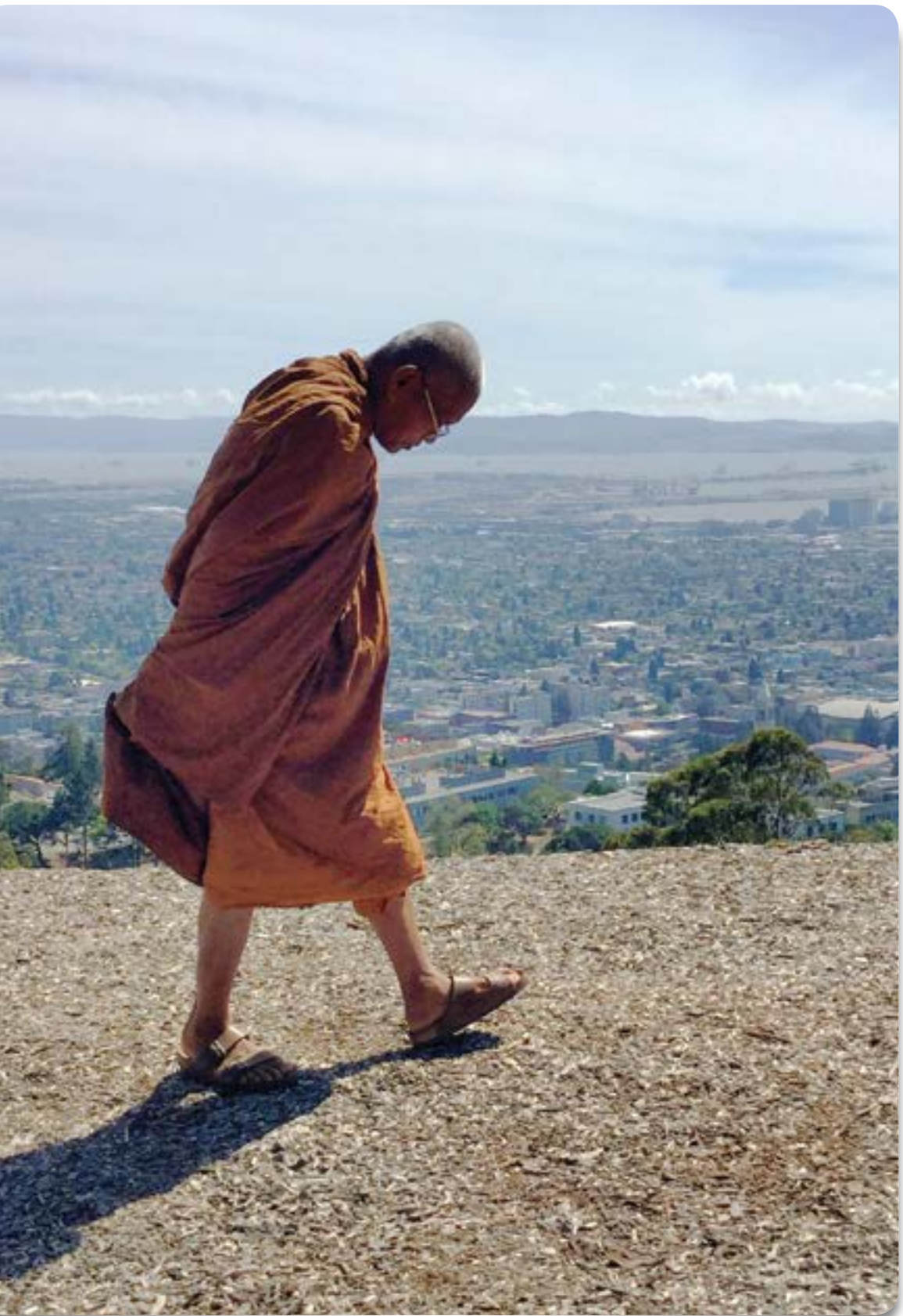




เรื่องที่หลวงพ่อนั้นมากในการเดินทาง คือ “สังฆานุภาพ” หรือพลังของสงฆ์ เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางจะเพิ่มขึ้นก็ตาม ท่านไม่เคยเดินทางคนเดียวหรือเฉพาะกับโยม ท่านเดินทางเป็นคณะสงฆ์เสมอ โดยปกติต้องมีพระอุปัฐากและพระที่เป็นล่ามติดตามอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังมีพระเถระติดตามอีก ๒-๓ รูป เพื่อเป็นพลัง “สังฆานุภาพ”









## *Overseas Travel*

In the year 1996-97, Luang Por was invited to visit the new branch monasteries in Australia and New Zealand. This was the first time that he had left the familiarity of Thai culture to encounter different religions and ways of life in a foreign country. Wat Nong Pah Pong presently has fifteen officially registered overseas branch monasteries, and a similar number of hermitages and centres loosely associated with it. Living far away from Buddhist countries like Thailand, both monks and lay practitioners in these communities deeply appreciate the spiritual support and encouragement from senior disciples of Luang Pu Chah visiting them. So it has become quite common for Luang Por to receive invitations to countries all around the world, such as Australia, New Zealand, America, Canada, and Brazil. Luang Por frequently visits Europe, especially England, which was where Luang Pu Chah originally sent Luang Por Sumedho to establish the first overseas Wat Pah Pong branch monastery, Wat Pah Cittaviveka in Sussex. Recently, Luang Por has also been teaching in Asian countries like Malaysia, Singapore, Indonesia, Sri Lanka and India, where interest in Luang Pu Chah's teachings is also growing fast. His latest trip was in 2019, to New Delhi, where he gave meditation instructions to an Indian group of Wat Nong Pah Pong lay disciples.

Luang Por reflects on travelling as a Buddhist monk as follows:

*“The Buddha said that we should go like an elephant who does not trumpet about where he comes from. We must humble ourselves, be obliging and gracious, and fit into the various situations as smoothly as gently flowing water which you can easily pour in and out of a bottle. If we come across as inflexible, things become difficult. We need to practice conducting ourselves respectfully towards all the different places, individuals and societies. Being able to adapt oneself brings about good feelings amongst one another, and opens up the possibility to introduce Buddhist principles and communicate that these teachings are truly valuable.”*

Luang Por is fond of saying that all countries are just parts of the earth’s surface; the only differences are the local landscapes and languages. Adjusting oneself to the specific terrain or climate can easily be done if we have mindfulness and wisdom and are ready to change ourselves accordingly, cautiously practicing forbearance and restraint. Luang Por tries to be easy to look after and not demand special activities, as he rather likes to spend the time in quiet and simple ways. He sometimes asks to cut down the hosts’ program, leaving just some of the educational items, which help in understanding the local culture, or the events entailing teaching meditation and monastic training.

Luang Por does carry a camera of his own, which he uses to take pictures of the various new things he encounters, thinking of all the monks, novices, and laypeople back in Thailand. They will hardly ever get the opportunity to travel to foreign countries like him, so with the warmth and kindness of a father explaining the world to his children, on his return, Luang Por happily shares all the new experiences he had with lots of photos to pass around.



Luang Por also keeps a globe of the earth in his dwelling at Wat Pah Pong — another tool for sharing knowledge with his disciples. He shows them the geographic position of all the different countries around the world and explains the way of life of the inhabitants, as he has experienced it. On his trips, Luang Por is very observant and notices many things which others in his group will easily overlook, such as flowers growing alongside a road, rainwater drainage ducts, birds, rabbits, and other small native animals. Sometimes he will show a picture of something that others would normally view as uninteresting, such as an efficient system of traffic regulation at a four-way intersection and elaborate on its benefits. These examples he might later use in one of his Dhamma talks to illustrate a subtle point of teaching.

Luang Por always emphasises the good points of the countries he visits, comparing the foreign lifestyles and customs favourably with the local Thai ones. On his return from his first visit to Malaysia, Luang Por praised its Muslim population for not drinking alcohol. On other occasions he pointed out the diligence of foreign farmers in planting crops all year round in rotation, rather than having a break from farming for many long months, waiting for favourable conditions, as many Thai farmers do. Coming back from India, Luang Por praised the people there for their strong capacity to bear hardships and great adaptability to different situations of life.

*“Our bodily immunity it is not as good as the Indians’. They are people who have little opportunity to change their living conditions, so they have no choice but to endure. As a result, they develop great fortitude. Here in Thailand, we don’t really have to endure, because we can change things to our liking. When it gets a bit hot, we just switch on the air conditioner.”*









With his eyes and ears open while experiencing other countries, Luang Por has quietly been able to use ideas gleaned from his travels to improve Wat Nong Pah Pong's facilities, such as implementing new methods of waste processing, or installing solar panel systems. In this way he gives practical examples of how to introduce some modern, innovative foreign technologies into the simple life of rural Northeast Thailand. On the other hand, Luang Por exports the most beneficial knowledge from his own country — the Dhamma-Vinaya — to help people cope with their busy and complicated lives overseas.

Teaching abroad, Luang Por tends to speak in a rather broad and general way about Buddhist practice, seldom making direct references to religion. For example, when talking about meditation he simply emphasises to develop present-moment awareness while breathing naturally. He likes to refer to nature, the environment, or conditions which people meet with in everyday life. Sometimes he will speak about issues of physical health, or give little examples from sciences such as geology, chemistry and biology. Talking from a more universal perspective that anyone can understand leaves people feeling that they are not being persuaded to take on another religion, but are simply shown some compelling facts relevant to all the inhabitants of this planet — fellow travellers who journey around the sun together every 365 days. Luang Por says:

*“We only occasionally have the opportunity to meet, but although our homelands may be distant from one another, they are just different parts of the same planet. We come from different places, but our ways of life are similar, and our needs and necessities are the same.”*

Luang Por speaks about nature, which is the same for everyone, and introduces the traditional way of life according to the Dhamma-Vinaya, which emphasizes simplicity and moderation in one's use of the four basic requisites of food, clothing, shelter, and medicine. He often-times tells stories of the local villagers in Northeast Thailand, pointing to the simplicity of their lives within the natural processes of change and decay.

*“Our bodies and our health are a part of nature. Just like this planet — it is just a natural resource. As time passes our bodies wear away, but even though this is a natural process, we must still care for our physical health.*

*The degeneration of our bodies is similar to that of the earth. There are now about eight billion people in the world, but the space in which to accommodate them is limited and cannot be increased. People's negligence plays a major role in causing the destruction of the natural environment we depend on. The poor conditions of the air, the land and the sea are now an issue of great concern.*

*The degeneration of the environment we live in creates great problems for us; this is true both for our physical bodies and for the earth itself. We have to proceed with a sense of care if we wish to improve matters. We have a duty to rehabilitate this planet, to slow down the rate of its decline, and to make it a more liveable place. By caring for the planet, we can make it more capable of sustaining life.”*

Luang Por emphasises the importance of mindfulness and wisdom in improving oneself and society. We should not merely depend on traditions and customs, which inevitably vary from country to country, but rather rely on universal principles outlined in the Buddhist teachings; for example, what Luang Por calls “human treasures” — the goodness





inherent in the mind of one who is self-aware, and all the beautiful qualities that human beings can develop, such as moral restraint, compassion, and unconditional love. These are qualities which can relieve human suffering, and they arise from a mind made peaceful through meditation.

Oftentimes Luang Por speaks in an indirect way, requiring his listeners to come to their own conclusions as to what he means, and thus helps them to develop in mindfulness and wisdom. He tends to speak gently, never forceful, coercive or hectoring. This makes it easy for people to assimilate what he says, especially when speaking with Westerners, who usually are already quite confident about what to believe and what not to believe.

People often say they enjoy listening to Luang Por's Dhamma talks, even though they don't understand his language. Luang Por tends to speak continuously for 30-40 minutes without pausing for the translator, so his audience will simply have to listen to him talk for quite a while without knowing what he is saying. That people still enjoy Luang Por's Dhamma talks is probably due to his calm and relaxed way of speaking, the kindness he emanates, his peaceful and gracious manner, and his overall sense of restraint. Such qualities are rare to encounter in a world as unsettled and hectic as it presently is. Through contact with Luang Por, by simply seeing him and hearing his voice, people can experience some of his peace and equanimity for themselves.

In the modern world, where people are constantly in a hurry and always lacking something, as Luang Por is fond of saying – and particularly in the West, where people are generally unfamiliar with the notion of restraint of body, speech and mind – Luang Por is able to transmit a feeling of peace to others just by how he walks, sits or stands. Through the way he moves, without needing to use language, he gives others the feeling that here is a monk who has transcended worldly concerns.

Many foreign monks or novices like to spend time with Luang Por and simply be around him, despite the fact, that they aren't able to understand what he is saying. They are simply happy to have the opportunity to stroll around the monastery or through the forest with him. In the evenings especially the younger monks, who have never had the chance to meet a Thai "Krooba Ajahn" of the old generation before, like to come over to his room just to be close to him. By small acts of service, such as serving drinks, checking his blood pressure, making sure he takes his medicine, or offering a foot massage, they can absorb the warmth and kindness that emanates from such a well-practised senior monk, even without being able to communicate with him.





When Luang Por started to travel abroad, a number of years had already passed since Luang Pu Chah's passing away. So most of the people Luang Por visits on his trips abroad have never had the opportunity to meet the founder of Wat Nong Pah Pong directly. But they are always keen to hear stories about him and his famous monastery; and, of course, to have the opportunity to meet Luang Por Liem as Luang Pu Chah's direct disciple and the present-day abbot of his monastery. For a new Buddhist already possessing great faith and inspiration, this can leave a strong impression. For the Buddhist practitioner who has never before travelled to Asia, and who has only ever encountered the teachings in books and through meeting other Westerners, to be around someone like Luang Por, who is a vivid embodiment of the monastic form, and transmits the Dhamma through his every action, is truly inspiring.







One thing that Luang Por emphasizes during his travels is the importance of the “power of a sangha” – the energy that a group of monks can have, and the impression they can make on people. Even though it may lead to higher expenses, Luang Por is usually accompanied by other monks during his travels – he wouldn’t travel alone, or exclusively with laypeople. Typically, he takes along an attendant, an interpreter, and another senior monk from his own generation. Even on very long-distance journeys, to Brazil or the USA, Luang Por always likes to travel as one part of a larger monastic community.



เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๗ และ ๒๕๖๐ หลวงพ่อรับนิมนต์เป็นประธานงานประชุมเจ้าอาวาสและพระเถระสาขานานาชาติของวัดหนองป่าพง ซึ่งจัดที่วัดอมราวดี ประเทศอังกฤษ มีพระเถระรวมกันกว่า ๑๐๐ รูป การประชุมครั้งนั้นใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก หลวงพ่อทำหน้าที่เปิดปิดประชุม อบรมคณะสงฆ์ในฐานะพระผู้ใหญ่ผู้สังเกตการณ์ และให้คำปรึกษาหารือนอกเวลา เป็นบรรยากาศของความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างพระสงฆ์ในต่างประเทศและพระสงฆ์จากประเทศไทย ทั้งคณะพระเถระและญาติโยมได้ฟังหลวงพ่อเทศน์โดยพร้อมเพรียงกัน บ่งบอกถึงที่พระธรรมคำสอนพระพุทธเจ้าแผ่ไปยังวัดต่าง ๆ ไม่ว่าอยู่ที่ใดในโลก

In the years 2014 and 2017, Luang Por was invited to preside over the meetings of abbots and elders of the international branch monasteries of Wat Nong Pah Pong. These were held in Amaravati Monastery and attended by more than 100 senior monks from all over the world. English was the principal language used in the proceedings. Luang Por led the opening and closing ceremonies, instructed the senior monks and the organisers of the meetings, and offered consultations and advice to participants outside of meeting hours. His presence and help at these gatherings greatly contributed to the sense of harmony and mutual understanding between the Western and Thai monastic communities. The image of all the monks and laypeople coming together to listen to Luang Por's Dhamma talks on these occasions was a vivid example of the potential of the teachings of the Lord Buddha to be a common point of reference for people of all nationalities.

ธรรมะที่หลวงพ่อกฝากให้ชาวต่างชาติในการเดินทาง มีหลายรูปแบบ เช่นการเทศน์และสนทนาธรรม หรือการทำให้ดู อยู่ให้เห็น บางครั้งหลวงพ่อบอกของฝากพิเศษเป็นที่ระลึกแก่เจ้าอาวาส คณะสงฆ์และญาติโยมในวัดต่าง ๆ เป็นข้อเขียนสั้น ๆ ด้วยลายมือของท่านเอง เช่น ที่วัดอมราวดี ปี ๒๕๕๗

Date	Name and Address	Comments
16-31 '๕7	มีข้อความร่วมพระคุณเจ้า... (ลายมือ)	มีข้อความร่วมพระคุณเจ้า... (ลายมือ)
29/5/57	พระวาชคู่เมธาจารย์	วัดป่ารัตนาราม

เมื่อปี ๒๕๕๒ หลวงพ่อเดินทางไปเยี่ยมวัดอภัยคีรี ประเทศสหรัฐอเมริกา และเขียนบทความสั้น ๆ เรื่อง “มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย” ด้วยลายมือ มอบให้หลวงพ่อสันโนอ่าน ในวันสุดท้ายของเดินทางมาเยี่ยมในครั้งนั้น นับเป็นความอิมเอบใจอย่างยิ่งของพระและญาติโยม



โลกทั้งโลก คือไม่มีกรรมร่วมอะไร  
โลกทั้งโลก คนจากคนในโลก จะทำอะไรได้ และมีความ  
อันใดอันหนึ่งอยู่ได้ เพราะเขาดีคนเดียว จึงมีขมขื่น

## มองแง่ดี มีแต่ได้ ไม่มีเสีย

วัดอภัยคีรี พ.ศ. ๒๕๕๒

โลกทั้งโลกคนทุกคนในโลก มีชีวิตอยู่ได้ และมีความสุขสบายอยู่ได้ เพราะอาศัยความรู้ สติปัญญาความสามารถของผู้อื่น อันมีจำนวนมากจนนับไม่หมดไม่ไหว หากไร้ปัจจัยอันสำคัญนี้เสียแล้ว เขาจะต้องตายตั้งแต่ออกจากท้องแม่ใหม่ๆ เพราะไม่มีข้าวจะกิน ไม่มีผ้าจะห่ม ไม่มีบ้านหลังคาจะอาศัย เขาไม่รู้จักหน้าค่าตาของผู้ให้กำเนิด การประกอบยา การทำเครื่องนุ่งห่ม การทำที่อยู่อาศัยและวิชาความรู้ต่าง ๆ แต่เขาก็เป็นหนี้บุญคุณของบุคคลเหล่านั้นมาเสียแล้ว ตั้งแต่อยู่ในท้องของมารดามาเลย คนทุกคนมีความผูกพันในทางหนี้บุญคุณต่อกันและกันจนนับไม่ไหว โดยไม่ต้องกล่าวถึงบิดามารดา ครูบาอาจารย์ซึ่งเป็นหนี้บุญคุณอยู่เหนือศีรษะโดยตรงเลย แม้การที่คนในสังคมหนึ่ง ได้เป็นหนี้บุญคุณของคนในสังคมอื่นก็เป็นสิ่งที่จะพิจารณาเห็นได้ไม่ยากเลย ความรู้และความยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่นที่มีอยู่เหนือตนนี้ เรียกว่า กตัญญูตา การพยายามทำการตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า กตเวทิตา คนผู้รู้บุญคุณท่าน เรียกว่า คนกตัญญู คนที่ทำการตอบแทน เรียกว่า กตเวทิตา กตัญญูกตเวทิตา หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำการตอบแทนให้ปรากฏ นี่เป็นธรรมคัมภีร์ครองโลกและปกครองโลก ให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ด้วยความสุขสงบ

๓) คนผู้มีบุญคุณท่าน แล้วทำการตอบแทนให้ปรากฏ  
มีเป็นกรรมคัมภีร์ครองโลกและปกครองโลกให้เป็นอยู่ได้ และ  
อยู่ด้วยความสุขสงบ



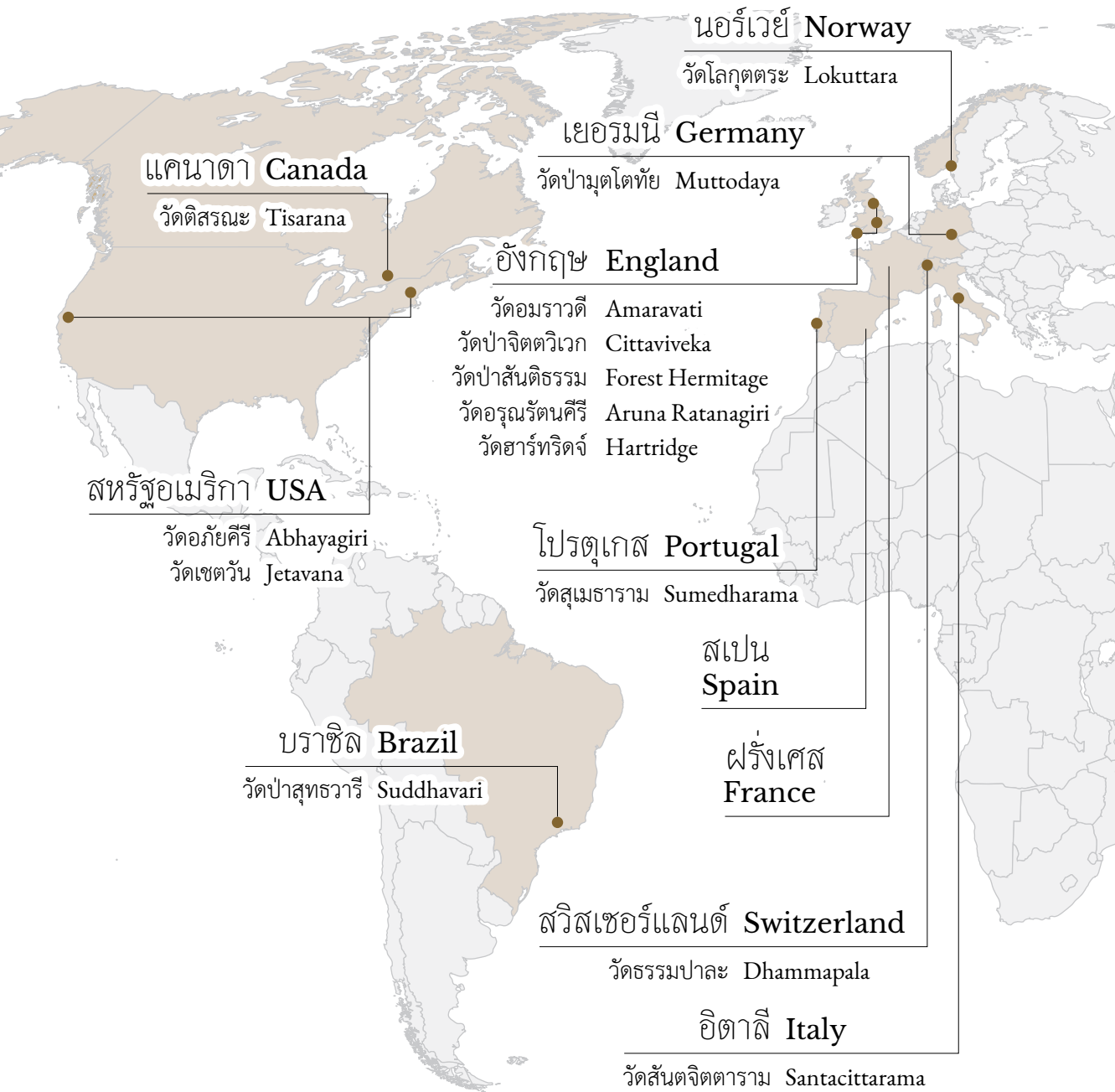
In May 2009, when Luang Por visited Abhayagiri Buddhist Monastery in California — to the great inspiration and joy of the abbot Tan Ajahn Pasanno and the whole community — he offered them a special gift of Dhamma: a little notebook with handwritten reflections compiled during his stay. The piece of writing was quickly translated into English and read out on the last day of his visit. The following is an excerpt:

## **The Right Angle: Everybody Benefits, Nobody Loses Out**

The entire world and everyone in it needs the Dhamma as a protection. We all survive and find comfort in life with the support of the knowledge and skills, mindfulness and wisdom, of countless others. Without their help we would all perish as soon as we left our mother's womb. We'd have no food to eat, clothes to wear or house to live in. Our parents, whose faces we have never even seen before, give us life and all the things we need to make us healthy and strong. For our clothes and living places, and all the various skills we learn, we are entirely indebted to others. From the first moments in our mother's womb, all of us have a debt of gratitude owed to innumerable other people — no need to mention our parents and all our teachers, to whom the sense of gratitude we should feel is incalculable.

Even people of one nation have much to be grateful for to those living in another. This is something which, if you think about it, is not too hard to see. Knowing and acknowledging with gratitude the debt we have to others, and placing them above ourselves, is called *kataññutā*. The effort to repay the debt is called *kataveditā*. The ones who know what has been done for them are called *kataññu*. And those who return the favor gratefully are called *katavedi*.

*Kataññu-kataveditā*: acknowledging the debt we owe to others and paying it back with acts of gratitude are spiritual qualities which protect the world from harm, help society to function, and lead to peace and happiness.



## จาริกธรรม Dhamma Travels

- ประเทศที่หลวงพ่อกเคยเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจ  
*Countries Luang Por has visited*
- วัดในต่างประเทศที่หลวงพ่อกเคยเดินทางไปเยี่ยม  
*Monasteries Luang Por has visited*





เนปาล  
Nepal

จีน  
China

อินเดีย  
India

ลาว  
Laos

ศรีลังกา  
Sri Lanka

ไทย  
Thailand

อินโดนีเซีย  
Indonesia

เมียนมา  
Myanmar

มาเลเซีย  
Malaysia

วัดบาลิกปูเลา  
Balik Pulau

สิงคโปร์  
Singapore

ออสเตรเลีย  
Australia

วัดพุทธโพธิวัน Buddhabodhivana  
วัดธรรมคีรี Dhammagiri  
วัดป่าโพธิศรัทธา Bodhisaddha

นิวซีแลนด์  
New Zealand

วัดโพธิญาณาราม Bodhinyanarama

# วัดป่าหนองหวาย

บ้านโคกจาน อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

Wat Pah Nong Wai — Building a Forest Monastery  
in Luang Por's Home Village

## ประวัติ

เดิมเป็นที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควายของชาวบ้าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ มีการจัดงานบุญ  
พะเหวด (งานบุญมหาชาติ) ในบริเวณนี้ มีการสร้างปะรำพิธี สถานที่ให้พระอยู่ชั่วคราว  
เพื่อจัดเทศน์มหาชาติ เมื่องานจบ หลวงปู่ศรี ซึ่งเดิมท่านอยู่ที่วัดโพธิ์ศรี บ้านโคกจาน เห็น  
ว่าที่นี่เงียบสงบ จึงสร้างวัดใหม่ขึ้นที่นี่

เนื่องจากว่าบริเวณดังกล่าวอยู่บนเกาะริมห้วย เข้าถึงยาก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๒  
หลวงปู่ศรีจึงขอให้หลวงพ่อเลี่ยมมาช่วยพัฒนาวัดให้ดีขึ้น ท่านจึงเข้ามาช่วยปรับภูมิทัศน์  
และสร้างอาคารต่าง ๆ โดยถมดินทำทางเข้ามาในวัด สร้างศาลาหลังใหญ่ ต่อมาก็สร้าง  
หอฉัน โรงครัว ที่พักแม่ชี สำหรับอุบาสิกาที่พัก กุฏิ ฯลฯ และสร้างพระเจดีย์เป็นลำดับ  
สุดท้าย







## พระเจดีย์

เนื่องจากหลวงปู่ได้รับประทานพระบรมสารีริกธาตุมาจากประเทศศรีลังกา แต่ยังไม่ได้ทำเจดีย์บรรจุ เมื่อหลวงปู่ศรีนิมิตท่านให้มาพัฒนาวัด ท่านจึงดำริสร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุดังกล่าว หลวงปู่เลือกพื้นที่ซึ่งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของลำห้วยแล้วถมดินเพิ่มเติมเพื่อให้มีพื้นที่ในการสร้างพระเจดีย์

พระเจดีย์มีลักษณะคล้ายเจดีย์ศรีโพธิญาณที่วัดหนองป่าพง แต่ทรงสูงและโปร่งกว่า ใช้เป็นพื้นที่สำหรับการเจริญสมาธิภาวนาสำหรับชาวบ้านทั่วไปในโอกาสต่าง ๆ







พระมหากษัตริณาธิคุณ  
Royal Patronage



พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดาฯ พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๓

นับเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง ด้วยเป็นพระกฐินต้นคือพระกฐินที่พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปถวาย ณ วัดที่มีใช้วัดหลวง โดยเป็นครั้งแรกของภาคอีสาน และเป็นครั้งแรกในรัชกาลปัจจุบัน





## ประกาศ

พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ  
มหิศรภุมิพลราชวรังกูร กิติสิริสมบูรณอดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราช  
วโรดม บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรด  
พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์

พระราชภาวนาวิกรม เป็น พระเทพวชิรญาณ ภาวนาวิธานโกศล  
วิมลศาสนกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี พระราชาคณะ  
ชั้นเทพ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ สถิต ณ วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี มี  
ฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑  
พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๓๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔

ประกาศ ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔  
เป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลปัจจุบัน







### ลำดับสมณศักดิ์

- ๕ ธ.ค. ๒๕๔๔ เป็น พระราชาคณะชั้นสามัญยก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่ **พระวิสุทธิสังวรเถร** เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธ.ค. ๒๕๔๔
- ๑๐ มิ.ย. ๒๕๔๙ เป็น พระราชาคณะชั้นราช ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่ **พระราชภาวนาวิกรม** **อุดมธรรมสิทธิ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี** เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี วันที่ ๙ มิ.ย. ๒๕๔๙
- ๓๐ มี.ค. ๒๕๖๔ เป็น พระราชาคณะชั้นเทพ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ที่ **พระเทพวชิรญาณ** **ภาวนาวิธานโกศล วิมลศาสนกิจจาทร มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี**

เส้นทางชีวิต

# เส้นทางธรรม

*A Life in Dhamma: Timeline*

**๒๔๘๔ · 1941**

๕ พ.ย. · Nov 5<sup>th</sup>

เกิดที่บ้านโคกจาน จ.ศรีสะเกษ

Birth in Bahn Khok Chan, Si Sa Ket.

**๒๕๐๓ · 1960**

๒๘ พ.ค. · May 28<sup>th</sup>

บรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดบ้านโคกจาน

Going Forth as novice

at Wat Bahn Khok Chan.

สอบได้นักธรรมตรี

Nak-Thamm exam (1<sup>st</sup> level).

**๒๕๐๔ · 1961**

๒๒ เม.ย. · Apr 22<sup>nd</sup>

อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ที่วัดบ้านโคกจาน

Becoming a monk at Wat Bahn Khok Chan.

จำพรรษาที่วัดบ้านจานแสนไชย จ.ศรีสะเกษ

Rains-retreat at Wat Bahn Chan Saen Chai,

Si Sa Ket.

**๒๕๐๕ · 1962**

สอบได้นักธรรมโท

Nak-Thamm exam (2<sup>nd</sup> level).

**๒๕๐๖ · 1963**

ออกเดินทางเพื่อศึกษาต่อ

จำพรรษาที่วัดแสงสว่าง จ.ปราจีนบุรี

Leaving for further studies;

Rains-retreat at Wat Saeng Sawang,

Prachinburi.

**๒๕๐๗ · 1964**

กลับบ้านเกิด

จำพรรษาที่วัดบ้านโคกหล้า จ.ศรีสะเกษ

สอบได้นักธรรมเอก

Returning to Si Sa Ket;

Rains-retreat at Wat Bahn Khok Lam,

Si Sa Ket;

Final level of Nak-Thamm exam.

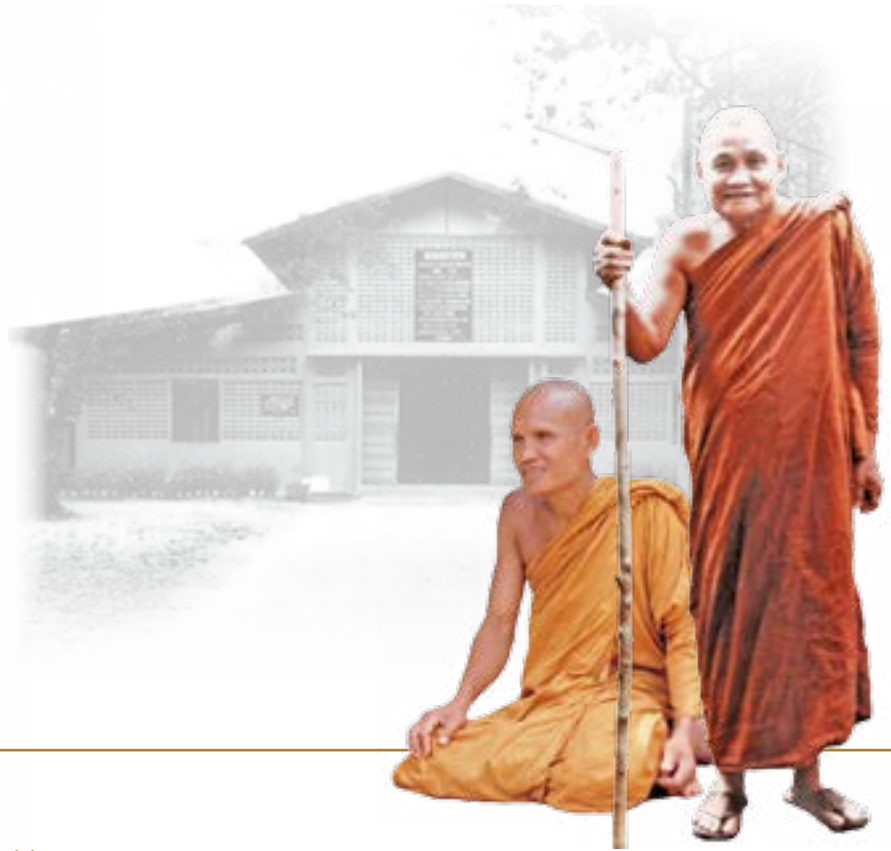
**๒๕๐๘ · 1965**

จำพรรษาที่วัดบ้านสวน จ.สระบุรี

Rains-retreat at Wat Bahn Suan,

Saraburi.





**๒๕๐๙ · 1966**

จำพรรษาที่วัดบ้านจานแสนไชย  
Rains-retreat at Wat Bahn Chan Saen Chai.

**๒๕๑๐ · 1967**

จำพรรษาที่วัดบ้านบุยาว จ.ศรีสะเกษ  
เรียนพระอภิธรรมที่วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ  
Rains-retreat at Wat Bahn Buyao, Si Sa Ket;  
Abhidhamma Studies in Bangkok.

**๒๕๑๑ · 1968**

จำพรรษาที่วัดบ้านจานแสนไชย  
ออกพรรษาแล้ว ออกแสวงหาครูบาอาจารย์  
Rains-retreat at Wat Bahn Chan Saen Chai.  
Journey searching a new teacher.

**๒๕๑๒ · 1969**

ก.ค. · Jul  
ย้ายมาอยู่ที่วัดหนองป่าพง  
และฝากตัวเป็นศิษย์หลวงปู่ชา  
Becoming disciple of Luang Pu Chah;  
Joining Wat Nong Pah Pong.

**๒๕๑๓ · 1970**

พระมหาวีระ (อาของหลวงปู่) มรณภาพ  
จึงขออนุญาตกลับไปทำศพ  
จำพรรษาที่วัดภูดินแดง จ.ศรีสะเกษ  
Leaving for funeral of  
Luang Por's uncle;  
Rains-retreat at Wat Poo Din Daeng,  
Si Sa Ket.





#### ๒๕๑๔ · 1971

จำพรรษาที่วัดถ้ำแสงเพชร จ.อำนาจเจริญ  
Rains-retreat at Wat Tham Saeng Petch,  
Amnat Charoen.

#### ๒๕๑๖ · 1973

๑๓ พ.ค. · May 13<sup>th</sup>  
เดินทางไปอยู่ที่วัดตาดทอง ประเทศลาว  
Setting out to Wat That Thong, Laos

#### ๒๕๑๘ · 1975

เดินทางกลับวัดหนองป่าพง  
เนื่องจากเกิดความไม่สงบในลาว  
Moving back to Wat Pah Pong  
after unrest in Laos.

#### ๒๕๒๕ · 1982

๒๐ พ.ย. · Nov 20<sup>th</sup>  
รักษาการณ์แทนเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง  
Appointment as acting abbot  
of Wat Pah Pong.

#### ๒๕๒๖ · 1983

๒๖ ก.พ. · Feb 26<sup>th</sup>  
ผูกพัทธสีมาอุโบสถ วัดหนองป่าพง  
Inauguration of ordination hall  
of Wat Pah Pong.

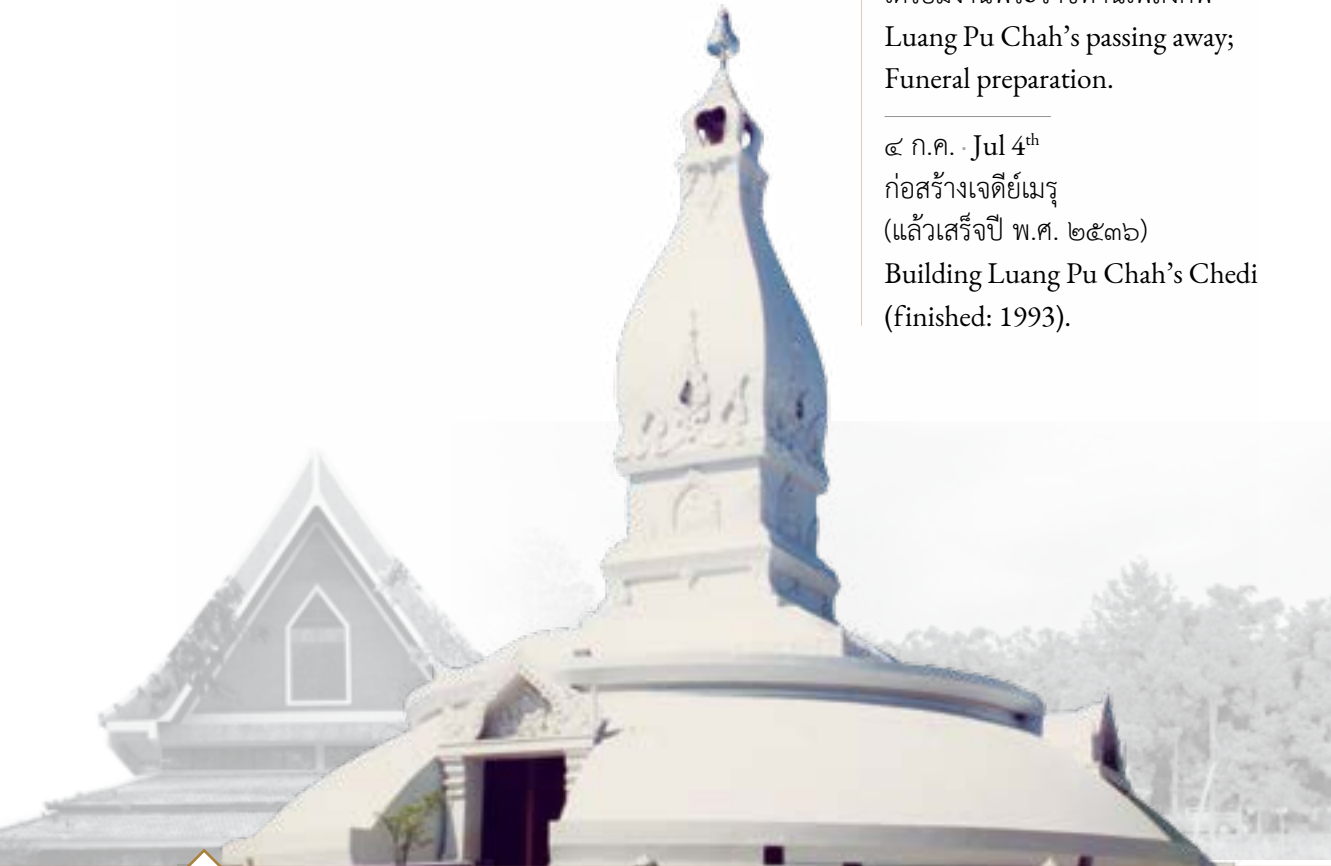
#### ๒๕๒๗ · 1984

๙ ก.ค. · Jul 9<sup>th</sup>  
เริ่มก่อสร้างพิพิธภัณฑ์พระโพธิญาณเถร  
(แล้วเสร็จ ๕ ม.ค. ๒๕๒๘)  
Construction of Ajahn Chah Museum  
(finished: Jan 5<sup>th</sup>, 1985).

#### ๒๕๓๑ · 1988

๒๘ ก.ค. · Jul 28<sup>th</sup>  
สร้างถนนรอบวัดหนองป่าพง  
Building the road around Wat Pah Pong.





### ๒๕๓๕ · 1992

๑๖ ม.ค. · Jan 16<sup>th</sup>

หลวงปู่ชามรณภาพ

เตรียมงานพระราชทานเพลิงศพ

Luang Pu Chah's passing away;

Funeral preparation.

๔ ก.ค. · Jul 4<sup>th</sup>

ก่อสร้างเจดีย์เมรุ

(แล้วเสร็จปี พ.ศ. ๒๕๓๖)

Building Luang Pu Chah's Chedi

(finished: 1993).

### ๒๕๓๓ · 1990

พ.ย. · Nov

เริ่มก่อสร้างธรรมศาลา วัดหนองป่าพง

(แล้วเสร็จปี ๒๕๓๕)

Construction of Wat Pah Pong's Dhamma hall

(finished: Jan 1992).

### ๒๕๓๔ · 1991

มี.ค. · Mar

เริ่มก่อสร้างโรงฉัน วัดหนองป่าพง

(แล้วเสร็จ พ.ย. ๒๕๓๕)

Construction of Wat Pah Pong's dining hall

(finished: Nov 1992).

### ๒๕๓๖ · 1993

๑๖ ม.ค. · Jan 16<sup>th</sup>

พระราชทานเพลิงศพหลวงปู่ชา

Luang Pu Chah's cremation.

พัฒนาวัดป่ากุสิ่งห์

และวัดป่าดงเมืองซ้าย

จ.ศรีสะเกษ

Establishing Wat Pah Phu Sing

and Wat Pah Dong Mueang Sai,

Si Sa Ket.



นิวซีแลนด์ ๒๕๔๐ · New Zealand 1997

#### ๒๕๓๗ · 1994

๑๖ ม.ค. · Jan 16<sup>th</sup>

บรรจุอัฐิธาตุหลวงปู่ชา  
ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาส  
วัดหนองป่าพงอย่างเป็นทางการ  
Enshrining Luang Pu Chah's relics;  
Official appointment as new abbot  
of Wat Pah Pong.

พัฒนาวัดป่าท่าโพธิ์

แขวงสุวรรณเขต ประเทศลาว  
Developing Wat Pah Ta Bho,  
Savannakhet, Laos.

#### ๒๕๓๙ · 1996

เข้าสอบและได้รับแต่งตั้ง

ให้เป็นพระอุปัชฌาย์

Preceptor exam and appointment.

๑๑ - ๓๐ พ.ค. · May 11<sup>th</sup> - 30<sup>th</sup>

เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่ออสเตรเลีย  
Visiting branch in Australia.

#### ๒๕๔๐ · 1997

๗ - ๒๗ มี.ค. · Mar 7<sup>th</sup> - 27<sup>th</sup>

เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่นิวซีแลนด์  
Visiting branch in New Zealand.

#### ๒๕๔๒ · 1999

๑๙ มิ.ย. - ๑ ก.ค. · Jun 19<sup>th</sup> - Jul 1<sup>st</sup>

เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่อังกฤษ  
สวิตเซอร์แลนด์ อิตาลี ฝรั่งเศส  
(งานผูกพัทธสีมา วัดอมราวดี)  
Visiting branches in England,  
Switzerland, Italy, France.  
(Inauguration of ordination hall of  
Wat Amaravati, UK)

#### ๒๕๔๓ · 2000

๒๕ เม.ย. - ๓๑ พ.ค. · Apr 25<sup>th</sup> - May 31<sup>st</sup>

เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่สหรัฐอเมริกา  
Visiting branch in USA.

#### ๒๕๔๔ · 2001

๕ ธ.ค. · Dec 5<sup>th</sup>

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์

เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ

ที่ พระวิสุทธิสังวรเถร

Receiving the ecclesiastical honorary title  
'Phra Visuddhisangwarathera'.



สหรัฐอเมริกา ๒๕๔๗ · USA 2004



มาเลเซีย ๒๕๔๘ · Malaysia 2005



อังกฤษ ๒๕๔๒ · England 1999

### ๒๕๔๖ · 2003

สร้างสระน้ำ วัดหนองป่าพง  
Building Wat Pah Pong's water reservoir.

### ๒๕๔๗ · 2004

สร้างศาลานอก วัดหนองป่าพง  
Building outside sala, Wat Pah Pong.

๓ - ๑๔ มี.ค. · Mar 3<sup>rd</sup> - 14<sup>th</sup>  
เดินทางไปประเทศอินเดีย เนปาล  
Pilgrimage to India, Nepal.

๒๓ เม.ย. - ๑๔ พ.ค. · Apr 23<sup>rd</sup> - May 14<sup>th</sup>  
เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่ออสเตรเลีย  
Visiting branch in Australia.

๒๓ มิ.ย. - ๖ ก.ค. · Jun 23<sup>rd</sup> - Jul 6<sup>th</sup>  
เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขา  
ที่สหรัฐอเมริกา แคนาดา  
Visiting branches in USA, Canada.

### ๒๕๔๘ · 2005

ก่อสร้างอนุสรณ์สถานหลวงพ่มหาสุพงษ์  
วัดภูดินแดง  
(แล้วเสร็จ ๑๒ ธ.ค. ๒๕๕๐)  
Developing memorial site for Luang Por  
Maha Supong, Wat Poo Din Daeng  
(finished: Dec 12<sup>th</sup>, 2007).

๒๐ - ๒๙ พ.ค. · May 20<sup>th</sup> - 29<sup>th</sup>  
เดินทางไปประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์  
Visiting Malaysia, Singapore.

มิ.ย. · Jun  
เข้าโรงพยาบาล รักษาโรคหลอดเลือดหัวใจตีบ  
Treatment of heart condition.

### ๒๕๔๙ · 2006

๑๒ เม.ย. - ๑ พ.ค. · Apr 12<sup>th</sup> - May 1<sup>st</sup>  
เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่ออสเตรเลีย  
(งานวางศิลาฤกษ์โบสถ์ วัดพุทธโพธิวัน)  
Laying foundation stone of ordination hall,  
Wat Buddhobodhivana, Australia.

๑๐ มิ.ย. · Jun 10<sup>th</sup>  
ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์  
เป็นพระราชาคณะชั้นราช  
ที่ พระราชภาวนาวิกรม  
Receiving the ecclesiastical honorary title  
'Phra Rajabhavanavikrom'.



เมียนมา ๒๕๕๐ · Myanmar 2007



สหรัฐอเมริกา ๒๕๕๒ · USA 2009

### ๒๕๕๐ · 2007

๒๙ ม.ค. - ๒ ก.พ. · Jan 29<sup>th</sup> - Feb 2<sup>nd</sup>

เดินทางไปประเทศเมียนมา

Visiting Myanmar.

๒๔ ก.พ. - ๙ มี.ค. · Feb 24<sup>th</sup> - Mar 9<sup>th</sup>

เดินทางไปประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์

Visiting Malaysia, Singapore.

บูรณะวัดหนองป่าพง

Renovating Wat Pah Pong.

### ๒๕๕๒ · 2009

๑ - ๒๒ เม.ย. · Apr 1<sup>st</sup> - 22<sup>nd</sup>

เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่ออสเตรเลีย

Visiting branch in Australia.

๑๒ พ.ค. - ๑๐ มิ.ย. · May 12<sup>th</sup> - Jun 10<sup>th</sup>

เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่สหรัฐอเมริกา

Visiting branch in USA.



### ๒๕๕๓ · 2010

๒๖ ก.พ. - ๑๕ มี.ค. · Feb 26<sup>th</sup> - Mar 15<sup>th</sup>

เดินทางไปประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย

Visiting Malaysia, Indonesia.

๒๐ มี.ค. · Mar 20<sup>th</sup>

สร้างศาลาวัดปานานาชาติ

Construction of

Wat Pah Nanachat's main hall.

สร้างศาลาวัดปาหนองหวาย

Construction of

Wat Pah Nong Wai's main hall.

๒๘ ต.ค. - ๒ พ.ย. · Oct 28<sup>th</sup> - Nov 2<sup>nd</sup>

เดินทางไปประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย

(งานฉลองเจดีย์ชเวดากองจำลอง)

Visiting Malaysia, Indonesia

(opening ceremony of Shwedagon replica).

๒๕ - ๒๙ พ.ย. · Nov 25<sup>th</sup> - 29<sup>th</sup>

เดินทางไปประเทศมาเลเซีย

Visiting Malaysia.





อังกฤษ ๒๕๕๔ · England 2011



อิตาลี ๒๕๕๔ · Italy 2011



อังกฤษ ๒๕๕๔ · England 2011



สวิสฯ ๒๕๕๔ · Switz. 2011



ออสเตรเลีย ๒๕๕๔ · Australia 2011

### ๒๕๕๔ · 2011

๒๔ ม.ค. - ๑๕ ก.พ. · Jan 24<sup>th</sup> - Feb 15<sup>th</sup>  
 เดินทางไปเยี่ยมมวัดสาขาที่ออสเตรเลีย  
 Visiting branch in Australia.

๑๗ ก.พ. · Feb 17<sup>th</sup>  
 ฉลองฐิตธัมมศาลา และหล่อพระประธาน  
 วัดปานานาชาติ  
 Wat Pah Nanachat's main hall opening  
 & Buddha image casting ceremony.

๙ - ๑๒ เม.ย. · Apr 9<sup>th</sup> - 12<sup>th</sup>  
 เดินทางไปประเทศมาเลเซีย  
 Visiting Malaysia.

๒๑ - ๒๗ เม.ย. · Apr 21<sup>st</sup> - 27<sup>th</sup>  
 เดินทางไปประเทศอินโดนีเซีย  
 Visiting Indonesia.

๗ พ.ค. - ๙ มิ.ย. · May 7<sup>th</sup> - Jun 9<sup>th</sup>  
 เดินทางไปเยี่ยมมวัดสาขาที่อิตาลี  
 สวิสเซอร์แลนด์ อังกฤษ  
 Visiting branches in Italy,  
 Switzerland, England.



ศรีลังกา ๒๕๕๖ · Sri Lanka 2013



จีน ๒๕๕๗ · China 2014



อินโดนีเซีย ๒๕๕๕ · Indonesia 2012



เยอรมนี ๒๕๕๗ · Germany 2014

### ๒๕๕๕ · 2012

๒๑ - ๓๐ เม.ย. · Apr 21<sup>st</sup> - 30<sup>th</sup>

เดินทางไปประเทศมาเลเซีย

(งานผูกพัทธสีมา วัดบาลิกปูเลา)

Visiting Malaysia.

(Inauguration of ordination hall of  
Wat Balik Pulau)

๓ - ๒๒ พ.ค. · May 3<sup>rd</sup> - 22<sup>nd</sup>

เดินทางไปประเทศอินโดนีเซีย

(งานพุทธชยันตี ที่บุโรพุทโธ)

Visiting Indonesia.

(Buddha Jayanti celebration at Borobudur)

### ๒๕๕๖ · 2013

ปรับปรุงทางน้ำ สร้างสะพาน

วัดป่าหนองหวาย

Developing watercourse and bridges  
at Wat Pah Nong Wai.

๑๑ - ๑๙ มี.ค. · Mar 11<sup>th</sup> - 19<sup>th</sup>

เดินทางไปประเทศศรีลังกา

Visiting Sri Lanka.



แคนาดา ๒๕๕๘ · Canada 2015



สหรัฐอเมริกา ๒๕๕๘ · USA 2015



ออสเตรเลีย ๒๕๕๙ · Australia 2016

#### ๒๕๕๗ · 2014

๖ - ๒๘ ก.พ. · Feb 6<sup>th</sup> - 28<sup>th</sup>  
เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่ออสเตรเลีย  
Visiting branch in Australia.

เดินทางไปประเทศสิงคโปร์  
Visiting Singapore.

๑๗ - ๒๘ มี.ค. · Mar 17<sup>th</sup> - 28<sup>th</sup>  
เดินทางไปประเทศจีน  
Visiting China.

พ.ค. · May  
เดินทางไปประชุมสงฆ์นานาชาติ  
ที่วัดอมราวตี อังกฤษ  
เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่เยอรมนี  
Visiting branches in UK and Germany;  
International Elders' Meeting  
at Wat Amaravati, UK.

#### ๒๕๕๘ · 2015

มี.ค. · Mar  
เดินทางไปประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย  
Visiting Malaysia, Indonesia.

๑๘ มิ.ย. - ๑๗ ก.ค. · Jun 18<sup>th</sup> - Jul 17<sup>th</sup>  
เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่แคนาดา สหรัฐอเมริกา  
Visiting branches in Canada, USA.

#### ๒๕๕๙ · 2016

๑๔ - ๒๐ ก.พ. · Feb 14<sup>th</sup> - 20<sup>th</sup>  
เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่ออสเตรเลีย  
Visiting branch in Australia.





บราซิล ๒๕๖๐ · Brazil 2017



โปรตุเกส ๒๕๖๐ · Portugal 2017



นอร์เวย์ ๒๕๖๐ · Norway 2017

## ๒๕๖๐ · 2017

๑๒ ม.ค. · Jan 12<sup>th</sup>  
เปิดชาติสถานพระโพธิญาณเถระ (หลวงปู่ชา)  
Opening ceremony  
'100<sup>th</sup> Year Memorial Site'.

๑๖ ม.ค. · Jan 16<sup>th</sup>  
งานอาจารย์บูชา ๑๐๐ ปี ชาตกาลหลวงปู่ชา  
Achariyapuja 100<sup>th</sup> anniversary  
of Luang Pu Chah.

๑๗ - ๓๐ เม.ย. · Apr 17<sup>th</sup> - 30<sup>th</sup>  
เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่บราซิล  
Visiting branch in Brazil.

๒ พ.ค. - ๑๒ มิ.ย. · May 2<sup>nd</sup> - Jun 12<sup>th</sup>  
เดินทางไปประชุมสงฆ์นานาชาติ  
ที่วัดอมราวตี อังกฤษ  
และเยี่ยมวัดสาขาที่เยอรมนี โปรตุเกส  
นอร์เวย์ อิตาลี สเปน  
Visiting branches in UK, Germany,  
Portugal, Norway, Italy, Spain;  
International Elders' Meeting  
at Wat Amaravati, UK.

๒๔ ก.ย. · Sep 24<sup>th</sup>  
เดินทางไปประเทศสิงคโปร์  
Visiting Singapore.





อินเดีย ๒๕๖๒ · India 2019



สิงคโปร์ ๒๕๖๒ · Singapore 2019



**๒๕๖๒ · 2019**

๒๘ มี.ย. - ๑ ก.ค. · Jun 28<sup>th</sup> - Jul 1<sup>st</sup>

เดินทางไปประเทศอินเดีย

Visiting India.

๔ - ๗ ต.ค. · Oct 4<sup>th</sup> - 7<sup>th</sup>

เดินทางไปประเทศสิงคโปร์

Visiting Singapore.

**๒๕๖๓ · 2020**

๒๗ ต.ค. · Oct 27<sup>th</sup>

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว  
โปรดพระราชทานกฐินต้น ณ วัดหนองป่าพง  
H.M. King Rama X offered  
Royal Kathina at Wat Pah Pong.

**๒๕๖๔ · 2021**

๓๐ มี.ค. · Mar 30<sup>th</sup>

ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์  
เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ  
ที่ พระเทพวชิรญาณ

Receiving the ecclesiastical honorary title  
'Phra Thepvajiranyan'.

**๒๕๖๑ · 2018**

๙ มี.ค. · Mar 9<sup>th</sup>

เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่ออสเตรเลีย

Visiting branches in Australia.

๒๑ มี.ย. - ๑๑ ก.ค. · Jun 21<sup>st</sup> - Jul 11<sup>th</sup>

เดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่สหรัฐอเมริกา  
(งานเปิดศาลา วัดป่าอภัยคีรี)

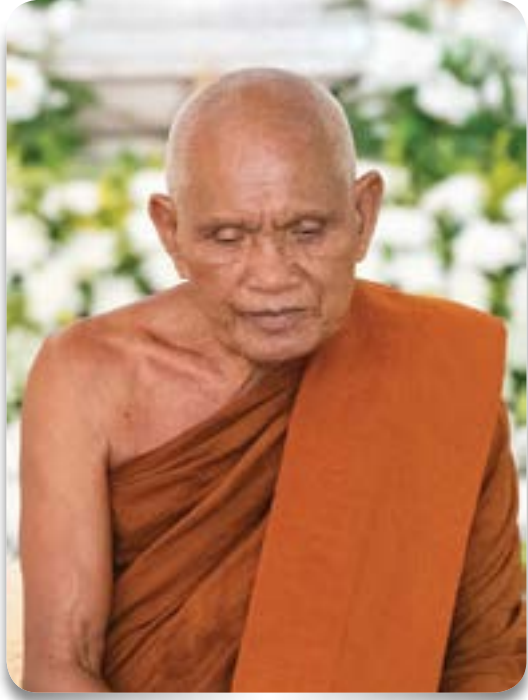
Visiting branches in USA

(opening ceremony of reception hall  
of Wat Abhayagiri).

๑๕ - ๑๖ ธ.ค. · Dec 15<sup>th</sup> - 16<sup>th</sup>

เป็นประธานในงานรำลึกหลวงปู่ชา ๑๐๐ ปี  
ที่ประเทศมาเลเซีย

Ajahn Chah Remembrance Day,  
100<sup>th</sup> Year Anniversary, Malaysia.





ทำให้ดู  
อยู่ให้เห็น  
เย็นให้สัมผัส

Teaching by his Actions  
— a Silent Inspiration

## ถ่อมตน

เมื่อก่อน เวลาพระออกไปบิณฑบาต ข้ากลับจะมีรสบัสสีชมพูรับมาส่งถึงวัด แต่หลวงพ่อมักลงที่หน้าประตูวัดก่อนเสมอ แล้วคว้าไม้กวาดกวาดพื้นศาลาพักเล็ก ๆ ในที่จอดรถหน้าวัด บางครั้งเข้าไปบิณฑบาต ท่านจะนำถุงเปล่าไปด้วย ข้ากลับท่านจะเดินเก็บขยะตามข้างถนนมาด้วย ครั้งหนึ่งมีพระเห็นท่านกำลังกวาดลานวัด ด้วยความเคารพ ครุบาอาจารย์ ไม่อยากให้ท่านลำบากเหน็ดเหนื่อย จึงอาสาเข้าไปทำแทน แต่ท่านกลับตอบว่า

“ไปหาไม้กวาดเองนะ ผมทำของผมอยู่”

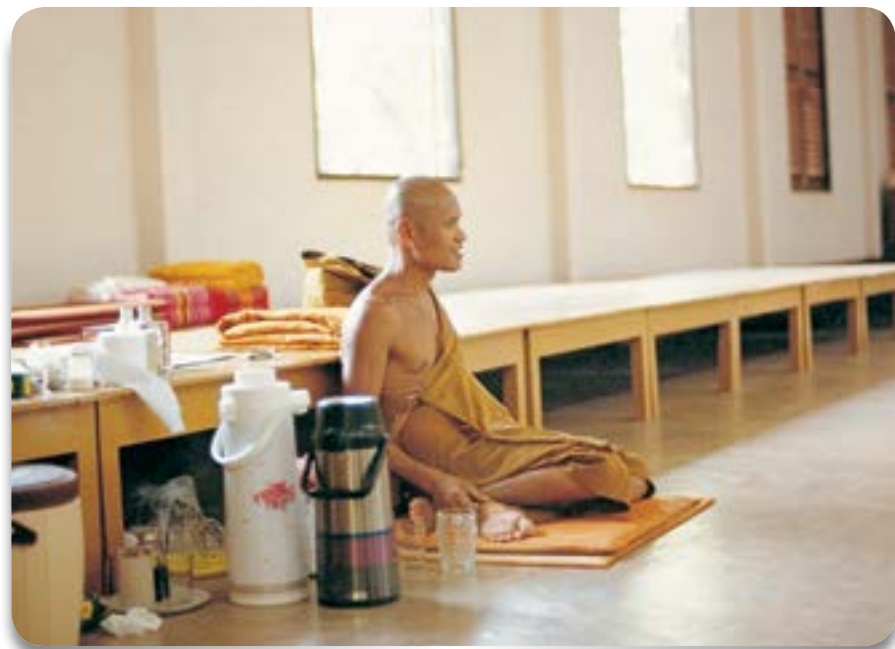
แม้บางครั้งมีพระเณรไปทำงานที่ท่านทำอยู่แทน หลวงพ่อก็หันไปทำงานอื่น ๆ ต่อไป โดยไม่ได้ปล่อยให้พระเณรทำตามลำพัง

เวลาไปเป็นกรรมการคุมสอบที่สำนักเรียน เวลาว่างท่านก็ไม่นั่งเฉย ๆ ท่านไปปิดกวาดทำประโยชน์ต่าง ๆ ให้สถานที่สอบนั้น ๆ ด้วย ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่วัดหนองป่าพง หรือวัดสาขา

บ่อยครั้งที่คนที่มาจากต่างถิ่น ทั้งพระและโยม มาถามหาท่านเจ้าคุณฯ หรือเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงกับตัวหลวงพ่อ โดยที่ไม่เอะใจว่ากำลังถามหาเจ้าอาวาสกับตัวเจ้าอาวาสเอง เพราะคิดไม่ถึงว่า เป็นถึงเจ้าคุณเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง จะทำงานตากแดดตัวดำเมี่ยม กวาดขยะเก็บกิ่งไม้ ทำงานติดดินถึงเพียงนี้

แม้แต่เวลานั่ง ท่านมักนั่งพับเพียบบนพื้นหน้าอาสนะเตี้ยไม้ แม้ว่าจะมีผู้จัดเก้าอี้โซฟาสวยงามนั่งสบายไว้ให้ท่านก็ตาม ท่านก็มักลงไปนั่งพับเพียบบนพื้นที่ปูเสื่อหวายเหมือนเดิม





# ทำงานคือการภาวนา

เคยมีคนถามว่าไม่เคยเห็นหลวงพ่อดำเนินกิจกรรมสักที เขาอยากทำทางเดินจงกรม ถวาย ท่านก็อธิบายว่า

“การเดินจงกรมก็คืออยู่ แต่ทำอย่างไรจะให้เกิดประโยชน์มากกว่านั้น การเคลื่อนไหวทำโน่นทำนี่ ปัดกวาด เช็ดถู ก็เป็นสมาธิในตัวอยู่แล้ว แทนที่จะเดินเฉย ๆ ก็ได้ทำประโยชน์ไปด้วย ได้ประโยชน์มากกว่า”

คนทั่วไปจึงมักเห็นท่านทำกิจวัตรต่าง ๆ ตลอดเวลา ไม่เคยเห็นท่านนอนพักกลางวัน ท่านเคยบอกว่าการนอนกลางวันไม่ใช่วิสัยของพระเถระ ธรรมดาดีมีเวลากลางคืนเพื่อบ่งบอกว่าเป็นเวลาพักผ่อน ธาตุขันธ์เป็นสิ่งที่ต้องเคลื่อนไหว ถ้าไม่ได้เคลื่อนไหว ท่านก็จะเจ็บป่วย หลวงพ่อพูดเสมอว่า

**“เรามองการทำงานไม่เป็นการทำงานเรามองการทำงานเป็นการภาวนา”**

เคยมีพระรูปหนึ่งติเตียนว่า หลวงพ่อเป็นพระกรรมกร ไม่ใช่พระกรรมฐาน เพราะมักเห็นท่านทำงานอยู่เป็นประจำ บางรูปก็ถามท่านว่า

“หลวงพ่อบอกว่าสมาธิตอนไหนหรือครับ”

ท่านตอบว่า

“ทำอยู่ตลอดเวลาที่หายใจ”

วิธีทำงานของท่านเป็นไปด้วยความสงบนิ่ง หากมีใครสังเกต จะเห็นท่านทำสมาธิควบคู่ไปกับการทำงานนั่นเอง ท่านมีสติรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา เห็นได้จากงานแต่ละอย่างออกมาอย่างลงตัว ไม่ต้องแก้ไข ไม่สิ้นเปลืองวัสดุ มีความปลอดภัยขณะทำงาน แม้กระทั่งเวลาท่านทำงานเทพูน สบงอังสะพระเถระรูปอื่น ๆ อาจเปื้อนหรือเลอะเทอะไปหมด แต่ของท่านยังสะอาดเหมือนเดิม





## เมตตาธรรม

เมื่อครั้งที่หลวงพ่อดำเนินทางไปเยี่ยมวัดอภัยคีรี วัดสาขาในประเทศสหรัฐอเมริกา ตอนเย็นมีพระวิศัลยกรรมรูปหนึ่งทำหน้าที่อุปฐากท่าน หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจและได้สนทนาธรรมกับท่านแล้ว ตอนกลับออกมาจากกุฏิที่หลวงพ่อพัก พระรูปดังกล่าวพลอลือกประตูจากด้านนอก ชิงท่านเอาไว้ข้างในตลอดทั้งคืน

เช้าวันรุ่งขึ้นมีประชุมตอนเช้า เมื่อถึงเวลานัดหมาย หลวงพ่อไม่ได้มาประชุมด้วย ทุกคนคิดว่าท่านคงกำลังพักผ่อน เพราะเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทาง จึงไม่มีใครไปตามรอนจนถึงเวลาฉันภัตตาหาร ท่านก็ยังไม่ลงมา พระที่รอประชุมอยู่ตัดสินใจขึ้นไปกราบนิมนต์ท่าน ก็พบว่าประตูถูกล็อกจากด้านนอก จึงรีบเปิดประตูเข้าไป เห็นหลวงพ่อนั่งสมาธิอยู่ พระรูปนั้นรีบกราบขอขมาโทษ นอกจากท่านไม่ตำหนิใครแล้ว ยังบอกว่า

“ไม่มีอะไร เป็นโอกาสดี ได้นั่งสมาธินาน ๆ”





คณะสงฆ์วัดหนองป่าพง มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติ เพราะมีพระภิกษุสามเณรมาจากทั่วโลก ต่างคนต่างภาษาต่างพ่อต่างแม่ต่างเชื้อชาติ พอมายู่รวมกันมาก ๆ ย่อมมีปัญหาบ้างเป็นธรรมดา อย่างไรก็ตาม หลวงพ่อท่านเมตตาทุก ๆ คน เหมือนกัน ปีหนึ่ง พระต่างชาติรูปหนึ่งจำพรรษาที่วัดป่ามานานาชาติ ท่านเป็นคนตัวใหญ่ใจร้อน เอาแต่ใจตัวเอง มักมีปัญหากับหมู่คณะ พระเถระจึงแนะนำให้เปลี่ยนบรรยากาศมาอยู่ที่วัดหนองป่าพง

พระรูปนี้มีศรัทธาดี ท่านจึงขอโอกาสเข้าอุปัฏฐากหลวงพ่อ ซึ่งปกติแล้วจะเปลี่ยนเวรเข้าอุปัฏฐากทุก ๆ ๒ สัปดาห์ เป็นการมาลงชื่อโดยสมัครใจ มิได้เป็นการจัดเวรให้ใครมาทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะ พระรูปนี้ท่านคอยดูแลกุฏิหลวงพ่อ ทำความสะอาดจัดแจงสิ่งต่าง ๆ ตามที่ท่านเห็นสมควร หลวงพ่อไม่เคยบ่นหรือตำหนิอะไร ทำให้พระรูปนี้มีฉันทะในการทำหน้าที่มากขึ้น เวลา ๒ สัปดาห์ที่ได้อุปัฏฐากอยู่ใกล้ชิดท่าน ทำให้ได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่าง และซึบซาบความเยือกเย็นมาดับความร้อนภายใน เมื่อจิตใจสงบลง ความคิดก็เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

สามเณรรูปหนึ่งเมื่อบวชแล้ว เกิดป่วยหนัก กลัวว่าหมู่คณะจะรังเกียจ ท้อใจว่าอีกไม่นานตนเองคงจะตาย เลยคิดจะฆ่าตัวตาย หลวงพ่อทราบข่าวจึงเข้าไปเทศน์ปลอบและให้กำลังใจ จัดหายาช่วยรักษาจนอาการดีขึ้น และได้บวชเป็นพระภิกษุจนปัจจุบัน

แม้แต่การเตือนการสอนของท่านก็ได้เต็มไปด้วยเมตตา เคยมีชาวต่างชาติมาอยู่ที่วัดเพื่อเตรียมตัวบวช ถึงเวลาอาหารก็นั่งกินอย่างเพลิดเพลิน โดยไม่ได้สังเกตว่าคนอื่นกินกันเสร็จหมดแล้ว และพระสงฆ์ก็เริ่มทำความสะอาดโรงฉัน แต่ชาวต่างชาติคนนั้นก็ยังกินไม่เสร็จ

หลวงพ่อกับเห็นเข้า ก็เดินมาหยุดที่หน้าเขา พุดยิ้ม ๆ ว่า

“ชอบอาหารไทยหรือ”

เขาตอบทั้งที่ยังเคี้ยวอาหารเต็มปากว่า “ใช่ครับ ชอบมาก”

ภายหลังเขาจึงมาฉุกละหุกได้เองว่า หลวงพ่อกับมาเตือนเรื่องกินอาหาร เป็นการเตือนที่นุ่มนวลและเต็มไปด้วยเมตตาอย่างยิ่ง ทำให้ชาวต่างชาติคนนั้นไม่กล้าทำตัวต่างจากหมู่คณะอีกต่อไป

แม้ว่าหลวงพ่อกับพุดน้อยและไม่ได้มีบุคลิกที่จะคุ้นเคยกับใคร หรือใกล้ชิดกับใครเป็นพิเศษ แต่ทั้งพระเณร และญาติโยม ก็สัมผัสได้ถึงเมตตาของหลวงพ่อกับ

ครั้งหนึ่งที่สนามบินออสโล ประเทศนอร์เวย์ คณะญาติโยมที่ส่วนมากเป็นอุบาสิกชาวไทยในประเทศนอร์เวย์ ซึ่งได้มาฟังธรรมะกับคณะของหลวงพ่อกับประมาณ ๖-๗ วัน วันจะกลับก็พากันมาส่งที่สนามบิน ก่อนหลวงพ่อกับจะขึ้นเครื่อง มีโยมผู้หญิงคนหนึ่งน้ำตาไหลพร้อมกับบอกว่าคิดถึงหลวงพ่อกับ และนิมนต์ให้กลับมาอีกรอบ ทำยที่สุดกลายเป็นทุกคนที่มาส่งคณะสงฆ์ร้องไห้ไปตาม ๆ กัน

ไม่แต่เฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่สัมผัสได้ถึงเมตตาของหลวงพ่อกับ แม้แต่สัตว์ก็รู้สึกได้เช่นกัน เมื่อครั้งที่หลวงพ่อกับเดินทางไปเยี่ยมวัดสาขาที่ประเทศออสเตรเลีย แล้วญาติโยมนิมนต์หลวงพ่อกับไปดูนกเพนกวินที่ชายทะเล ขณะที่นั่งดูนกเพนกวินกำลังเดินจากทะเลขึ้นมาบนบก ญาติโยมตื่นตื่นเดินเข้าไปหานกเพื่อถ่ายรูป ปรากฏว่ามีนกเพนกวินตัวหนึ่งเดินตรงไปหาหลวงพ่อกับ โดยที่หลวงพ่อกับไม่ได้เดินเข้าไปหา นกตัวนั้นก็มานั่งอยู่ที่เท้าท่านเหมือนรู้ว่าท่านเป็นผู้มีเมตตาและปลอดภัย

เมื่อคณะพระเณรกลับมาถึงวัด ปรากฏว่ามีนกทะเลชนิดหนึ่งที่ปกติอาศัยอยู่ริมทะเล บินตามมาอยู่ที่วัดสักพักหนึ่ง ทั้งที่วัดอยู่กลางภูเขาและห่างจากทะเลประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร ซึ่งเป็นเรื่องน่าประหลาดใจมาก



# เรื่องของโลก

การที่หลวงพ่อบุญน้อย ทำให้บางครั้งผู้อื่นเข้าใจท่านผิดบ่อย ๆ แต่ท่านไม่เคยแก้ตัว เพียงแต่ปรารภว่า

**“เราคิดให้เราเป็นเหมือนเราคิด ถึงเราจะแก้ตัวก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร มีแต่เรื่องจะบานปลาย ปล่อยให้กาลเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์”**

หลวงปู่เคยให้ข้อคิดเรื่องการนิทานว่าร้ายครั้งหนึ่งว่า

“เราอยู่ในสังคมโลก โลกมีสรรเสริญอย่างเดียวกันไม่ได้ ต้องมีนิทานอีก เมื่อมีนิทานมันก็เป็นเรื่องธรรมดา เหมือนกับเด็ก มีหัวเราะ ร้องไห้ ความรู้สึกของผู้ใหญ่ก็เหมือนกัน เมื่อได้รับการยกย่องก็ดีอกดีใจ พออกพอใจ บางทีมันก็ได้รับตรงกันข้าม เรียกว่าครหาสาปแช่งต่าง ๆ นานา เราก็ควรใคร่ครวญไตร่ตรอง รับฟังด้วยความเป็นผู้มีสติปัญญาอาศัยความเป็นผู้มีสตินี้แหละ เพราะความมีสติถือว่าเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก”

“ทุกคนก็มีสติอยู่ แต่ว่าส่วนมากเป็นสติตามอารมณ์ สติตามใจ ถ้าตามอารมณ์ตามใจมันก็เหมือนกับใบไม้ ใบไม้ถูกลมพัดมันก็ไหว เราฝึกหัดอยู่นิ่ง ๆ ถึงจะมีสรรเสริญก็เป็นแต่ความพอใจของผู้ที่มีการแสดงออก ถึงจะมีลักษณะนิทานก็เป็นแต่ความรู้สึกของผู้ที่มีความทุกข์ทางใจ”

## เตือนสติ

หลวงพ่อบุญน้อยไม่เตือนหรืออบรมใครด้วยคำพูดตรง ๆ แต่ใช้การกระทำเพื่อให้ศิษย์คิดพิจารณาด้วยตนเอง

ครั้งหนึ่ง มีพระรูปหนึ่งต้องการขออนุญาตเข้าไปอุปัฏฐากหลวงปู่ชาขณะที่ท่านอาพาธ และขอพักอยู่ที่วัดหนองป่าพงต่ออีก ๒ สัปดาห์ เวลานั้นหลวงพ่อกำลังสนทนากับญาติโยม พระรูปนั้นนั่งรอเป็นเวลานาน แต่เมื่อญาติโยมลากลับแล้ว หลวงพ่อก็ยังไม่เรียกเข้าไปคุย กลับเรียกพระรูปอื่นเข้าไปแทน พระรูปนั้นเริ่มรู้สึกโกรธ คิดในใจว่า

**“ทำไมหลวงพ่อบุญน้อยไม่สนใจเราเลย เราแค่ต้องการมาถามเรื่องที่สำคัญเท่านั้น”**





ต่อมามีคนยกถาดกาแฟ นมอุ่น และน้ำผึ้งมาถวายหลวงพ่อบ้านก็ชงกาแฟใส่นมอย่างช้า ๆ ด้วยความสงบ เหมือนไม่รับรู้เลยว่ายังมีพระภิกษุอีกรูปหนึ่งอยู่ตรงนั้นมาเกือบชั่วโมง ในขณะที่พระรูปนั้นโกรธมากขึ้นเรื่อย ๆ หลวงพ่อก็ลุกจากอาสนะ นำกาแฟมาวางไว้ตรงหน้า มองหน้าแล้วยิ้มให้ แล้วพูดว่า “เฮ้อ กาแฟ”

ภายหลังพระรูปนั้นจึงเข้าใจว่า หลวงพ่อกำลังสอนให้เห็นสวรรค์และนรกในจิตของตนเองนั่นเอง

พระอุปถัมภ์หลวงพ่อรูปหนึ่งคิดว่าการอยู่กับหมู่คณะเป็นจำนวนมากเป็นเรื่องลำบากกว่าจะ จึงคิดจะแยกออกไปภาวนาเพียงลำพัง ขณะเดินตามหลวงพ่อบอกก็ชี้ให้ดูมดลินี่ที่กำลังเดินเป็นแถว

“สัตว์ที่อยู่เป็นฝูงจึงจะรอด สัตว์ที่ไปตัวเดียวส่วนใหญ่สูญพันธุ์หมด”  
ทำให้พระรูปนั้นได้ปัญญาเปลี่ยนความคิดใหม่

ในการทำงานของพระที่รับผิดชอบดูแลโครงการ ต้องติดต่อประสานงานกับพระหลายรูปที่ต่างมีความเห็นแตกต่างกันมากมาย ในขณะที่พระรูปนั้นกำลังลุ่มใจคิดหาทางออกว่าจะทำอย่างไรให้ถูกใจพระเถรทุกรูป หลวงพ่อเดินมาหยุดยืนใกล้ ๆ แล้วเปรยว่า

“มีหน้าที่อะไรก็ทำไป”  
คำเตือนสติดังกล่าวทำให้พระรูปนั้นคิดหาทางออกได้ว่าต้องทำตามข้อวัตรปฏิบัติและพระธรรมวินัย ถ้าคิดแต่จะทำตามคนนั้นคนนี่ เรื่องก็จะไม่จบ

ย้อนกลับไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ หลวงพ่อพาพระเถรปลุกต้นยางนา ต้นตะเคียนข้างถนน จากหน้าวัดหนองป่าพงไปบ้านก่อ โดยทุก ๆ วันจะไปตักสิ่งปฏิภูลในบ่อเกรอะส้วมมารดต้นไม้ หลวงพ่อลงมือตักเองโดยพระเถรที่ตามไปด้วยต่างใส่ถุงมือ ปิดปากปิดจมูกด้วยความสะอาดสะอึ้น หลวงพ่อได้พูดเบา ๆ ว่า

“รังเกียจแม้แต่ของที่อยู่ในตัวเรา”

ทำให้พระเถรที่ไปช่วยท่านต่างละอายใจ เพราะหลวงพ่อบอกไม่ได้ปิดปากปิดจมูกใส่ถุงมือแต่อย่างใด

ในฐานะเป็นครูอาจารย์ ท่านมักบอกว่าท่านมีหน้าที่บอกสอน ถ้าไม่บอกไม่สอนท่านก็บกพร่อง แต่ถ้าสอนครั้งหนึ่งสองครั้ง เขาไม่ทำตาม ท่านก็ปล่อย ไม่บอกไม่สอนอีกจนกว่าผลเสียจะเกิดขึ้นกับพระเถรรูปนั้นเอง หลวงพ่อให้แง่คิดว่า

“กรรมใครทำ ก็ได้อันนั้น คนอื่นทำได้แค่แนะนำให้เท่านั้นเอง”



## ฝึกความอดทน

ข้อวัตรปฏิบัติที่หลวงพ่อดวงพระเนรวัตหนองป่าพงปฏิบัติเป็นปกติ คือ

- ๐๓:๑๕ น. ทำวัตรเช้า และนั่งสมาธิ
- ๐๕:๓๐ น. ออกบิณฑบาต
- ๑๓:๐๐ น. นั่งสมาธิภาวนา
- ๑๔:๐๐ น. แยกย้ายทำกิจดูแลความสะอาด ความเรียบร้อยสถานที่ต่าง ๆ
- ๑๖:๐๐ น. ฉันทน์น้ำปานะ
- ๑๘:๑๕ น. ทำวัตรเย็น
- ๑๙:๐๐ น. นั่งสมาธิจนถึงเวลา ๒๐:๐๐ น. ต่างคนจึงแยกย้ายกลับกุฏิ

เนื่องจากวัดหนองป่าพงมีพระหนุ่มเณรน้อยหลายรูป แม้มีศรัทธาดี แต่ก็ยังมีสัญชาตญาณของความเป็นชายที่ต้องต่อสู้ทวนกระแสอารมณ์ หลวงพ่อผ่านมาแล้ว

ท่านเข้าใจดี ท่านสอนให้กินน้อย นอนน้อย พุดน้อย ให้อาขมและทรมานพระเถระตาม วาระและโอกาส เพื่อตัดรอนกำลังของกิเลส กามราคะให้ลดลง

หลวงพ่อบอกบายในการสอนที่แยบยล เช่นการฉ้น ตามธรรมดาของพระหนุ่มเถระ น้อย ที่ยังเพิลิดเพิลินในการฉ้น การนอน เมื่อมาบวชใหม่ ทุกอย่างต้องปรับตัว ต้องเริ่ม ฉ้นทีหลัง และฉ้นให้เสร็จก่อนพระเถระ เพื่อจะไปอุปัฏฐากถวายน้ำฉ้น ไม้สีฟัน ล้างมือให้ พระเถระ และรับบาตรท่านมาล้าง

เมื่อหลวงพ่อฉ้นเสร็จ ท่านจะนั่งมองมาทางพระเถระ รูปไหนฉ้นเสร็จทีหลัง ต้อง ตกอยู่ภายใต้สายตาของท่าน ทำให้ผู้ฉ้นช้า ไม่เสร็จทันหมู่คณะ วันหลังต้องปรับตัวให้ทัน หมู่คณะ

บางคืนท่านเทศน์หลายชั่วโมงจนตึก พระเถระที่นั่งฟังมานานต่างปวดขาเมื่อยล้า และง่วงนอน แต่เมื่อท่านยังอยู่บนธรรมาสน์ จึงไม่มีใครกล้าลุกออกจากอาสนะ ช่วงที่ยังมี กำลังดี ท่านมานั่งร่อทำวัตรเช้าตั้งแต่ก่อนตี ๓ ทำให้พระเถระหลายรูปที่มาสายรู้สึกละลาย แก่ใจ

ตามธรรมเนียมของวัดหนองป่าพง คืนวันพระ พระเถระจะถือเนสัชชิก คือการ เจริญจิตตภาวนาในอิริยาบถ ๓ คือ นั่ง ยืน เดิน แต่ไม่นอน หลังจากทำวัตรเย็นเสร็จ จึงนั่งเจริญสมาธิภาวนาตลอดคืน

จากนั้นหลวงพ่อบอกท่านจึงขึ้นธรรมาสน์แสดงธรรมแก่ญาติโยม โดยปกติจะแสดง ธรรมอย่างน้อย ๑ ชั่วโมง แต่วันพระอาจนานกว่านั้น ช่วงที่หลวงพ่อบอกอายุเกือบ ๗๐ ปี นับ ว่าท่านชราภาพแล้ว หลังเทศน์ท่านลุกออกจากศาลา พระอุปัฏฐากหลวงพ่อบอกพอใจ ไปด้วย เพราะคิดว่าไม่ต้องนั่งหลังขดหลังแข็งให้ยุ่งกัตทั้งคืนอยู่ที่ศาลา แต่กลายเป็นว่า หลวงพ่อบอกมานั่งสนทนากับพระลูกศิษย์อยู่ที่ศาลานอก พระอุปัฏฐากจึงต้องทำหน้าที่ต่อไป จนเลยเที่ยงคืนแล้ว หลวงพ่อบอกท่านก็ยังชวนสนทนาและเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ฟัง จนตี ๑ พระ อุปัฏฐากง่วงจนนั่งสัปหงก แม้ท่านรู้ว่าพระอุปัฏฐากอยากกลับไปนอนแล้ว แต่เป็นหน้าที่ ของท่านที่ต้องฝึกให้ลูกศิษย์มีความอดทน

บางครั้งท่านพาทำงานหนัก ๆ ตึกแล้วท่านก็ยังไม่บอกให้เลิก และท่านก็ลงมาทำ ด้วย มิได้สั่งอย่างเดียว จนเมื่อท่านชราภาพลง แม้ให้พระหนุ่มทำงาน แต่ท่านยังอยู่ให้ กำลังใจ ช่วยปัดกวาด ทำความสะอาดและคอยดูอยู่ห่าง ๆ





## ทุกคนมีส่วนร่วมดี

การมาอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ เป็นธรรมดาที่อาจเกิดความขัดแย้งหรือมีความคิด  
ความเห็นไม่ตรงกันบ้าง

ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง หลวงพ่อจะไม่ชี้ว่าใครผิดหรือถูก แต่จะ  
บอกว่าเรื่องใดควรหรือไม่ควรทำ แล้วก็ปล่อยให้เวลาเป็นเครื่องตัดสิน ท้ายที่สุดแล้ว คน  
ทำผิดจะร้อนตัว อยู่ในสังคมไม่ได้ และอาจจะออกจากวัดไปเอง

เคยมีเหตุการณ์ที่พระรูปหนึ่งทำหน้าที่นำทำวัตรสวดมนต์ประจำ แต่ใครก็สวด  
ตามท่านไม่ทัน พระสงฆ์รูปอื่น ๆ จึงส่งตัวแทนไปบอกหลวงพ่อ โดยหวังจะให้ท่านตัก  
เตือนพระรูปนั้น ยังไม่ทันที่พระตัวแทนรูปนั้นจะได้พูดอะไร หลวงพ่อก็เปรยขึ้นมาว่า

**“อย่าคิดแต่ว่าคุณนั้นไม่ดี อย่าคิดว่าคนนั้นใช้ไม่ได้ ส่วนดีเขามีอยู่ แม้แต่ชีใน  
วัดยังมีประโยชน์ ทุกคนมันก็มีทั้งดีทั้งชั่ว จะเอาดีหมดมันก็เป็นไปไม่ได้ มันเป็นเรื่อง  
อย่างนั้น เหมือนกับสิ่งสกปรกมันก็มีสะอาดอยู่ ถ้าไม่มีสิ่งสกปรก สะอาดมันก็ไม่ดี”**

# ไฝ่เรียน ไฝ่รู้

หลวงพ่อก็ไม่ได้มีความรู้เพียงแต่ในทางธรรมเท่านั้น แต่ยังมีความรู้ในทางโลกอย่างกว้างขวาง ซึ่งล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม

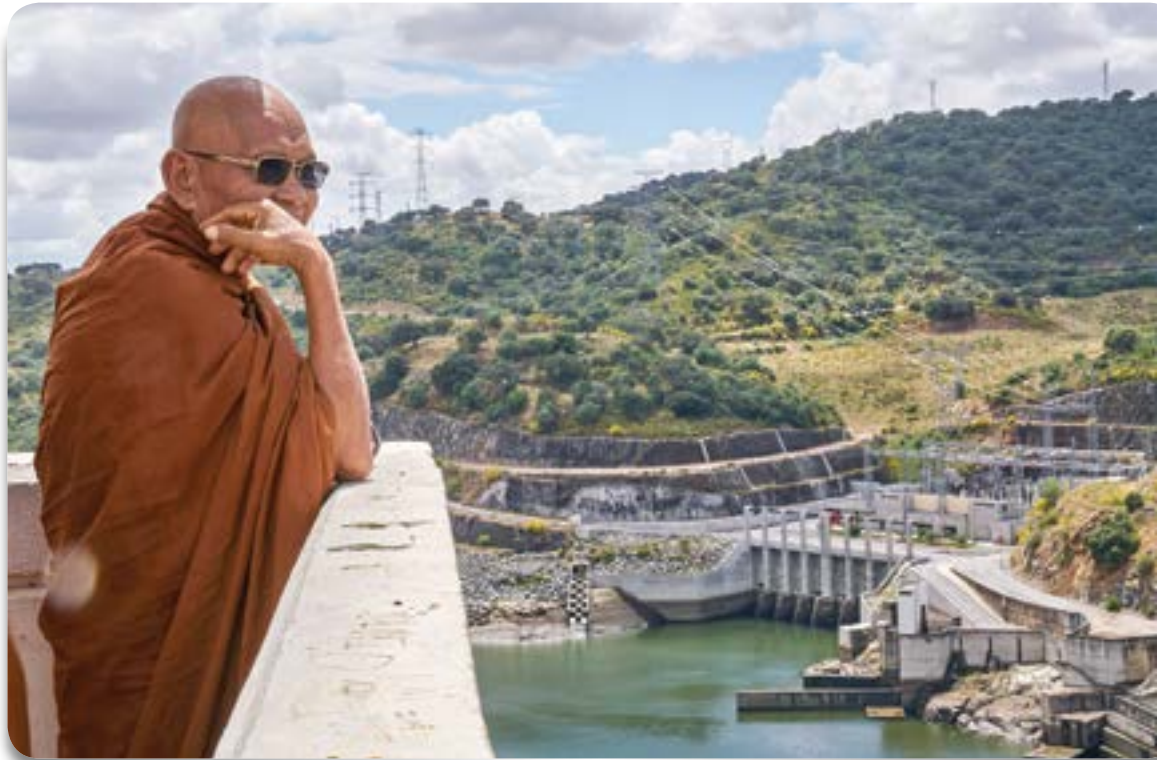
ช่วงหนึ่ง หลังเว้นว่างจากกิจวัตรประจำวัน หลวงพ่อก็ให้เปิดวิทยุฟังสถานีวิทยุจากต่างประเทศที่มีภาคภาษาไทยซึ่งนำเสนอข้อมูลข่าวสารจากทั่วโลก แม้หลวงพ่อก็ไม่ได้ใช้เครื่องมือสื่อสารเช่นโทรศัพท์หรืออินเทอร์เน็ต แต่ท่านก็ทราบความเคลื่อนไหวของโลกขนบธรรมเนียมประเพณีและนิสัยของผู้คนในประเทศต่าง ๆ เป็นอย่างดี

พระชาวต่างชาติรูปหนึ่งสมัยที่ยังเป็นสามเณรและมีโอกาสอุปฐากหลวงพ่อบอกเล่าว่า วันหนึ่งท่านพูดภาษาอังกฤษด้วยสำนวนที่ถูกต้องและชัดเจนว่า

*“You must practice speaking the Thai language every day until you are fluent.”* (ท่านต้องฝึกพูดภาษาไทยทุกวันจนกว่าท่านจะคล่อง)

หลวงพ่อดิตตามข่าวความเป็นไปของโลกเสมอ ท่านใช้สำนวนในการเทศน์และสนทนาธรรมที่ชวนให้คิดเป็นปริศนาธรรมในหลายโอกาส หลายปีก่อน ท่านเคยพูดถึง “สงครามสัตว์มีสมองกับสัตว์ไม่มีสมอง” ซึ่งหมายถึงการที่มนุษย์เราต่อสู้กับเชื้อไวรัสต่าง ๆ ก่อนที่เกิดการระบาดของโควิด-๑๙ เสียอีก

ยิ่งไปกว่านั้น หลวงพ่อยังเข้าใจข้อดีข้อเสียของเทคโนโลยีและสังคมออนไลน์เป็นอย่างดี ท่านมักตักเตือนพระเณรให้สำรวมระมัดระวังอย่างมากเป็นประจำ เพราะการกระทำโดยกายวาจา ณ ปัจจุบันจะแพร่ไปทั่วโลกทันทีด้วยโทรศัพท์มือถือ โดยที่เราอาจไม่รู้ตัว หลวงพ่อนั้นอยู่ตลอดว่า ตามพระวินัยเราต้องนับว่าเป็นการพูดในที่ลับหูลับตา จึงเป็นอาบัติได้ง่าย และอันตรายต่อพรหมจรรย์อย่างยิ่ง



# โลกร้อน

หลวงพ่อบอกเล่าปัญหาสภาวะโลกร้อน ท่านพูดเรื่องนี้ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ระหว่างการเยี่ยมชมเยนให้กำลังใจลูกศิษย์ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา

“ทุกวันนี้เราก็ได้ยินเกี่ยวกับโลกร้อน ถ้าพูดถึงระบบของโลกของเรา มีอุณหภูมิเปลี่ยนแปลงไปในทางร้อน ทำให้เกิดความรู้สึกวิตกกังวลกันมาก โลกร้อนก็กลัว กลัวจะสูญพันธ์ กลัวโลกจะอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ อันนี้ที่เราต้องให้ความสำคัญกับการรักษาเขา (โลก) ให้อยู่ในสภาพที่มีความสมบูรณ์”

“เราแบ่งโลกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งก็เรียกว่ากลุ่มผู้ผลิต กลุ่มหนึ่งก็เป็นกลุ่มของผู้บริโภค กลุ่มผู้ผลิตอยู่ในสภาพที่พื้นที่จำกัด ไม่มีโอกาสแผ่ขยายไปอีกได้ แต่ผู้บริโภคนี้มีการขยาย คือ มีการเพิ่มประชากร ถ้าเราจะอาศัยธรรมชาตินั้นอาจจะไม่เอื้ออำนวย จะไม่ทำให้เกิดความรู้สึกที่จะทำการเป็นอยู่อย่างเหมาะสมได้ ก็ต้องอาศัยการปรับปรุง มีวิธีการของการเสริมสร้าง ให้ได้มาซึ่งส่วนที่เป็นเครื่องอาศัยอย่างเพียงพอ จึงจะอยู่ได้ แต่ก็มีผลพวงภายในเหมือนกัน ท่านเน้นให้ความสำคัญอย่าง โภชนะมัดตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค เพราะการบริโภคนั้นก็มีสิ่งที่เป็นส่วนมีคุณ มีสิ่งที่เป็นส่วนมีโทษเกี่ยวกับโรคภัย เกี่ยวกับความเสื่อมของอวัยวะร่างกาย แต่ก็มีความเสื่อมตามกาล ตามเวลา ตามอายุ ถือเป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นเรื่องของวัฏจักรโปรแกรมของชีวิต ก็ไม่ต้องวิตกกังวล แต่ถ้ามีส่วนที่เรียกว่าบ้นทอนไม่เป็นไปตามโปรแกรม ก็ถือว่ามีจุดบกพร่อง จึงให้มีการปฏิบัติอย่างรู้จักประมาณ ถ้ารู้จักประมาณก็ไม่มีอันตราย”

“ด้านสุขภาพจิตใจก็เหมือนกัน ทุกคนรู้ว่าจิตใจเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต คำว่าชีวิตเป็นของมีค่า จิตใจก็เป็นของมีค่า แต่ถ้าเรารู้จักคุณค่าของเขา เราก็จะได้สิ่งที่มีประโยชน์มาก และก็เป็นประโยชน์อย่างหาอะไรที่จะเปรียบเทียบไม่ได้”



“พระพุทธเจ้าก็ดี ครูบาอาจารย์ก็ดี ท่านให้ความสำคัญเรื่องของการให้คุณค่าของสุขภาพทางด้านจิตใจ จึงต้องมีส่วนของการมาปฏิบัติ มาปรับปรุงพัฒนา เหมือนเราให้คุณค่ากับวัตถุธาตุที่ถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งของทรัพยากรที่มีอยู่ในโลก ถ้าเราให้คุณค่าเขา เราก็นำเขามาปรับปรุง ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงความเป็นอยู่ ปรับปรุงด้านคุณค่าด้านจิตใจเราก็ต้องเข้าใจด้วย จิตใจหรืออารมณ์มันก็มีบวกมีลบ บวกลบนั้นก็เป็นเรื่องของความรู้สึกที่อยู่ในสภาพที่ยังเป็นส่วนหนึ่งของบรรยากาศ เหมือนกับบรรยากาศโลกเรานี่แหละ”

“บรรยากาศโลกนี้มันก็ไม่ได้อยู่ห่างจากโลกเท่าไรอยู่ ในระหว่างผิวโลก ถ้าเลยผิวโลกขึ้นไปถึงสัก ๓๐-๔๐ กิโลเมตร บรรยากาศมันก็จะบาง สภาพความชื้นต่าง ๆ ก็บางลง อันนี้ก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน บรรยากาศทางด้านจิตใจก็เหมือนกัน บางทีก็มีสุข มีทุกข์ บางครั้งก็มีความรู้สึกเศร้าใจ เพลิดเพลิน บางครั้งก็มีลักษณะเศร้าโศก วิบโยคต่าง ๆ นานา ถ้ามันเป็นอย่างนี้ เราก็มาปรับความรู้สึกของเรา ปรับความเห็นของเรา ด้วยการสร้างสิ่งที่เป็นส่วนของธรรมชาติสอดส่องเข้าไป คล้าย ๆ กับแสงพระอาทิตย์นี่แหละ ภาษาท่านเรียกว่า แสงสว่างเสมือนด้วยปัญญาไม่มี”

“คนเราใช้ชีวิตอย่างมีสติปัญญา มันก็ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ และก็ยังจะไม่ลู่อำนาจ มันก็จะเบิกบาน ภาษาเขาเรียกว่าผู้ใหญ่ หรือผู้รู้ ผู้ตื่น แล้วก็เบิกบาน พระพุทธเจ้าท่านก็ให้ข้อคิดในรูปการณ์ของการปฏิบัติ จงดำเนินชีวิตอย่างมีความรู้สึกเฉลียวฉลาด ทุกคนก็รู้จักแล้วว่าเรานั้นมีความหึงหวง มีความหึงหวงของความรู้สึกที่เรียกผูกพัน รักตัวรักชีวิต รู้จักคิดในการทำงาน ชีวิตจะยืนยาวนานตามโปรแกรมได้ก็การทำงานนั้นต้องปลอดภัย”

“การทำงานที่จะทำให้เกิดความปลอดภัย คำว่าภัยนี้ก็ไม่ได้หมายถึงภัยภายนอก หมายถึงภัยอันเกิดขึ้นจากความเห็นผิด ที่ท่านเรียกว่า มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิดก็คือความมืด ความมืดนี้จะเกิดความไม่สะดวกต่อการทำงาน ภัยเหล่านี้ ก็เป็นส่วนที่มันเป็นอาการของนามธรรมที่มันเกิดขึ้น เช่น อาการของความร้อน ความโกรธ ความไม่พอใจ อันเกิดขึ้นจากอารมณ์ที่เศร้าหมอง อารมณ์ที่เราร้อน คือจิตใจที่เศร้าหมอง จิตใจที่เราร้อน แล้วก็มีลักษณะขุ่นเคือง ทำให้เกิดความรู้สึกเรียกว่าไม่มีความเย็น มีแต่ความร้อน มีแต่ความทุกข์ นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งเหมือนกับโรคภัย โรคภัยที่มันลุกลาม ทำให้เกิดความรู้สึกกระส่ำระสาย อันนี้ก็คล้าย ๆ กัน ก็เป็นภัย ภัยของความอยากหาที่สิ้นสุดไม่ได้”

การปลูกต้นไม้และรักษาป่าต้องนับว่าเป็นเรื่องปกติของพระสายวัดป่า หลวงพ่อได้พัฒนาสถานที่หลายแห่งด้วยจิตอนุรักษ์ เช่นที่วัดป่าภูสิงห์และวัดดงเมืองชัย จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นวัดสาขาแรก ๆ ที่หลวงพ่อรับดูแลโดยตรง ต่อมาเมื่อมณฑลพายัพ เมืองชัยให้พระอาจารย์ปสันโน ขณะที่ท่านเป็นเจ้าของาวาสวัดป่านานาชาติ ท่านตัดสินใจมอบให้หลวงพ่ เพราะมั่นใจว่าท่านสามารถรักษาป่าดงเมืองชัยได้เป็นอย่างดี ซึ่งต่อมาป่าดงเมืองชัยได้รับพระราชทาน “ธงพิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” ชั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นธงที่ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระราชทาน แก่ชุมชนที่ดูแลรักษาพื้นที่ป่าไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ไร่ และมีการจัดตั้งองค์กรในการดูแลป่าไม้ ตั้งแต่ ๑ ถึง ๕ ปี

หลวงพ่มีความอุตสาหะมาก ท่านปลูกต้นไม้ใหม่ตั้งแต่ไม่มีอะไรให้กับวัด หลายแห่ง เช่น วัดป่าบุญสุนิต และวัดป่าหนองหวาย เป็นต้น ท่านมุ่งมั่นพัฒนาและทำ ประโยชน์ตามธรรมชาติให้เป็นรมณีสถาน คือสถานที่ร่มเย็น อยู่ตลอดเวลา

ป่าไม้ใหญ่อันงดงามทุกแห่ง ได้รับการคุ้มครองโดยหลวงพ่และลูกศิษย์ท่าน จนถึงปัจจุบัน

## นักบวช นักวิทย์

หลวงพ่ไม่ได้เป็นเพียงครูบาอาจารย์สายกรรมฐานเท่านั้น แต่ยังเป็นนัก วิทยาศาสตร์อีกด้วย ความรู้ต่าง ๆ ของท่านล้วนได้ข้อสรุปจากการลงมือปฏิบัติทดลอง ด้วยตัวท่านเองทั้งสิ้น

บางครั้งมีญาติโยมนิมนต์ไปฟาร์มจระเข้ ฟาร์มนกกระจอกเทศ ดูนกยูง ไร้ เาะ ไร้ทุเรียน ไร้ข้าวโพด ไร้ทานตะวัน ฯลฯ หลวงพ่ก็นำข้อมูลทั้งข้อดีและข้อเสียที่ได้ จากการไปเยี่ยมชมสถานที่เหล่านี้ มาค้นคว้า ทดลองเพิ่มเติม จนเข้าใจอย่างแน่ชัด เช่น สัตว์เหล่านี้กินอะไร นิสี้อย่างไร อายุเท่าไรจริงใช่ ฟักก็วันเป็นตัว ส่วนพืช วงจรชีวิต มีอายุเท่าไร ออกดอกออกผลเป็นอย่างไร

ท่านมักเก็บเมล็ดต้นไม้จากที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ แล้วนำมาทดลอง เพาะด้วยตนเอง เช่น เดิมเชื่อกันว่าข้าวโพดปลูกได้เฉพาะบนภูเขาที่มีอากาศเย็น ท่านก็



ทดลองปลูกข้าวโพด จนรู้ว่าข้าวโพดใช้น้ำมาน้อยเพียงใด หนึ่งฝักมีก็เมล็ด ทำอย่างไรจึงสามารถเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น หลังจากนั้นก็ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกในฤดูแล้งที่ปกติมักปล่อยที่นาให้ว่างไว้ ทานตะวันเป็นพืชอีกชนิดหนึ่งที่ท่านสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกและรวมกลุ่มแปรรูปเมล็ดทานตะวัน ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น

นอกจากนั้น หลวงพ่อยังสนับสนุนให้สร้างโรงสี ให้ชาวบ้านรวมกลุ่มผลิตข้าวที่มีคุณภาพ ปลอดภัยจากสารเคมีอีกด้วย

เมื่อครั้งสร้างวัดใหม่แห่งหนึ่ง เนื่องจากอากาศร้อนและแห้งแล้งมาก แต่ละปีปลูกต้นไม้เยอะมาก แต่เหลือรอดเติบโตมาได้น้อยนิด จนพระเถรเริ่มท้อถอยใจ และมากราบเรียนหลวงพ่อกว่า คงปลูกต้นไม้อะไรไม่ได้มากกว่านี้แล้ว หลวงพ่อให้แนวคิดที่ว่า

“ปลูกได้ ถ้าวู้จักพื้นที่ดีพอ”

พระเถรจึงถอยมาตั้งหลักใหม่ เริ่มสังเกต และค่อย ๆ ปรับพื้นดินจนต่อมา ต้นไม้ขึ้นหนาแน่นอย่างไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้

# นักบวช นักวิศวะ

หลวงปู่ชาก่อตั้งวัดหนองป่าพงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๗ เมื่อถึงยุคหลวงพ่อกับเป็นเจ้าอาวาส ศาลา กุฏิ เสนาสนะที่สร้างมาตั้งแต่สมัยหลวงปู่ชาก่อตั้งมาอยู่ที่วัดหนองป่าพงใหม่ ๆ ได้ทรุดโทรมลง จึงเป็นช่วงเวลาที่ต้องบูรณะปฏิสังขรณ์วัดใหม่ หลวงพ่อนำความรู้ด้านการก่อสร้างที่สะสมมาตั้งแต่ยังเป็นหนุ่ม มาใช้ในการก่อสร้าง และซ่อมแซมเสนาสนะทั้งหลายในวัด ปรับเปลี่ยนวัสดุ วัสดุที่มีอายุการใช้งานนานขึ้นมาใช้ในการก่อสร้าง เช่น จากไม้เปลี่ยนเป็นเหล็ก จากสังกะสีเป็นกระเบื้อง

ทุกคนที่เคยมาวัดหนองป่าพงจะสัมผัสได้ถึงความรัก รื่น กุฏิและเสนาสนะต่าง ๆ ซ่อนตัวอยู่ในป่าอย่างสงบเงียบ เป็นธรรมชาติที่ลงตัว จนมีคณะขอเข้ามาศึกษาดูงานอยู่เนือง ๆ ในเรื่องการจัดการสภาพแวดล้อมที่สัมฤทธิ์ผลและลงตัว

ครั้งหนึ่ง มีโยมจบวิศวะกรรมศาสตร์ มาบวชที่วัดหนองป่าพง เห็นหลวงพ่อก่อสร้างศาลาหลังใหญ่ จึงขอดูแปลน แต่ท่านบอกว่า ไม่มีแบบแปลน แบบแปลนอยู่ในหัวของท่าน พระรูปนี้แปลกใจมากกว่าศาลาหลังใหญ่ ไม่มีแปลน ไม่ใช่คอมพิวเตอร์ แล้วสร้างได้อย่างไร หลวงพ่อก็ตอบว่า

“แม้แต่ยึดติดเทคโนโลยี หรือคอมพิวเตอร์ ถ้าไม่มีสิ่งเหล่านี้ เราคงทำอะไรไม่ได้เลยละสิ”

คำพูดของหลวงพ่อก็คงใจ ให้พระรูปนั้นเปลี่ยนความคิดที่เคยมีมา และหันมาพึ่งพาสติปัญญาของตนเองมากขึ้น

การรับกิจนิมนต์ไปเยี่ยมวัดสาขาต่าง ๆ หลวงพ่อก็นำความรู้หรือสิ่งที่ได้เห็นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและผู้คนที่ทั่วไป เช่น เรื่องโต๊ะรับประทานอาหาร เดิมเป็นโต๊ะทำจากเศษไม้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหา คือ ในหน้าเทศกาลต้องต่อโต๊ะเป็นจำนวนมาก เพื่อให้มีใช้เพียงพอ หลังจากเลิกงานแล้ว ไม่มีสถานที่กว้างพอที่จะเก็บโต๊ะเหล่านั้น ครั้งหนึ่งหลวงพ่อกับไปเยี่ยมวัดสาขาในต่างประเทศ ได้เห็นโต๊ะพับได้ ท่านจึงสั่งให้ลูกศิษย์ พลิกโต๊ะขึ้นมาถ่ายรูปเอาไว้ ตอนแรกทุกคนก็แปลกใจว่า ท่านจะถ่ายรูปไปทำอะไร จนกลับมาที่





วัดหนองป่าพง จึงรู้ว่าหลวงพ่อนำภาพนั้นมาเป็นแบบในการต่อโต๊ะเก็บพับได้ ซึ่งทำให้แก้ปัญหาเรื่องสถานที่เก็บโต๊ะได้เป็นอย่างดี และไม่ต้องต่อโต๊ะใหม่ทุกครั้งที่มีงาน

งานก่อสร้างทุกอย่างในวัด ท่านเป็นผู้นำพระ ค่อย ๆ สร้างขึ้นมาทั้งสิ้น แม้แต่การขุดลอกสระน้ำ เพื่อนำน้ำมาใช้ในวัด ท่านก็นำลูกศิษย์ไปช่วยกันขุดลอก เทปูน เมื่อมีลูกศิษย์ที่เป็นฆราวาสเห็นว่าหลวงพ่อกำลังก่อสร้างหรือซ่อมแซมอะไรในวัด ก็จะอยากมีส่วนร่วมทั้งแรงกายและทุนทรัพย์ จนสามารถสร้างเสนาสนะและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัดให้สำเร็จจุล่งไปด้วยดี แม้ทุกวันนี้ท่านอายุมากแล้ว ก็ยังลงมือซ่อมแซมเสนาสนะที่ชำรุดด้วยตัวเองกับพระและคณาจารย์อยู่เสมอ ท่านอธิบายว่า

“เราก็ต้องวางแผนก่อสร้างให้มันไม่มีราคา ข้าวของก็มีอยู่แล้ว เศษสิ่งของต่าง ๆ อย่างผ้าที่ขาดใช้ไม่ได้ แต่พอเอามาทำความสะอาด ก็นำมาเช็ดเท้าได้ วัสดุต่าง ๆ มันมีอยู่แล้ว อย่างศาลาหลังนี้ (ศาลานอกของวัดหนองป่าพง) เฉพาะเทปูน ตั้งเสา แค่วันเดียวก็เสร็จแล้ว”

การก่อสร้างบูรณะเสนาสนะในวัด หลวงพ่อไม่เคยบังคับ หรือเอ่ยปากร้องขอ ใหว่วานพระเถรหรือโยมให้มาช่วยงาน แต่ท่านมักสอนว่าเราต้องรู้สีกอดทนและเสียสละ แม้เราไม่ชอบไม่สนใจ ก็ควรจะเรียนรู้ไว้บ้าง อย่างน้อย ๆ พอได้พูดกับช่างรู้เรื่อง พระหลายรูปไม่สนใจ ต่อมาเมื่อพรรษามากขึ้น ต้องออกไปเป็นเจ้าอาวาส อาจจะได้สร้างอะไรใหญ่โต แต่อย่างน้อยก็ต้องสร้างกุฏิ ห้องน้ำ โรงครัว จึงมักมีปัญหาเรื่องงานนวรรรม (งานก่อสร้าง) แม้ว่าจ้างคนอื่นทำได้ แต่เมื่อไม่สามารถพูดคุยกับผู้รับเหมาอย่างเข้าใจได้ บางครั้งก็ถูกหลอกบ้าง ทำงานเสร็จแบบขอไปทีบ้าง ซึ่งกลายเป็นปัญหาที่ต้องตามมาแก้ไขกันในภายหลัง







# ปัญหาเป็นเรื่องธรรมดา

วัดหนองป่าพงเป็นสถานที่ที่ผู้คนเข้าออกเพื่อกราบเจดีย์อัฐิหลวงปู่ชามิได้ขาดตลอดปี และทุกปีจะมีงานสำคัญคือ งานปฏิบัติธรรมรำลึกหลวงปู่ชาละสังขาร ในวันที่ ๑๒-๑๗ มกราคม และวันประชุมคณะสงฆ์ ถวายสักการะรำลึกวันคล้ายวันเกิดหลวงปู่ชา ในวันที่ ๑๖-๑๗ มิถุนายน

แต่ละปีมีผู้ร่วมงานเป็นจำนวนมาก ต้องเตรียมสถานที่ทั้ง ห้องน้ำ ห้องสุขา น้ำประปา ไฟฟ้า ให้พร้อม จนหลายคนอดกังวลไม่ได้ เคยกราบเรียนหลวงปู่ด้วยความเป็นห่วงว่า

“หลวงปู่ครับ ปีนี้คนคงจะเยอะ งานคงจะหนักไม่น้อย หลวงปู่มีอุปสรรคหรือปัญหาอะไรหรือเปล่าครับ”

หลวงปู่ตอบว่า **“ปัญหาก็คือเป็นเรื่องธรรมดา คิดว่าจะแก้ไขได้ ไม่มีปัญหา”**





## ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์

หลวงพ่อมีวิธีจัดการกับสิ่งที่คนทั่วไปมองว่าเป็นขยะ เป็นสิ่งที่ไม่มีค่า ได้อย่างชาญฉลาด เช่น ในหน้าแล้ง จะเก็บเฉพาะกิ่งไม้ ไม่กวาดใบไม้ จนถึงหน้าฝน หลังจากฝนตกไปสักระยะแล้ว ท่านจึงพาพระเณรกวาดใบไม้ครั้งใหญ่ หลวงพ่ออธิบายว่าปล่อยให้ใบไม้ย่อยสลายก่อน ค่อยกวาดเอาแต่เศษใบไม้ที่ย่อยไม่หมด แล้วนำไปปั่นทำเป็นปุ๋ยหมักใส่ต้นไม้ให้เจริญเติบโต ต้นไม้ที่หมดอายุยืนต้นตายก็นำไปแปรรูปเพื่อทำเป็นประติมากรรม หน้าต่าง ซ่อมแซมกุฏิที่ชำรุด และส่งมอบให้วัดสาขาต่าง ๆ

เนื่องจากวัดหนองป่าพงมีพระเณรและญาติโยมที่เข้ามาเที่ยวและปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงมีงานอบรมปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ซึ่งมีปัญหาเรื่องเศษอาหารปริมาณมาก หลวงพ่อให้นำเศษอาหารดังกล่าว ไปหมักเป็นน้ำหมัก แล้วนำไปฉีดพ่นเศษใบไม้เพื่อเร่งปฏิกิริยาการย่อยสลายเป็นปุ๋ยเร็วขึ้น และนำไปฉีดเพื่อปรับอากาศทั่วบริเวณวัด ทำให้ผู้มาร่วมงานซึ่งเดิมเจ็บป่วยเพราะแพ้อากาศสดลงอย่างเห็นได้ชัด รวมไปถึงช่วยให้ต้นไม้เติบโตดี ไม่มีกลิ่น ดินร่วนซุย ผุ่น ยุง และแมลงวันก็น้อยลงตามไปด้วย หลวงพ่อให้ข้อคิดไว้ว่า

“เมื่อเราไม่สามารถห้ามคนกินอาหารเหลือทิ้ง ไม่สามารถห้ามกิเลสคน แต่เราสามารถเอากิเลสนั้นมาบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ได้”

ส่วนน้ำหมักที่เหลือก็นำแจกจ่ายกับวัดสาขาและญาติโยมที่ต้องการ เพื่อใช้ในครัวเรือนและวัดต่าง ๆ

## กำลังใจ

พระลูกศิษย์ที่เพิ่งบวชได้ไม่นาน มาปรึกษาหลวงพ่อบอกเรื่องการเดินธุดงค์จากวัดสาขาซึ่งอยู่ในจังหวัดในภาคกลางกลับมาที่วัดหนองป่าพง พระรูปดังกล่าวกังวลว่าจะทำไม่ได้เพราะไม่มีประสบการณ์ในการเดินธุดงค์ หลวงพ่อสอนว่า

“นกลสามารถบินได้โดยไม่มีใครสอน”

พระรูปนั้นยังไม่เชื่อเสียทีเดียว จึงกลับมาถามหลวงพ่อด้วยคำถามเดิมอีกครั้ง

“วัวควายหากินข้ามทวีปยังไปได้ โดยไม่นึกถึงความลำบาก”

กระนั้นคำตอบของหลวงพ่อยังไม่ทำให้พระลูกศิษย์คลายความกังวล เพราะกลับมาถามเป็นครั้งที่สาม ซึ่งท่านตอบด้วยความเมตตาโดยไม่รำคาญว่า

“พระพุทธเจ้าขณะนิพพานยังเดินไปเมืองกุสินาราเลย”

คราวนี้พระใหม่ตัดสินใจออกเดินธุดงค์อย่างไม่ลังเล ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของประสบการณ์เดินธุดงค์ในครั้งต่อ ๆ มา

อีกครั้งหนึ่ง ขณะที่พระบวชได้ไม่นานนักรูปหนึ่งไปช่วยงานสร้างฝายน้ำที่วัดป่าหนองหวาย รู้สึกลังเลใจว่าควรสึกหรือไม่ ใจหนึ่งก็ไม่อยากสึกเพราะรู้สึกสบายใจ แต่ไม่แน่ใจว่าระยะเวลาที่บวชเรียนมานั้น จิตของตนพัฒนาก้าวหน้าหรือไม่ จึงนำเรื่องมาเรียนปรึกษาหลวงพ่อบว่า

“ผมบวชมา ๒ พรรษาแล้ว ผมจะทราบได้อย่างไรว่าจิตผมพัฒนาแล้ว”

หลวงพ่อบว่า

“ต้องพัฒนาสิ ไม่อย่างนั้นเราจะมีชื่อเสียงมาช่วยทำงานอย่างนี้ได้หรือ ก่อนบวชเคยคิดจะทำอย่างนี้บ้างไหม”

คำตอบดังกล่าวเป็นกำลังใจให้พระรูปนั้นยังไม่ลาสิกขาจนปัจจุบัน

หลวงพ่อบท่านเมตตาและอดทนกับลูกศิษย์มาก เวลานั่งสนทนาธรรมหรือคุยเรื่องต่าง ๆ ท่านจะไม่ลุกหนีไปไหนจนกว่าลูกศิษย์จะกราบลา หรือแม้แต่เวลาที่ลูกศิษย์ไปนวดถวายท่านต่อนกลางคืน ท่านก็ไม่ลุกไปเข้าห้องน้ำ เพื่อให้ลูกศิษย์สบายใจ ดีใจ ปลื้มใจว่าได้ปฏิบัติภาวนาใกล้ชิดให้ครูบาอาจารย์



## เวทนา ลึกแต่เวทนา

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อดอกตะปูพลาดไปโดยนิ้วหัวแม่มือจนเล็บแตกออก มีเลือดไหล ลูกศิษย์ทั้งหลายตื่นตื่นวิ่งหามายาให้ แต่หลวงพ่อนิ่งดูนิ้วที่ได้รับบาดเจ็บเฉย ๆ ไม่ร้อง ไม่มีอาการใด ๆ ทั้งสิ้น

ครั้งที่ท่านไปเยี่ยมเยียนวัดสาขาที่ประเทศบราซิล ซึ่งอยู่ในหุบเขา ปรากฏว่าท่าน โดนแมลงกัด เป็นฝิ่นทองใหญ่มาก ลูกศิษย์จึงพาไปหาหมอ หมอใช้เข็มเจาะออกโดยไม่ได้ ฉีดยาชา ค่อย ๆ บีบหนองออก หากเป็นคนทั่วไปคงต้องแสดงอาการเจ็บปวดให้เห็นแล้ว แต่หลวงพ่อกำลังอยู่ใน “ความสงบนิ่ง”

เคยมีโยมถามท่าน ช่วงที่ท่านป่วยเป็นงูสวัดว่า เวลาปวดหลวงพ่อกำลังทำอะไร ท่าน ก็บอกว่า

**“ปวดก็นั่งดูมัน”**

## อสรพิษ

เงิน เป็นสิ่งที่มีคุณอนันต์และมีโทษมหันต์

หลวงพ่อมัตระวังเรื่องการจัดการเงินมาก เพราะใครที่ไปเกี่ยวข้อง มีโอกาสจะเกิดความต่างพร้อย หรือเป็นภัยแก่ตัวเองได้มาก หลวงพ่อใช้หลัก “เกี่ยวได้แต่อย่าให้ข้อง” คือไม่ให้ใครเก็บหรือรักษาไว้ติดตัว ไม่ว่าจะเป็นพระเณรหรือฆราวาสก็ตาม

วัดจึงเลี้ยงไม่เกี่ยวข้องกับเงิน โดยผู้เข้าบวชต้องอยู่ปฏิบัติปรับตัวให้เข้ากับข้อวัตร ไม่มีสมบัติติดตัว มีแค่ชุดขาว เมื่อปรับตัวได้ก็บวชเป็นสามเณร มีแค่บาตร และจีวรสบง ถึงเวลาบวชพระ มีเพิ่มคือ สังฆาฏิ กิจวัตรประจำวัน คือทำวัตรเช้า-เย็น เเดินจงกรม นั่งสมาธิ บิณฑบาต กวาดวิหารลานเจดีย์ ส่วนบริหารเครื่องใช้มีเรือนคลังเก็บรักษาเป็นของส่วนกลาง เมื่อจำเป็นก็ขอจากเรือนคลัง พระเณรจึงไม่มีภาระรับผิดชอบอะไรมาก นอกจากมุ่งปฏิบัติภาวนาเป็นสำคัญ

หลวงพ่อกำหนดซึ่งเป็นเกราะป้องกันอสรพิษได้เป็นอย่างดี ว่า

**“สังคมาเขามีที่เก็บรักษาไว้ เอื้อให้เราสะดวกขึ้น เมื่อต้องใช้ประโยชน์ ก็ให้ผู้มีหน้าที่เขาทำการให้”**

นอกจากนั้น วัดมีกฎระเบียบห้ามพระเณรขอสิ่งใดจากคนที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา (ไม่ได้ออกปากว่าจะให้) อย่างเคร่งครัด



## สันโดษเรียบง่าย

เมื่อต้องเดินทางไม่ว่าใกล้หรือไกล หลวงพ่อเตรียมพร้อมทุกอย่าง ทั้งบริการของใช้ ไม่ว่าจะเป็นช้อนหรือของใช้ต่าง ๆ ไม่ให้มากจนเกินไป อันจะเป็นภาระในการเคลื่อนย้าย รวมไปถึงไม่ต้องการให้ผู้อื่นกังวลเรื่องของท่าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องฉันหรือเรื่องอื่น ท่านประเมินไว้ก่อนแล้วว่าฉันมากนักน้อยเพียงใดในการเดินทางระยะเท่านี้ โดยไม่ต้องแวะเข้าห้องน้ำกลางทาง และเท้าไม่บวม รวมไปถึงจะฉันขนาดไหนไม่ให้เหลือเป็นภาระให้คนอื่นต้องมาทำความสะอาด



## หมดเวลา เหลือหน้าที่

ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นปีที่บรรดาลูกศิษย์เป็นกังวลเกี่ยวกับอาการอาพาธของ หลวงพ่อ ด้วยสังเกตเห็นว่าท่านเหนื่อยและซีดจนผิดสังเกต แต่ท่านไม่เคยบ่นหรือแสดงอาการใดให้ผู้อื่นลำบากใจ ท่านรักษาตนเองด้วยยาสมุนไพร และมักพูดว่า

“จะไม่รักษา จะปล่อยให้กายนี้เป็นไปตามธรรมชาติ เรื่องของตนเองนั้นหมด นานแล้ว”

ด้วยความเคารพศรัทธา ลูกศิษย์ต่างอยากให้หลวงพ่อเข้าโรงพยาบาลเพื่อ ตรวจรักษา แต่ไม่กล้าขัดความประสงค์ของท่าน จนลูกศิษย์ที่เป็นหมอมากราบขอ พาหลวงพ่อไปตรวจ จึงรู้ว่าเส้นเลือดหัวใจอุดตัน ๓ เส้น ทำให้หัวใจทำงานได้แค่ ๒๐ เปอร์เซ็นต์

สัปดาห์ต่อมา คณะสงฆ์นำโดย พระอาจารย์จันดี พระอาจารย์ประสพชัย พระอาจารย์อนันต์ พระอาจารย์ญาณธมโม มากกราบขอให้หลวงพ่อเข้ากรุงเทพฯ เพื่อ ตรวจอีกครั้ง หลวงพ่อก็บอกว่าอยากปล่อยไปตามธรรมชาติ พระอาจารย์จันดีจึงกราบ หลวงพ่อพร้อมทั้งบอกว่า

“ในส่วนของบรรดาศิษย์ ก็ขอความเมตตาจากหลวงพ่อให้ได้ทำหน้าที่ของ ศิษย์ด้วย”

หลวงพ่อนิ่งฟังโดยไม่ได้กล่าวสิ่งใด แต่พอตื่นเช้า หลวงพ่อก็เตรียมตัวเข้ารับการรักษา โรคเส้นเลือดอุดตันด้วยการทำบอลลูน ที่โรงพยาบาลในกรุงเทพฯ

หลังจากหลวงพ่อยายเป็นปกติ ท่านปรารภบ่อย ๆ ว่า

**“หน้าที่เราหมดแล้ว เวลาที่เหลือคงทำเพื่อผู้อื่น”**

จากนั้นมาหลวงพ่อกำทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น แม้ร่างกายอิดโรย ก็ไม่ได้ ปริปากบ่นว่าเหนื่อยเลย













“หน้าที่เราหมดแล้ว  
เวลาที่เหลือคงทำเพื่อผู้อื่น”